

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta

Ústav dějin křesťanského umění

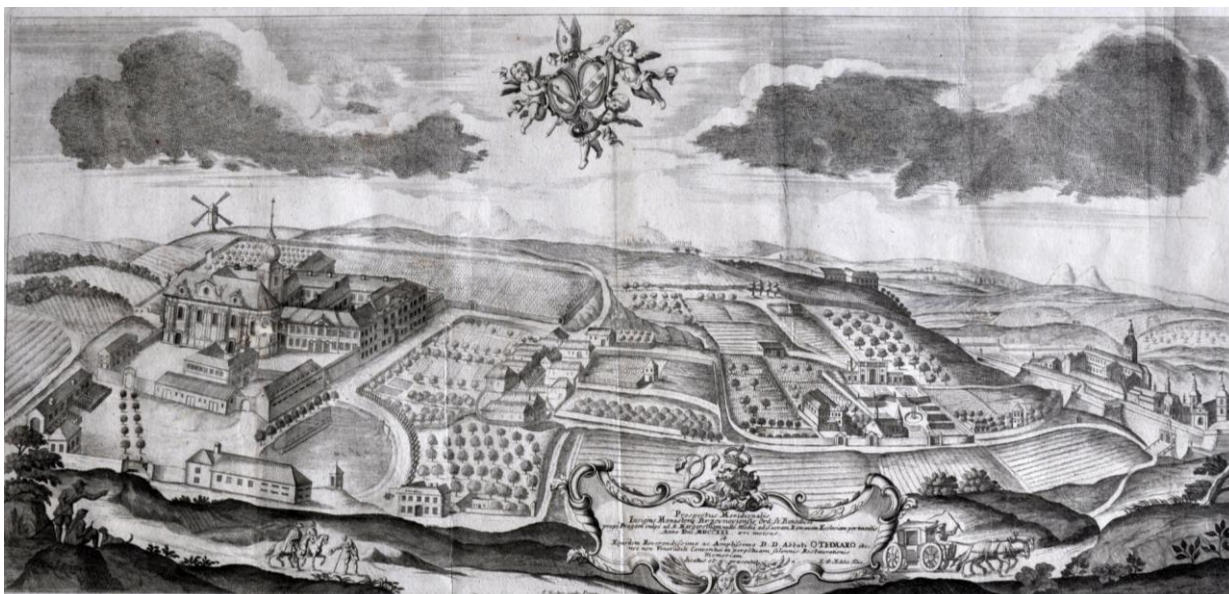
Petr Linart

**Změny interiéru klášterní baziliky svaté Markéty
v Břevnově**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Mojmír Horyna
Doc. PhDr. Martin Zlatohlávek, Ph.D.

Praha 2011

Břevnovský klášter. Rytina J. Fischera podle kresby Kiliána Ignáce Dientzenhofera z roku 1721.
NA Praha, APA, C 114/2, č. 92, kart. č. 2071, mědiryt, 620 x 880 mm. (Foto: PL)

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci napsal samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů a literatury, a že jsem ji nevyužil k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

Souhlasím s tím, aby práce byla zveřejněna pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Praze dne 17. dubna 2011

Petr Linart

Bibliografická citace

Změny interiéru klášterní baziliky svaté Markéty v Břevnově
Vývoj vybavení a výzdoby kostela a inventáře na začátku 18. století
Petr Linart
vedoucí práce: † prof. Mojmir Horyna; Doc. Martin Zlatohlávek
Praha, 2011, 163 s. + půdorys kostela

Anotace

Změny interiéru klášterní baziliky svaté Markéty v Břevnově

Klášterní kostel svaté Markéty v areálu břevnovského benediktinského kláštera byl vystavěn za velkého opata a stavitele Otmara Zinke na počátku 18. století. Jako každé architektonické dílo, procházela i výstavba této velkolepé chrámové stavby radikálního baroka svým vývojem. Před zahájením stavby byl změněn projekt architekta Pavla Ignáce Bayera jím samotným. Jeho nástupce Kryštof Dientzenhofer změnil i základové zdivo a celou stavbu pojal jako jednodílný.

Změnou částečně prošel podle archivních záznamů i ikonografický program.

Interiér byl postupně doplňován a částečně i měněn. Největší změny se týkaly výmalby, úpravy liturgického prostoru a rekonstrukce barokní varhanní skříně a stavby nového varhanního stroje.

Klíčová slova

Klášter, benediktini, kostel, interiér, inventář, výmalba

Abstract

Changes to the Interior of the Basilica of St. Margaret's Monastery Břevnov

St. Margaret's Church, which is part of Břevnov monastery of Benedictines, was built under the supervision of abbot and builder Otmar Zinke in the beginning of the 18th century. As all the architectural works, even building of this great dome of radical Baroque came through its development. The earliest changes were done by the architect Pavel Ignác Bayer in the beginning of forming the plans.

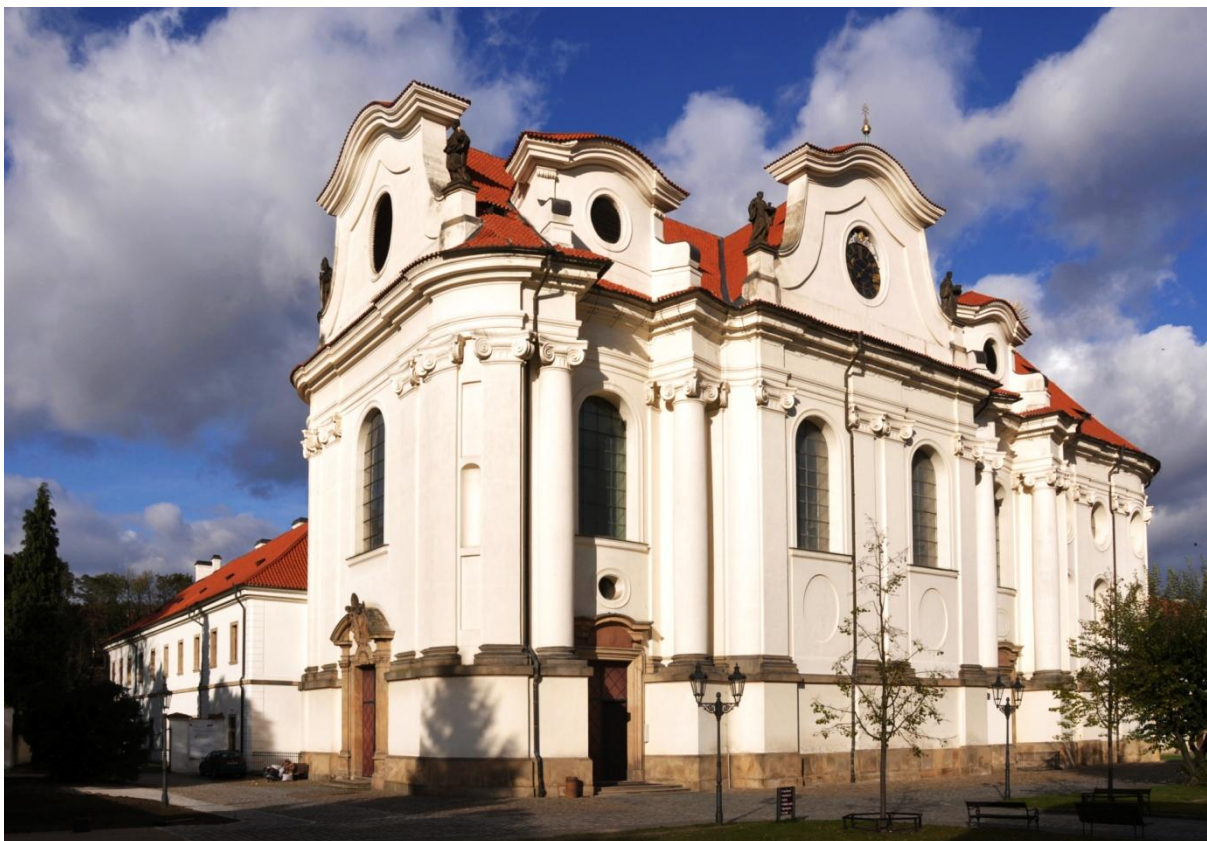
His successor was Kryštof Dientzenhofer. He changed even the basic masonry and the building as a single nave.

According to the archival records there were some changes concerning the iconographical programme. The interior was gradually completed and changed partly too. The main changes concerned the paintings, arranging of the liturgical area and the Baroque organ case reconstruction as well as new organ.

Keywords

Monastery, Benedictines, church, interior, inventory, paintings

Počet znaků: 134.777 (včetně mezer)

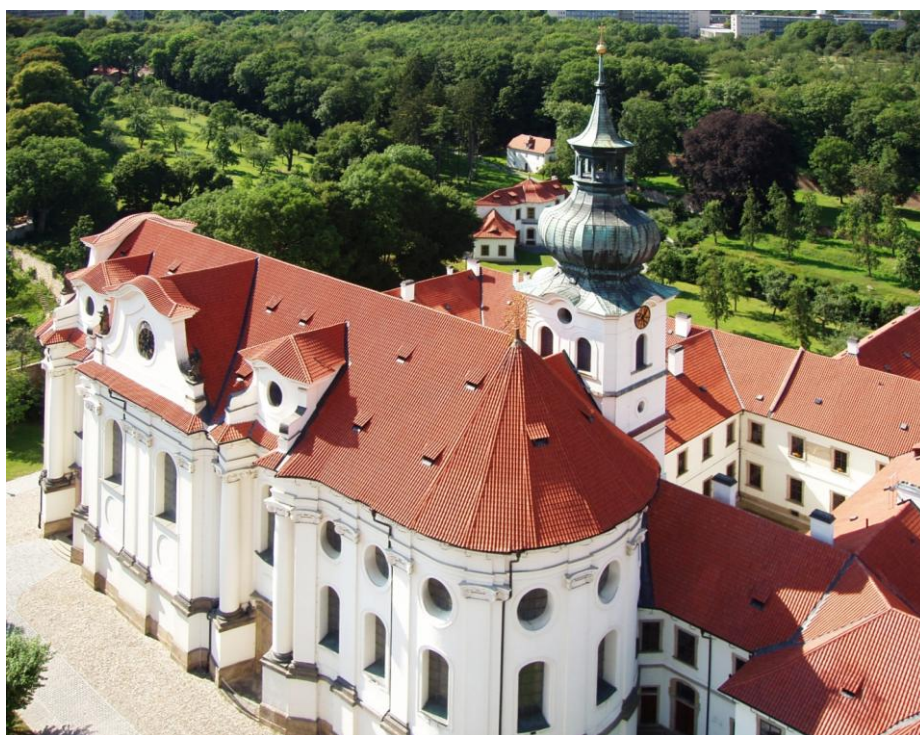

Bazilika svaté Markéty v Břevnově. Foto: PL (SQ 2010)

Poděkování za pomoc při vypracování této práce patří především profesorovi † Mojmiru Horynovi a doc. Martinu Zlatohlávkovi za odborné konzultace, návrhy a námítky. Děkuji též své ženě za trpělivost a podporu.

Obsah

1. Identifikace objektu.....	6
2. Úvod.....	7
3. Přehled literatury	8
4. Historický vývoj místa a klášterního kostela.....	13
3. Opat a stavitel Otmar Daniel Zinke	27
4. Umělci ve službách opata Otmara	30
Kryštof Dientzenhofer.....	30
Kilián Ignác Dientzenhofer	31
Jan Jakub Stevens ze Steinfelsu.....	34
Petr Brandl.....	35
Karel Josef Hiernle	37
5. Benediktinská ikonografie v Břevnově	39
6. Interiér klášterního kostela.....	44
7. Inventáře	51
8. Změny v interiéru baziliky	52
18. století	52
19. století	55
20. století	56
21. století	60
9. Závěr.....	64
10. Seznam použité literatury a pramenů	66
11. Přílohy.....	70
Inventář z roku 1722	71
Inventář z roku 1724	99
Obrazová příloha.....	122
Půdorys kostela svaté Markéty v Praze – Břevnově (M. a V. Chalupníčkovi)	

Bazilika svaté Markéty v břevnovském klášteře (archiv BA)

1. Identifikace objektu

Objekt: Klášterní kostel svaté Markéty, Břevnovský klášter, národní kulturní památka

Místo: Praha 6, Markétská ulice, č.p. 1, číslo orientační 28

Kraj: Hlavní město Praha

Katastrální území: Břevnov, parc. č. 1

Nadmořská výška: 325 m n. m.

GPS: 50°05'04.47"N, 14°21'22.17"E

Vlastník objektu: Benediktinské arcidiocesi svatého Vojtěcha a svaté Markéty
v Praze – Břevnově

IČO: 00408344, církevní právnická osoba zapsaná v rejstříku MK ČR

telefon: +420220406111, fax: +420233351566

e-mail: klaster@brevnov.cz

<http://www.brevnov.cz>

Müllerova mapa z roku 1720 se zakreslením břevnovského kláštera svaté Markéty

2. Úvod

Klášter v Břevnově je místem, kam přišli benediktini z římského Aventina před více než tisíci léty a odkud bylo a stále je šířeno křesťanství, kultura v evropském pojetí a vzdělanost. Z tohoto místa byly založeny další benediktinské kláštery především směrem na východ a to nejen v českých zemích, ale i v dnešním Polsku a Maďarsku. Je to místo spojené s jeho zakladatelem svatým Vojtěchem, který spojoval země střední Evropy už za svého života a dodnes je uctíváným světce nejen Poláky a Uhry, ale i Němci, u nichž je znám pod biřmovacím jménem Adalbert.

V klášterním kostele je pochován a zde jako světec uctíván šumavský poustevník Vintíř, u Bavorů nazývaný Günter. Též je toto místo známo jako Markéta či Na Markétě a to podle zasvěcení současného kostela této světici, jejíž ostatky jsou tu rovněž uchovávány.

Při studiu pramenů a literatury vyplynulo, že to, co bylo napsáno o benediktinském klášteře v Břevnově, se týká dějin tohoto místa, jeho do současnosti dochovaných staveb – tedy architektury, která je jistě pozoruhodná a právem obdivovaná, umělců, kteří zde pracovali a jejichž díla obdivujeme a také benediktinů, především opatů, jež vedli Břevnovsko-broumovské opatství a zasloužili se o jeho rozkvět, hospodářský rozvoj i kulturní přínos pro společnost v českých zemích. Poněkud opomíjené však zůstalo vybavení sepsané už v barokních inventářích kostela svaté Markéty dochované a uložené v Národním archivu. Tyto listinné dokumenty vedly ke snaze sledovat vývoj a změny ve výzdobě a vybavení chrámového prostoru, které nastaly z různých příčin a vlivů vně kláštera, ale i interními potřebami obyvatel kláštera – benediktinských mnichů, kteří se po staletí na tomto místě modlí a pracují, a kteří se mohli opět vrátit do svého domu po roce 1989. Interiér byl poznamenán i novým pohledem na liturgii a její prožívání.

Bazilika svaté Markéty si přes různá těžká období a změny zachovala svou vrcholně barokní tvář, v jejímž interiéru můžeme na sebe nechat působit atmosféru světelného divadla a členité architektury vznosného sálového prostoru.

3. Přehled literatury

Prvotním zdrojem o opatství Břevnovsko-broumovském jsou jistě listinné prameny v klášterním archivu. Tento řádový listinný fond je velmi dobře katalogizován a uchováván v Národním archivu. Sem se archiválie dostaly po zabrání kláštera komunistickou vládou v roce 1950 a dnes jsou ponechány na místě pro odbornou péči pracovníků Národního archivu a jsou k dispozici široké badatelské veřejnosti. Nejstarší listiny jsou naskenovány a je možno je najít ke studiu na internetové adrese <http://www.monasterium.net/>;

http://www.mom-ca.uni-koeln.de/MOM-CA/show_desktop_Action.do?

Katalog je rozdělen podle činností v klášteře, oblastí a míst, kterých se ta která listina týká. Další část tvoří sbírka map a plánů: Katastrální a regulační mapy, lesní mapy, plány stavebních objektů a různé mapy. Dále jsou to urbáře, knihy jmění a listiny jednotlivých klášterních velkostatků (Hrdly, Metličany, Mirešice, Sloupno, Břevnov).

Plány a fotografie jsou též v archivu Národního památkového ústavu.

K základním pramenům vydaným knižně dále patří Nový zákon, Řehole svatého Benedikta a Kosmova Kronika česká.

Literatura věnovaná Břevnovskému klášteru

Pitter, Bonaventura: **Thesaurus absconditus.**

Vydal: Emmanuelis Svoboda, 1762.

Pojednání napsané rajhradským proboštem o poustevníku Vintířovi a vintířovském kultu v Břevnově a na místech, kde Vintíř působil.

Růžička, Jeroným: **Dějepis kláštera Břevnovského a Braumowského**

Vyšlo v Časopise pro katolické duchovenstvo, 19. ročník, 1846; 20. ročník, 1847.

Holub, Jan Bonifác: **Paměti farnosti u sv. Markéty v Břevnově**

Vydal vlastním nákladem v Praze, 1890.

Břevnovský benediktin Jan Bonifác Holub představuje dějiny kláštera, kostela a farnosti.

Blažiček, O./ Čeřovský, J./ Poche, E.: **Klášter v Břevnově**.

Vydal: Václav Poláček, 1944.

Kniha stručně, ale uceleně pojednávající o dějinách břevnovského kláštera. Druhá část je pojednána jako průvodce seznamující s architekturou a s díly umělců a řemeslníků, které se v kostele i klášteře (v konventu i prelatuře) nacházejí. Dílo je doplněno fotografiemi Jana Štence a Josefa Sudka a bylo vydáno u příležitosti devítistého padesátého výročí založení břevnovského kláštera.

Menzel, Beda Franz: **Abt Othmar Daniel Zinke**

Kommissionsverlag Winfried-Werk GmbH, Augsburg, 1978.

Detailní životopisné dílo o velkém a přísném stavebníkovi a rozmnožovateli klášterních statků opatovi Otmarovi Zinke. Vybudoval dodnes stavebně dochované barokní areály klášterů v Břevnově a Lehnickém Poli a jejich velkostatky.

Autor, sám benediktin, prostudoval archiválie v sedmdesátých letech uložených ve Státním ústředním archivu. Kniha byla částečně přeložena do češtiny (pro potřebu Benediktinského arcidiákonství) Zdeňkem Lochovským.

Vilímková, Milada/ Preiss, Pavel: **Stavitelé paláců a chrámů**

Vyšehrad, 1986.

Kniha věnovaná architektům Kryštofu Dientzenhoferovi a jeho synu Kiliánu Ignáci a jejich stavebním dílům.

Vilímková, Milada/ Preiss, Pavel: **Ve znamení břevna a růží**.

Vyšehrad, 1989.

Historický, kulturní a umělecký odkaz Benediktinského opatství v Břevnově.

Název knihy vychází ze znaku opatství na dvou štítech: na jednom je stříbrné břevno se třemi sukami v modrém poli, na druhém jsou tři stříbrné šikmé stuhy, přičemž na prostřední z nich jsou tři zlaté růže.

Rok vydání naznačuje, že šlo o přípravu k miléniu kláštera. Autoři však netušili, že ke skutečným oslavám tisícího výročí založení opravdu dojde, a že se budou oficiálně účastnit a oslavy organizovat benediktini. Kniha pojednává o benediktinské řeholi, o dějinách opatství, zakládání probošství, kostelů, far a statků a o významných opatech. Autoři zevrubně prošli listiny, plány a veduty uschované tehdy ve Státním ústředním archivu. U některých odkazů ale chybí citace.

Část napsaná Pavlem Preisem se věnuje umělcům, kteří působili při klášterních domech především v Břevnově a Broumově, a jejich dílům.

Tisíc let benediktinského kláštera v Břevnově

Katalog k výstavě u příležitosti milénia kláštera

Benediktinské opatství svaté Markéty v Praze-Břevnově, 1993.

Obsáhlý katalog byl vypracován předními odborníky a věnuje se nejen tehdy vystaveným předmětům v oblasti archiválií, archeologie, stavebnictví a architektury, břevnovských kultů, sochařství, malířství, uměleckého řemesla a hudby a hudebního archivu.

Milénium břevnovského kláštera

Sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách

Univerzita Karlova, Praha, 1993.

Sborník byl vydán k jubileu kláštera. Jeho autoři se věnují dějinám místa, jeho poloze a výstavbě, architektuře, hospodářství, archeologii i poustevníku Vintířovi.

Břevnov v českých dějinách

Sborník z konference pořádané Filozofickou fakultou Univerzity Karlovy v roce 1993 u příležitosti milénia břevnovského kláštera.

Uspořádali: Marie Bláhová a Ivan Hlaváček

Vydala Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha, 1997.

Zeschick, Johannes: Benediktini a benediktinky v Čechách a na Moravě

Benediktinské arcipatství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, Praha, 2007.

Dějiny benediktinského řádu v Českých zemích napsal opat broumovského kláštera, jehož komunita byla odsunuta do bavorského Rohru.

Siostrzonek, Prokop/ Koupil, Ondřej: Besedy o obnově břevnovského kláštera

Benediktinské arcipatství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, Praha, 2007.

Vyprávění o návratu benediktinů do břevnovského kláštera a o jeho stavební rekonstrukci, o obnově řeholního života v něm i o farnosti svaté Markéty.

Průvodcovská literatura

Poche, Emanuel: **Prahou krok za krokem**

Panorama, Praha, 1985.

Průvodce jednotlivými částmi hlavního města. Je zde stručný popis břevnovského kláštera a baziliky svaté Markéty.

Stehlíková, Dana: **Výstava, kostel, krypta, břevnovský klášter**

Unicornis, Praha, 1993.

Průvodce výstavou k miléniu kláštera, kryptou a kostelem.

Stehlíková, Dana: **Břevnovský klášter a okolí**

Benediktinské arcidiocéze sv. Vojtěcha a sv. Markéty, Praha, 1994.

Průvodce pro širokou veřejnost.

Royt, Jan: **Břevnovský klášter**

Benediktinské arcidiocéze sv. Vojtěcha a sv. Markéty, Praha, 2004.

Další z řady tištěných průvodců pro veřejnost.

Zavřel, Jan: **Před branami Velké Prahy**

Úřad městské části Praha 6, 2005.

Obrazový průvodce územím Prahy 6.

Kniha o Břevnově

Úřad městské části Praha 6, 2007.

Průvodce historií i současností území katastru Břevnova. Kniha byla vydána k výročí sta let povýšení Břevnova na město.

Čihař, Marek: **Nové varhany v bazilice sv. Markéty**

Spolek břevnovských živnostníků, Praha, 2008.

Průvodce dějinami a rekonstrukcí varhan v klášterním kostele svaté Markéty v letech 2005 až 2007.

Umělecko-historická literatura

Poche, Emanuel a kol.: **Umělecké památky Čech 1 – 4**

Academia, Praha, 1977.

Encyklopedie památek v jednotlivých obcích a městech.

Horyna, Mojmír/ Kučera Jaroslav: **Dientzenhoferové**

Nakladatelství Akropolis, Praha, 1998.

Souborné dílo o architektech z rodu Dientzenhoferů, kteří působili ve střední Evropě.

Blažíček, Oldřich a kol.: **Dějiny českého výtvarného umění II.**

Academia, Praha, 1989.

Významní autoři výtvarných děl v českých zemích.

Rousová, Andrea: **Petr Brandl – Malíř neřestí pozemských**

Národní galerie v Praze, Praha, 2004

Katalog výstavy.

Prokop, Jaroslav: **Petr Brandl**

Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2006.

Životní a umělecký epilog malíře.

Časopisy

Český svět

obrazový týdeník (sešit 50., ročník VIII., 1912)

Umění

ročník 16., 1968 (Píša, Vladimír: Předrománský Břevnov)

Zprávy památkové péče

č. 5/1993 (Monotematické číslo věnované dějinám a obnově břevnovského kláštera)

č. 3/2008, (Đuranová, Yvona/ Horynová, Alena: Nová zjištění k malířské výzdobě klášterního benediktinského kostela sv. Markéty v Praze-Břevnově)

4. Historický vývoj místa a klášterního kostela

Kostel svaté Markéty v Praze – Břevnově je centrem benediktinského kláštera, jehož dnešní architektonická podoba je dílem podle projektu Kryštofa Dientzenhofera (1655 - 1722) a jeho syna Kiliána Ignáce Dientzenhofera (1689 - 1751)¹ a to za osvětleného opata Otmara Daniela Zinke (1700 - 1738). Klášter v Břevnově je prvním mužským benediktinským klášterem v českých zemích. Klášter ženské benediktinské větve byl založen již v roce 973 u svatého Jiří na Pražském hradě.

Podle legendy byl klášter břevnovský založen biskupem Vojtěchem a knížetem Boleslavem II. Ti byli ve snu vyzváni, aby založili klášter u pramene vody. Oba se pak sešli v lese nedaleko Prahy u studánky, z níž odstranili břevno, které bránilo zvěři v přístupu k vodě. S oním pramenem byla vždy ztotožňována studánka v klášterní zahradě, později nazývaná Vojtěška, a která je jedním z pramenů potoka Brusnice.

První zmínku o založení opatství a o jeho nejranějších dějinách čteme teprve v Pulkavově kronice ze 14. století.² Avšak rozbor listinných klášterních pramenů, především konfirmace papeže Jana XV., dochovaná v insertu zlaté bully krále Přemysla Otakara I. [1] z roku 1224³, potvrzuje dávné podání, že břevnovský klášter vznikl roku 993, či krátce před tímto datem, (výroční den 14. ledna) jako společné dílo druhého pražského biskupa svatého Vojtěcha z rodu Slavníkovců a českého knížete Přemyslovce Boleslava II.⁴ Pro vztah biskupa Vojtěcha k tomuto místu mluví i samo původní patrocinium (zasvěcení) světcům Alexiovi a Bonifáci⁵, titulárním ochráncům opatství na Aventinu v Římě, v němž kdysi Vojtěch přijal mnišské roucho. Z Aventina vyšel pravděpodobně také první břevnovský opat Anastasius, považovaný za totožného s Vojtěchovým vychovatelem Radlou a s Astrikem, pozdějším opatem v Pannonhalmě a ostříhomským arcibiskupem, tvůrcem církevní struktury v Uhrách.

¹ HORYNA Mojmir/ KUČERA Jaroslav: Dientzenhoferové, nakl. Akropolis, Praha, 1998.

² Srov. Blažíček Oldřich/ Čerňovský Jan/ Poche Emanuel: *Klášter v Břevnově*. Praha, Václav Poláček, 1944, 6.

³ Národní archiv Praha, CDB II.č. 259 s. 248-250, insert CDB, I., č. 38, s. 43-46. [obr. 1]

⁴ Olejomalba s papežem Janem XV., svatým Vojtěchem a Boleslavem II. Pobožným, dat. AD 1638, Tisíc let benediktinského kláštera v Břevnově, katalog k miléniu kláštera, Praha: Benediktinské opatství, 1993.

⁵ Olejomalba se světci Bonifácem, Benediktem a Alexiem a vedutou kláštera dat. AD 1638, tamtéž.

Klášter byl zajisté Boleslavem II. bohatě nadán statky, i když asi ne všemi, které vyjmenovává „zakládací listina“ v opise ze 13. století [2]. Výhod právní povahy se klášteru dostalo už od Jana XV. a byly později papeži opětovně potvrzovány.

První mnišská břevnovská komunita pravděpodobně odešla z Čech po pádu Slavníkovců. Její členové se uplatnili jako hlasatelé křesťanství ve východních zemích. Tak může být Břevnov považován za východisko na Moravu, do Polska a Uher při zakládání nových řeholních domů. Pravidelný klášterní život se pak v Břevnově udržel nebo obnovil zřejmě s účastí některých bavorských opatství. Svědčily by pro to hlavně vztahy šumavského poustevníka Vintíře (Guntera), mnicha kláštera v Niederalteichu, který byl v roce 1045 v Břevnově pohřben⁶. Kult tohoto muže nabyl časem z oblasti břevnovského vlivu značného rozšíření a udržel se v Břevnově podnes jako významná část domácí tradice.⁷

Úcta k Vintíři jako světci by mohla být důvodem pro komplikovanou přestavbu východního závěru románského chrámu, jejímž cílem bylo získat zvláštní sakrální prostor s přístupem vedoucím od konventních budov.⁸ Pokud by šlo skutečně o Vintířovu kapli, je nutné předpokládat také propojení s prostorem kostela, protože Vintířův hrob byl přístupný k veřejnému uctívání. Svědčí o tom listina niederaltaišského opata Heřmana z roku 1261; v ní shrnul dosavadní jednání o svatořečení a popisuje Vintířovy zázraky a listinu předal papeži Alexandru IV. 9. března 1261. Do Říma měl odcestovat též břevnovský opat Martin s novými záznamy o zázračných uzdraveních na přímělu poustevníka Vintíře potvrzenými pražským biskupem Mikulášem.⁹

Že tomu tak bylo, napovídá skutečnost, že někdy v době vzniku raně gotické kaple bylo rozšířeno patrocinium břevnovského konventního kostela o jméno svatého Dionýsia - česky Diviše. Papež Innocenc IV. oznamuje opatu a konventu břevnovského (Breunouen.) benediktinského kláštera listinou ze dne 29. ledna roku 1252, že udělí 40 dní odpustků všem věřícím, kteří navštíví klášterní kostel sv.

⁶ KOSMAS: *Kronika česká*. 6. vyd., Praha, Nakladatelství Svoboda, 1975, 94.

⁷ BLAŽÍČEK Oldřich/ ČEŘOVSKÝ Jan/ POCHE Emanuel: *Klášter v Břevnově*. Praha, Václav Poláček, 1944, 6.

⁸ DRAGOUN Zdeněk/ MERHAUTOVÁ Anežka/ SOMMER Petr: Stavební podoba břevnovského kláštera ve středověku. In *Milénium břevnovského kláštera - Sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách*. Praha: Karolinum, 1993, 73.

⁹ ROYT Jan: Poustevník Vintíř. In *Milénium břevnovského kláštera - Sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách*. Praha, Karolinum, 1993, 262.

Benedikta v den jemu zasvěcený a v den sv. Diviše.¹⁰ [3] Ten byl jako spolupatron přibrán právě proto, že jeho památka připadá na 9. říjen, kdy se slaví Vintířova úmrtní památka.¹¹ Vintíř totiž kanonizován nebyl, takže bylo potřeba jeho kult zaštitit autoritou oficiálního světce. V baroku se tato situace opakovala při budování oltáře nad hrobem poustevníka s obrazem Petra Brandla Posledního Vintířova přijímání, a který bylo třeba ze stejných důvodů zaštitit obrazem svatého Prokopa.¹²

Od 11. století dosahuje klášter Břevnov řady duchovních i hospodářských úspěchů. Za opata Menharda se zde staví nový kostel, zasvěcený svatému Vojtěchu a od té doby je Břevnov nazýván klášterem svatého Benedikta a Vojtěcha.¹³ V 11. až 14. století bylo z Břevnova založeno několik klášterů. Za knížete Břetislava I. v roce 1048 vzniklo probošství v Rajhradě na jižní Moravě. V roce 1078 Hradisko u Olomouce, 1086 klášter v Opatovicích nad Labem, v roce 1097 osadili břevnovští mniši opatství na Sázavě, když byli mniši slovanského obřadu vypuzeni. Ti roku 1204 dosáhli v Římě kanonizace svatého Prokopa († 1053).

Z Břevnova vyšel také první olomoucký biskup Jan († 1086).

Do 13. století patří počátky kláštera v Polici nad Metují. Darování újezdu polického s přilehlým územím učinil Břevnovu král Přemysl Otakar I. Klášterní panství se pak rozšiřovalo dále na sever, kde bylo v Broumově roku 1322 založeno další probošství.

¹⁰ Národní archiv Praha; RBM I., č. 1287, 595.(obr. 3)

¹¹ PITER Bonaventura: Thesaurus absconditus. Brno, 1762, 85.

¹² VILÍMKOVÁ Milada/ PREISS Pavel: Ve znamení břevna a růží. Praha : Vyšehrad, 1989, 217.

¹³ Břetislav [I.](Brecizlaus), kníže český, vysvědčuje, že založil větší kostel sv. Vojtěcha v Břevnově (Brevnov) a daroval mu vsi Smilovice, Kvasejovice (Waisovice), 3 poddané ve Zduchovicích (Vezduhovicích), 8 poddaných v Podmoklech (Podmocleh), 8 v Rakovicích (Racovicích), polovinu vsi Budihostice (Bvdegosticích), polovinu Noutonic (Nvtovicích), Polovinu Mšeckých Žehrovic (Segrovicích), poddaného Keiena ve Zličíně (Zlicina) a jeho potomky s půdou a Lubena v Křepenicích (Crepeniz) s 6 otroky, kteří mají odvádět klášteru ročně 12 denárů a tříletého vepře a poskytovat opatu a jeho poslům v případě potřeby průvod. Na paměť blahoslaveného poustevníka Guntera, v kostele pohřbeného, dává kostelu svůj okrsek v Prácheňském (Prahensi) kraji, tj. vsi Malé a Velké Hydčice (Hidchice), Hejná (Hainv), Hliněný Újezd(Navgedci), v Domorazi (Domarazi), Kalenicích (Kalinicích) 2 poddané, Nezamyslice (Nezamizlice) a polovinu vsi Kejnice (Canicích), Krejnice (Crainice) a Škudru (Scodru), Zvotoky (Dwocotloki), Žihobce (Sivohibice), Žichovice (Sihovice) s řekou Otavou a mlýny, Psáře (Psare), Kravolusice (Crauolusice), Volšovy (Volisovice), Dolní Staňkov (Stancovice) a Podmokly (Podmocli) se clem v Březnici (Breznich). Dále daruje kostelu a opatu Meinhardovi kapli na hradě Rajhrad (Raygrad) na Moravě s trhem, clem a poddanými, jež obdařuje všemi svobodami, které dal kníže Boleslav břevnovským poddaným (podléhání pouze soudu opata, osvobození od stavění měst, opravování mostů, od poskytování pohostinství lovčím, od cel aj.). břevnovským poddaným (podléhání pouze soudu opata, osvobození od stavění měst, opravování mostů, od poskytování pohostinství lovčím, od cel aj.), 1045, říjen 18., Praha Národní archiv Praha, CDB I, č. 379, falsum XIII. století, pergamen 35,5 x 51,3 cm, latinsky(http://www.mom-ca.uni-koeln.de/MOM-CA/show_desktop_Action.do?)

V druhé polovině 13. století se dostala do Břevnova část ostatků svaté Markéty, antiochijské mučednice z doby císaře Diokleciána. Byla to od středověku velmi oblíbená světice, obecně uctívaná jako patronka zemědělské práce a příznivého počasí. Jejím kultem se Břevnov velice proslavil a v čase markétského svátku (13. července) bývaly pořádány velké poutě a slavnosti. Již od 15. století se břevnovský klášter nazývá jménem svaté Markéty. A když byl vystavěn nový kostel na začátku 18. století, klášterní i farní zároveň, byl zasvěcen právě této světici a památka na původní břevnovské patrony ustoupila do pozadí.¹⁴

K značnému rozvoji dospěl Břevnov za opata Bavora II. z Nečtin (1290 – 1332). Období občasných pokleslostí ve 13. století byla opět vystřídána novým pořádkem. Osudy břevnovského kláštera a jeho majetků - klášter vlastnil v předhusitské době asi 90 celých vsí a dalších asi 20 vesnic z větší části a to ve středních a východních Čechách, zvláště okolo probošství polického a broumovského – procházely různými peripetemi, ať šlo o všelijaké změny v důsledku morových epidemií, či lokální zášti v broumovském probošství na přelomu 13. a 14. století, které vedly ve svých důsledcích až k dočasné zástavě celého tamního „zboží“ slezským šlechticům.

Největší pohromou byl však výbuch husitské revoluce. 22. května 1420 bylo Tábority a s nimi spojenými Pražany zajato devět mnichů a klášter sám byl vypálen. Vavřinec z Březové má k 6. červnu 1420 zprávu o tom, že dva břevnovští mniši, nechtějící přestoupit k přijímání podobojí, byli upáleni. Lze se domnívat, že to byli dva z oněch devíti zajatých. Opat Mikuláš se tehdy s většinou členů konventu zdržoval na klášterních statcích ve východních Čechách, kde to bylo zejména broumovské probošství, které se stalo na dlouhou dobu hlavním střediskem duchovního života břevnovské komunity.¹⁵

Břevnov se nacházel po dlouhá desetiletí v rozvalinách. Za Vladislava Jagellonského došlo k výraznější změně poměrů a to zvláště po zástavě broumovského panství knížeti Münsterberskému. Stal se opět občasným sídlem opatů: Petra II. (1464 – 1475), Jana II. (1475 – 1481) a Řehoře III. (1481 – 1483). Opatovi Pavlovi III. Berkovi

¹⁴ BLAŽÍČEK Oldřich/ ČEŘOVSKÝ Jan/ POCHE Emanuel: *Klášter v Břevnově*. Praha, Václav Poláček, 1944, 7.

¹⁵ *Ibidem*, 9.

(1483 – 1499) se podařilo broumovské panství ze zástavy vyplatit a poslal do Břevnova několik mnichů.¹⁶

Kronika patera Jeronýma Růžičky se zmiňuje o zásluhách císaře Rudolfa II. na stavbě nového kostela v Břevnově, neboť byl příznivě nakloněn opatovi Wolfgangu Selenderovi z Prošovic (1602 – 1619). Nejednalo se o stavbu zcela nového kostela, ale o přestavbu zbořeného chrámu původně zasvěceného svatému Vojtěchovi. V ruinách byla chrámová loď a kněžiště bylo uzavřeno novou průčelní zdí v místě triumfálního oblouku.¹⁷ Později je uváděno patrocinium svaté Markéty. Úcta k této světici, jak už bylo uvedeno, zcela zatlačila do pozadí původní patrony kostela svaté Bonifáce a Alexia i zakladatele kláštera svatého Vojtěcha. Klášter však byl stále z větší části v rozvalinách. To, co již bylo opraveno, bylo opět vyplněno v den bitvy na Bílé Hoře 8. listopadu 1620. Jeroným Růžička uvádí, že tehdy vyhořely oba kostely, jak starý tak nový, postavený za přispění Rudolfa II. Šlo pravděpodobně o poškozenou a opravenou část původního kostela. Na žádost opata Jana Benna z Falkenberka (1621 – 1646) byl s podporou Ferdinanda II. kostel svaté Markéty znovu zaklenut. Zásluhy Ferdinanda II. byly později zvěčněny na stropní fresce barokního kostela a klenebním poli v prelatuře kláštera malířem Janem Karlem Kovářem.

Břevnovský klášter byl svou polohou při západní cestě z Prahy jakoby předurčen k tomu, aby se ho nemile dotkla válečná tažení na Prahu i při přesunu vojsk směrem z města. Třicetiletá válka opět zničila to, co již bylo opraveno. Od válečných útrap nebyl uchráněn ani klášter v Broumově a konvent se musel na nějaký čas uchýlit na Moravu.

Až břevnovský probošt Zdislav Ladislav Berka z Dubé a Lipého počíná roku 1641 s radikálnější opravou vyplněného břevnovského kláštera.¹⁸ K opravám použil jednak vlastních prostředků, jednak se obrátil s žádostí o pomoc přímo na císaře Ferdinanda III. a 1. února 1644 žádal též o prominutí kontribuce. Žádost byla

¹⁶ RŮŽIČKA Jeroným: Klášterní kronika. Časopis katolického duchovenstva, 1846 a 1847

¹⁷ HORYNA Mojmír: Slohový charakter projektů Pavla Ignáce Bayera pro novostavbu Břevnovského kláštera. In *Milénium břevnovského kláštera - Sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách*. Praha : Karolinum, 1993, 220.

¹⁸ NA, Benediktini Břevnov, sign. A VII/13, kart.č. 26 - Viz VILÍMKOVÁ Milada/ LÍBAL Dobroslav: *Stavebně historický průzkum Prahy, Břevnov – klášter sv. Markéty*, Praha SÚRPMO, 1973.

projednána Dvorskou komorou a ta sdělila dne 2. srpna 1644 České komoře, že má břevnovskému klášteru požadovanou pomoc poskytnout.¹⁹

Proboštovi Zdislavu Berkovi se podařila oprava střechy nad větší klášterní budovou, kuchyní a kaplí a dal opravit rozbitá kostelní okna. Větší klášterní budova stála pravděpodobně směrem na východ od klášterního kostela a na rytině ze sedmdesátých let 17. století jde o patrový objekt s opěráky.²⁰

Ve 2. polovině 17. století, kdy byl za opata Tomáše Sartoria (1663 – 1700) v Břevnově znovu obnoven klášterní život, se začalo i s dalšími opravami poškozených budov a kostela. Stav kláštera v této době dokumentuje anonymní veduta z roku 1678. Je to nejstarší známé vyobrazení kláštera z východní strany [4]²¹. Budova tzv. Sartoriova konventu stála na jižní straně gotického kostela, se kterým jí spojovalo krátké křídlo s věží (dnes již zbourané). Na tomto vyobrazení je zjevné, že na jižní a východní straně od kláštera již stály obytné a hospodářské budovy. Tuto lokaci budov, jako základ dnešního hospodářského dvora kláštera, respektovaly i všechny pozdější přestavby a stavební úpravy na tomto území. Veduta zachycuje stav před požárem na svátek svatě Markéty 13. července 1678.²²

Novověké dispoziční řešení kláštera včetně kostela a zahrady odpovídá zhruba stavu po velké barokní přestavbě, provedené za opata Otmara Zinke v letech 1708-1721, zahájené již za opata Tomáše Sartoria (†1700), pod postupným vedením architektů Pavla Ignáce Bayera (1691 – 1709), Kryštofa Dientzenhofera (1709 – 1716) a jeho syna Kiliána Ignáce Dientzenhofera (1716 – 1751) a dokončena architektem Anselmem Luragem. Součástí této velkolepé stavební akce byly v Břevnově i rozsáhlé terénní úpravy na severní a východní straně kostela, kde se původně svažité terén vyrovnal do jediné terasy na úrovni přízemí zahradního pavilónu Vojtěška. Na východní straně kláštera, směrem k vesnici Břevnov, byl výškový rozdíl původního a nově nasypaného terénu zajištěn opěrnou zdí nad Pivovarským rybníkem zvaným Markéta. Stavba barokního kostela na místě původního románského a později gotického, k sobě připojila na této „zplanýrované“ ploše na místě původní klášterní budovy novostavbu konventu a prelatury. Stav krátce po

¹⁹ NA, Česká dvorská komora I, kart. 448 - VILÍMKOVÁ Milada/ PREISS Pavel: Ve znamení břevna a růží. Praha: Vyšehrad 1989, 55.

²⁰ VILÍMKOVÁ Milada/ PREISS Pavel: Ve znamení břevna a růží. Praha: Vyšehrad 1989, 55.

²¹ Národní archiv, ŘBB, kart. 26 – viz Tisíc let benediktinského kláštera v Břevnově (katalog k výstavě 1993, s. 34)

²² VILÍMKOVÁ Milada/ PREISS Pavel: Ve znamení břevna a růží. Praha: Vyšehrad 1989, 66.

dokončení stavby dokumentuje rytina J. Fischera z roku 1721 [5], provedená podle předlohy Kiliána Ignáce Dientzenhofera.²³

Stavitelovo věnování opatovi je vyjádřeno v kartuši v dolní části grafického listu:

„Prospectus Meridionalis Insignis Monasterii Brzevnoviensis Ord[inis]. S[anc]t[i]. Benedicti prope Pragam vulgo ad S[anc]t[am]. Margaretham nullo Medio ad Sacram Romanam Ecclesiam pertinentis Anno D[omi]ni MDCCXXI aeri incisus et

Eiusdem Reverendissimo ac Amplissimo D[omino]: D[omino]: Abbati OTHMARO etc: nec non Venerabili Conventui in perpetuam solennis Restorationis Memoriam dicatus et praesentatus a K[il]iano: D[i]entzenhofer: Aedilis Filio“

– „POHLED OD JIHU NA VÝZNAMNÝ KLÁŠTER BŘEVNOVSKÝ ŘÁDU SVATÉHO BENEDIKTA BLÍZKO PRAHY, LIDOVĚ (NAZÝVANÝ) U SVATÉ MARKÉTY, BEZPROSTŘEDNĚ PŘÍSLUŠEJÍCÍ KE SVATÉ ŘÍMSKÉ CÍRKVI LÉTA PÁNĚ TISÍCIHO SEDMISTÉHO DVACÁTÉHO PRVÉHO VYRYTÝ DO MĚDI A

NEJCTIHODNĚJŠÍMU A NEJSKVĚLEJŠÍMU PÁNU PANU OPATOVÍ TÉHOŽ (KLÁŠTERA) OTMAROVÍ ATD:

A TĚŽ CTIHODNĚMU KONVENTU NA VĚČNOU PAMÁTKU SLAVNÉ REKONSTRUKCE VĚNOVANÝ A PREZENTOVANÝ K. D., STAVITELOVÝM SYNEM.“

Otmar Daniel Zinke byl zvolen do čela břevnovsko-broumovského opatství 17. listopadu 1700 po smrti opata Tomáše Sartoria, který zemřel 13. října toho roku. Hned po svém zvolení se opat Otmar rozhodl, že pozvedne břevnovské „archisterium“ k jeho bývalé slávě. Jisté je, že s přípravami začal již v červenci roku 1701. Nechal vyčistit starý břevnovský opukový lom, dal vyvážet suť ze zřícenin středověkého kláštera a západní části kostela a v blízkosti klášteřiště zřídil cihelnu, neboť dovoz cihel z jiných pražských cihelen by byl velmi drahý.

Stavba nového klášterního areálu byla započata položením základního kamene 30. května 1708. Podle prvních plánů stavitele Pavla Ignáce Bayera měl být komplex budov řešen symetricky na podélnou kostelní osu s přibližně stejně velkými

²³ Tisíc let benediktinského kláštera v Břevnově, katalog výstavy k miléniu kláštera. Benediktinské opatství svaté Markéty, Praha, 1993, 128; originál rytiny: NA, APA, C 114/2, č. 92, kart. č. 2071.

budovami po obou jeho stranách, tedy na sever i na jih.²⁴ [6] Bylo však opatem rozhodnuto, že vlastní klášterní budova bude zbudována jen po severní straně kostela. Na tomto místě stála už románská i gotická konventní budova s ambitem a studničním stavením.²⁵ Bayer musel původní plány přepracovat a stavba byla zahájena až podle čtvrté varianty z roku 1708.

Opat Otmar nebyl se službami Pavla Ignáce Bayera spokojen a tak se již roku 1709 se stavitelem rozloučil a do svých služeb přijal Kryštofa Dientzenhofera. Proč se rozhodl právě pro něj, s jistotou nevíme. Snad pro jeho díla, která ho již v Praze prezentovala, a která představovala nástup českého radikálního baroka. Zpočátku měl jistě pokračovat ve vedení stavby podle Bayerova plánu z roku 1708.

Avšak kostel byl už v roce 1709 novým architektem navržen zcela jinak. Zachoval přibližně rozměr stavby v podélné (hloubkové) ose. Na šířku je však chrámová loď užší. Pravděpodobně proto, aby se vyhnul základovému zdivu předchozích staveb, jehož nosností si nebyl jist na nově vyrovnaném terénu v místě, kde se nacházejí prameny potoka Brusnice. Archeologický výzkum v 90. letech 20. století konstatoval, že barokní stavba nenavázala na základy a půdorysy starších chrámových objektů. Přesto byla dodržena benediktinská tradice ve stabilitě místa (*stabilitas loci*) a nový barokní konventní chrám stojí na místě předchozích středověkých kostelů a nová klauzura se nachází tam, kde žily generace břevnovských benediktinů.

Stavba pokračovala souběžně s výstavbou konventní budovy po jeho severní straně. Kostelní loď byla dokončena koncem roku 1712 a 15. ledna 1713 na svátek svatého Maura v ní sloužil opat poprvé mši svatou²⁶.

Na stavbu chrámové lodi navázala stavba v presbytáři, kde z části navazovala na pevné zdivo starého kostela, a pokračovala i na výstavbě věže. Dokončena a osazena makovicí byla 6. července 1715. Budova konventu byla opatem požehnána

²⁴ HORYNA Mojmir: Slohový charakter projektů Pavla Ignáce Bayera pro novostavbu Břevnovského kláštera. In *Milénium břevnovského kláštera - Sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách*. Praha : Karolinum, 1993, 219 - 237.

²⁵ DRAGOUN Zdeněk/ MERHAUTOVÁ Anežka/ SOMMER Petr: Stavební podoba břevnovského kláštera ve středověku. In: *Milénium břevnovského kláštera – Sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách*, Karolinum, Praha, 1993.

²⁶ Diarium, Národní archiv – Benediktini Břevnov, rkp. č. 51, 31– in: VILÍMKOVÁ Milada/ LÍBAL Dobroslav: *Stavebně historický průzkum Prahy, Břevnov – klášter sv. Markéty*. Praha SÚRPMO, 1973.

na svátek Všech Svatých 1. listopadu 1715.²⁷ Kostel byl též v hrubé stavbě dokončen. Muselo se však pokračovat v jeho výzdobě a vybavení (jehož popis je v následující kapitole). Tyto práce probíhaly postupně ve dvacátých a třicátých letech 18. století.

Vybavení kostela a kláštera vůbec vznikalo pod vedením Kiliána Ignáce Dientzenhofera i po smrti opata Otmara Zinke v roce 1738. V témže roce byl opatem zvolen Benno Lóbl, který v započatém díle pokračoval. Jak už bylo zmíněno, břevnovský klášter stojí na přístupové cestě od západu k městu Praze. V roce 1741, na počátku válek o rakouské dědictví, 21. listopadu obsadilo klášter francouzské vojsko a odtáhlo dne 18. prosince. Ale už 22. prosince dorazilo do kláštera pět kompanií saského vojska. Ty však táhly dál už 24. prosince 1741.²⁸

P. Jeroným Růžička k tomu píše: „Klášter Břevnovský utrpěl ku konci tohotéž roku mnohých nesnází, jež mu vojsko Baworské a Francské, když Prahu obléhli, působilo“.²⁹

Další rok 1742 dne 28. června válečné události v Břevnově pokračovaly. Podle záznamů v klášterním Diariu létaly ten den nad starým klášterem (míněna budova Sartoriova konventu) a sýpkou dělové koule a byla obava, že zasáhnou i nový klášter a kostel.³⁰ O měsíc později, dne 26. července 1742 zasáhly dělové koule zahradu v blízkosti letního refektáře. Opat požádal pro klášter *salvam guardiam* (zajištění ochrany) a bylo mu vyhověno. Tato záruka ale neměla valnou cenu. 13. září vyhnali vojáci všechny obyvatele vesnice Břevnov. Ti odešli do Kladna. Následující den vpadli nějací vojáci do kláštera. Mniši se tedy rozhodli odvézt nejcennější věci taktéž do Kladna. Byly naloženy dva vozy a s nimi odjeli všichni bratři. V Břevnově zůstali čtyři kněží, kteří se přihlásili dobrovolně. Z nedalekého Kladna se občas někdo přišel podívat do kláštera, aby zjistil stav. Postupně byly do Kladna odvezeny další věci zvláště z knihovny.

19. září roku 1742 obsadili klášter panduři. Vylámali brány, zapálili vesnici, hospodu, pivovar a ovčín. Ještě týž den vpadli do kláštera Francouzi. Královští husaři a panduři

²⁷ Diarium, Národní archiv – Benediktini Břevnov, rkp. č. 51, 72 – in: VILÍMKOVÁ Milada/ LÍBAL Dobroslav: Stavebně historický průzkum Prahy, Břevnov – klášter sv. Markéty. Praha SÚRPMO, 1973.

²⁸ NA, Benediktini Břevnov, Diarium, rkp.č. 51, 535 - VILÍMKOVÁ Milada/ LÍBAL Dobroslav: Stavebně historický průzkum Prahy, Břevnov – klášter sv. Markéty. Praha SÚRPMO, 1973.

²⁹ RŮŽIČKA Jeroným, Dějepis kláštera Břevnovského a Braumovského. In: Časopis pro katolické duchovenstvo, sv.4., 1847, 753.

³⁰ NA, Benediktini Břevnov, Diarium, rkp.č. 52, 15 - VILÍMKOVÁ Milada/ LÍBAL Dobroslav: SHP

se snažili klášter obklíčit, střílelo se z oken klášterních budov. Vyhořel při tom domek vrátného při první klášterní bráně, pivovar, ovčín a domek ovčáka a všechny domky ve vsi. Vojáci vydrancovali všechny místnosti konventu i prelatury, pálili truhly a skříně, vnikli do sklepů a víno tam uložené jednak vypili, jednak rozlili. Vykradli také zbytky zásob obilí.

21. září došla do Kladna zpráva, že v klášteře už nic dalšího zapáleno nebylo. Posel, vyslaný do Břevnova, o několik dní později hlásil, že klášterní mobiliář byl rozkraden, odvezen a rozprodán. Byl prý též zničen ekonomický archiv provizorátu a částečně i knihovna. Pokud si dáme do souvislosti dnešní stav archiválií, můžeme usoudit, že v té době byly postiženy starší dokumenty, zvláště z doby probošta Jakuba Berky a velká část materiálů z doby opata Tomáše Sartoria.

K válečným událostem roku 1742 píše pater Jeroným Růžička ve svém Dějepisě kláštera Břevnowského a Braumowského: „Za této války byl klášter Břevnowský docela wylaupen; piwowár, owčín a hospoda i s celau wesnicí shořely. Pod jménem wáleční daně odnesli z kláštera Frankowé 44 152 zl. 39 kr“.³¹

Návrat do kláštera byl smutný. Mniši našli vylámané brány, vytlučená okna a všechno plné špíny. Jen kostel zpusťošen nebyl. Zůstal zachován ve stavu před nájezdy vojsk i střechy kláštera byly ušetřeny před požárem.³²

V prosinci roku 1751 zemřel opat Benno Löbl i architekt - stavitel Kilián Ignác Dientzenhofer.³³ Opatem břevnovsko-broumovského opatství byl zvolen dlouholetý převor Bedřich Grundtmann. Ten si za nástupce stavitele K. I. Dientzenhofera vybral Anselma Luraga. Dokončovaly se některé stavby v klášterní zahradě: pavilón nad studničním stavením zvaný Vojtěška, glorieta na východním konci zahrady, přístavba severního vysunutého křídla letního refektáře a knihovny a vnitřní vybavení. Pokračování v budování a dokončování nového klášterního areálu bylo opět přerušeno vpádem pruských vojsk v květnu v roce 1757. Břevnovský klášter jako už po kolikáté doplatil na svou polohu při hlavní přístupové cestě od západu. Bylo zde ubytováno na osm set vojáků. Při bojových akcích se však celý klášter proměnil v lazaret a údajně tady zemřelo dva a půl tisíce vojáků a ti byli pohřbeni za klášterní sýpkou. Tomuto místu se začalo říkat „Prajzovka“. K větším materiálními škodám na budovách kláštera naštěstí nedošlo. Po vyklizení a vyčištění kláštera byl dům opatem

³¹ RŮŽIČKA Jeroným, Dějepis kláštera Břevnowského a Braumowského. In: Časopis pro katolické duchovenstvo, sw.4., 1847, 753.

³² NA, Benediktini Břevnov, Diarium, rkp.č. 52, 26 – 39.

³³ Ibidem, 100

požehnán a kostel znovu vysvětil 10. října téhož roku světící biskup pražský Emanuel Arnošt hrabě Valdštejn. K tomuto datu se dnes vztahuje tzv. posvícení, tedy výročí posvěcení kostela.

Další těžké období pro opatství břevnovsko-broumovské bylo za opata Štěpána Rautenstraucha. Tento vzdělaný teolog stál v čele opatství od roku 1773. Podílel se na reformě církevního školství a na přípravě a programu tzv. generálního semináře (po zrušení jezuitského řádu) a byl blízkým spolupracovníkem Josefa II.

Josefinismus přinesl překotné změny církevních institucí včetně zrušení několika desítek klášterů v letech 1782 – 1784, kterému neunikly ani významné benediktinské kláštery v Kladrubech, u svatého Mikuláše na Starém Městě Pražském, na Sázavě a ve Svatém Janu pod Skalou. Řada bratří z těchto klášterů hledala svůj nový domov v Břevnově. Ani Opatství břevnovsko-broumovské nezůstalo přes snahy opata Ratenstraucha na císařském dvoře ušetřeno – zrušeno bylo proboštvství v Polici nad Metují. Jeho majetek však byl převeden do Broumova a do Břevnova. V tomto období byla v Břevnově věnována pozornost spíše dokončení výzdoby prelatury kláštera (salonky s krajinnou výmalbou Antonína Tuvory) a běžné údržbě budov.³⁴

Další opat Jakub Chmel (1785 – 1805) soustředil síly na opravy klášterních budov v Broumově. Ty bylo potřeba opravit po požáru v roce 1779.

V břevnovském klášteře se stavební i umělecká činnost omezovala až do doby opata Jana Nepomuka Rottera (1744 – 1886) jen na běžné opravy. V roce 1847 byla provedena větší úprava sakristie (výměna dřevěné podlahy za kamennou dlažbu), v roce 1852 byl opraven oltář v kapitulní síni a následující rok byla zahájena generální oprava interiéru kostela, věže i Vojtěšky. Oprava byla rozsáhlá a můžeme ji považovat za velmi významnou. Malíř Augustin Hübner tehdy opravil Steinfelsovy fresky a provedl technikou grisaille doplnění výmalby postavami apoštolů u postranních oltářů. Bylo zazděno západní okno na kůru za varhanami a dvě okna pod schodištěm konventu. Další větší opravy byly prováděny až v roce 1867. V krovu kostela byly vyměněny vadné trámy a opravena byla i fasáda včetně věže. Opravy se týkaly i dalších budov břevnovského kláštera.

³⁴ VILÍMKOVÁ Milada/ LÍBAL Dobroslav: Stavebně historický průzkum Prahy, Břevnov – klášter sv. Markéty. Praha SÚRPMO, 1973, 102.

K rozsáhlejším opravám došlo po požáru prelatury v roce 1908. Zničen byl především strop opatské jídelny s freskou Jana Kováře. Dnes ji připomíná jen nástrovní štukové zrcadlo plochého stropu.³⁵

Před první světovou válkou v roce 1913 byla do kláštera zavedena elektřina a v letech 1917 – 1918 byla dokončena elektroinstalace do všech běžně používaných prostor. Tyto zásahy však nebyly provedeny z hlediska památkářského i uměleckého právě odborně³⁶.

První polovina 20. století znamenala pro břevnovský klášter a jeho okolí razantní změny. Jednalo se celkovou regulaci a rozparcelování rozsáhlých pozemků především jižně od kláštera a rozšíření Bělohorské třídy. Zůstal zachován jen vnitřní areál kláštera. Hospodářské budovy včetně ovčína, pivovaru a první vstupní brány musely této regulaci ustoupit.

Během druhé světové války se podařilo realizovat rozsáhlé opravy klášterních budov i kostela.

Břevnovsko-broumovské opatství bylo dekretem papeže Pia XI. ze dne 3. ledna 1939 rozděleno na dvě samostatná opatství v Broumově a Břevnově. Dosavadní opat Dominik Prokop se jako 59. opat břevnovský stal 1. opatem broumovským. Břevnovské opatství dál vedl jeho konventuální převor Anastáz Opasek. Nacistické pronásledování se nevyhnulo ani tomuto klášteru. I v období druhé světové války, stejně jako v předchozích válečných letech, se klášter stal vojenským ležením postupně všech v Praze přítomných armád. V čele s Anastázem Opaskem se mniši snažili působit zvláště mezi katolicky zaměřenými intelektuály, mezi nimiž byli Jan Durych, Jan Zahradníček, Jan Čep, Rudolf Holinka a filozof Jan Patočka.

Po válce trvala svoboda břevnovského kláštera jen krátce. V roce 1947 byl dosavadní převor Anastáz Opasek zvolen opatem. Současně byl administrátorem broumovského opatství, protože jeho členové byli odsunuti pro svou německou národnost.

Klášterní opatský kostel svaté Markéty v Břevnově je často nazýván bazilikou. Po stránce architektonické formy se nejedná o baziliku, ale o jednodlnou halovou stavbu. Jde o čestný titul, který 8. dubna 1948 papež Pius XII. na žádost pražského

³⁵ tamtéž, 109

³⁶ NA, Benediktini Břevnov, kart. 387, 388 a Stavební spisy novodobé, kart.č. 822 - VILÍMKOVÁ Milada/ LÍBAL Dobroslav: Stavebně historický průzkum Prahy, Břevnov – klášter sv. Markéty. Praha SÚRPMO, 1973, 111.

arcibiskupa Josefa Berana a břevnovského (Breunov) opata se souhlasem prefekta svaté kongregace obřadů Klimenta kardinála Micary udělil opatskému kostelu svaté Markéty, jehož stavební vývoj, ostatky a bohoslužebné náčiní vypočítává v papežské bule a uděluje práva a privilegia "menší" basiliky (basilicae minoris).³⁷ [7]

Po nástupu komunistické diktatury byl opat Anastáz Opasek zatčen už v roce 1949 a v inscenovaném procesu v roce 1950 odsouzen na doživotí. Klášter byl v dubnu téhož roku zabrán Státní bezpečností³⁸.

Začala devastace kulturního dědictví. Ve vlastním klášteře, v konventu i v prelatuře byl nastěhován archiv ministerstva vnitra (17,5 km archiválií), v hospodářských objektech a v Sartoriově konventu sídlila státní tajná bezpečnost a v sýpce sklad Zemědělského zásobování a nákupu. Objekty v zahradě (Vojtěška, oranžerie, Josefka, schodiště a ohradní a opěrné zdi) chátraly a zeleň v zahradě byla neudržovaná.

V 50. a 60. letech probíhal v souvislosti s nalezením románské krypty rozsáhlý archeologický průzkum pod podlahou presbytáře. Po něm následovala na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let celková rekonstrukce interiéru kostela, která byla skončena v roce 1984.

Na jaře roku 1990 se areál kláštera vrací benediktinům a do něj se navracejí jeho obyvatelé v čele s opatem Anastázem Opakem, který žil po svém propuštění z vězení v Bavorském Rohru, kde našli svůj nový domov broumovští benediktini odsunutí po válce.

Začala obnova kláštera a života v něm a přípravy na oslavy milénia kláštera. V rámci těchto příprav proběhly i opravy a změny v budovách i v klášterním kostele. Byly opraveny střechy a fasády hlavních klášterních budov a kostela a v roce milénia (1993) byla uspořádána v prelatuře, kterou před tím uvolnil archiv ministerstva, velká výstava věnovaná dějinám kláštera. K tisícímu výročí založení kláštera povýšil papež Jan Pavel II. břevnovské opatství na arciopatství a sám ho u příležitosti milénia mučednické smrti svatého Vojtěcha v roce 1997 navštívil.

V srpnu v roce 1999 arciopat Anastáz Opasek při své návštěvě kláštera v Rohru umírá. Vedením kláštera byl kapitulou pověřen a až dosud stojí v jeho čele páter Petr Prokop Siostrzonek jako převor-administrátor.

³⁷ NA, ŘBB (Řád benediktinů Břevnov), č. 489.

³⁸ HLAVÁČEK Ivan, Z dějin břevnovského opatství, in: Tisíc let benediktinského kláštera v břevnově - katalog k miléniu kláštera. Praha: Benediktinské opatství, 1993, 13 – 18.

Postupně jsou opravovány a opět revitalizovány hospodářské budovy, v roce 2007 byly postaveny v bazilice svaté Markéty nové varhany a v roce 2009 byla za podpory Městské části Prahy 6 a Magistrátu hlavního města Prahy a z fondu Evropské unie zahájena rehabilitace klášterní zahrady včetně rekonstrukce barokní oranžerie a zahradního gloriety – později kaple svatého Josefa – na východní straně zahrady.³⁹

³⁹ Studie a projektová dokumentace Rehabilitace klášterní zahrady. M1 architekti, s.r.o., Praha, 2007 a 2008.

3. Opat a stavitel Otmar Daniel Zinke

Narodil se v Dolním Slezsku ve městě Striegau, dnes polsky Strzegom, pravděpodobně 10. srpna 1664. Jeho otec David Zinke a matka Susanne pocházeli z Broumova a do Striegau odešli za obchodem. Matka brzy ovdověla a vrátila se zpátky do Broumova a znovu se vdala. Mladý Daniel navštěvoval klášterní školu. Prostředí, ve kterém vyrůstal, jistě ovlivnilo jeho rozhodnutí, ale co bylo oním pravým impulzem pro vstup do kláštera a stát se benediktinským mnichem, nevíme. Dvacátého pátého března 1684 dostal při obláčce od opata Tomáše Sartoria řeholní jméno Otmar. Prvního dubna 1685 složil bratr Otmar slavné sliby. V domácí škole v Broumově absolvoval filosofická studia. Teologii a kanonické právo studoval v Praze v arcibiskupském semináři. Ve veřejné disputaci obhájil 43 tezí z teologie a na kněze byl vysvěcen 15. srpna 1689.⁴⁰

V příštím roce byl ustanoven za učitele v klášterním gymnáziu a v konventním domácím studiu přednášel mladým mnichům filosofii a později morálku a církevní právo. Získal si velkou důvěru opata Sartoria. Nemocný opat jmenoval Otmara v roce 1697 provizorem broumovského kláštera. Do jeho správy patřil i klášter v Polici nad Metují a hospodářství ve Sloupně u Hradce Králové. Předpoklady k ekonomickému vedení svěřeného úřadu si Otmar přinesl ze své obchodnické rodiny a měl tak brzy možnost poznat organizaci a rozsah klášterního hospodaření i s jeho problémy.

13. října 1700 opat Tomáš Sartorius zemřel. Vedení opatství převzal na dobu interregna senior komunity P. Rupertus Hausdorf. Ten uvědomil církevní i světské úřady o opatově zesnutí a zaslal císaři dopis, ve kterém žádá o svolení k opatské volbě a vyslání komisařů, kteří se mají volby účastnit.

Zbývala otázka, zda má být o volbě informován a požádán o vyslání volebních komisařů i pražský arcibiskup. Podle staré zvyklosti založené na exemptnosti opatství mělo stačit, když bude o platně provedené volbě podána zpráva. Tak byl otevřen spor o exempci s arcibiskupem.

K volbě se dne 17. listopadu roku 1700 sešlo 51. konventuálů a jim předsedal senior P. Rupertus Hausdorf. P. Otmar Zinke získal už v prvním kole 42 hlasů z 51. Složil přísahu před seniorem a po odzpívání Te Deum byl v opatském sále prelatury

⁴⁰ MENZEL Beda Franz: Abt Othmar Daniel Zinke (1700 – 1738). Kommissionsverlag Winfried-Werk GmbH, Augsburg, 1978, 17.

představen císařským komisařům. Poté byla poslána žádost konventu o konfirmaci nového opata k císaři.

P. Rupertus Hausdorf sdělil výsledek opatské volby i pražskému arcibiskupovi a žádal ho, aby nově zvoleného opata benedikoval. Arcibiskup Jan Josef Breuner dělal těžkosti a zpochybňoval platnost exempce. Opatskou benedikci nakonec pražský arcibiskup vykonal 27. prosince 1700 v klášterním kostele benediktinského opatství svatého Mikuláše na Starém Městě Pražském. Opat Zinke složil přísahu ne podle starého rituálu břevnovského jako exempní, ale podle ritu římského.⁴¹

Císařovým stvrzením se nový opat stal zemským prelátem. Podle tohoto hodnostního řádu byl břevnovsko-broumovský opat první ve druhé třídě – to zvyšovalo jeho vážnost v duchovní i světské hierarchii.

Organizační talent opata Otmara se projevoval vně i uvnitř kláštera. Pro všechny úřady a služby vydal vlastní instrukce, které definovaly a vymezovaly úkoly a povinnosti jednotlivých členů konventu. On sám nezastával jednoduchý úřad. Břevnovsko-broumovské opatství sestávalo ze čtyř konventů: v Břevnově, Broumově, Polici nad Metují a později v Lehnickém Poli. V čele těchto kapitul stál vždy převor. Převorům klášterů sděloval svá přání a nařízení vždy osobně, většinou formou dopisu, neboť převážně pobýval v Broumově.

Právě jasné a přímé vedení a někdy i určitá tvrdost a neústupnost vyvolaly u některých konventuálů odmítání disciplíny a plnění povinností. Na opata Otmara si stěžovali na nunciature ve Vídni a žádali provedení vizitace. Vizitátoři však neshledali, že by se v jednotlivých konventech závažně porušovala řeholní pravidla a ve své Chartě charitatis to i konstatovali a bratry nabádali:

„1. Na žádný způsob nesmějí bratři podléhat svévoli, nýbrž představené mají poslouchat v pokoře a jejich nařízením se nesmějí vysmívat a tropit si z nich posměšky. Představeným se nesmějí protivit, stavět se proti nim, nebo – podněcování sebeláskou – se odvážit činit představeným potíže formou pohrůzek a podobně. Vždy mají být pamětliví toho, že k Bohu mohou dospět jenom cestou poslušnosti.

⁴¹ MENZEL Beda Franz: Abt Othmar Daniel Zinke (1700 – 1738). Kommissionsverlag Winfried-Werk GmbH, Augsburg, 1978, 19 - 22.

2. Mladší mají ctít starší, starší ale mladší milovat. Všichni se mají vystříhat familiárnosti, praktikovat vzájemnou lásku, především ale dbát o to, aby se vyvarovali zla nespokojenosti a reptání v řeči a celém svém chování.
3. Představení mají mít zajisté v nenávisti chyby bratří, je samotné, i když se dopouštějí poklesků, však milovat. V korekci s nimi mají jednat tak, aby byli více milováni, než obáváni.
4. Řeholníkům budiž dopřáváno více pohybu, především pobytu na zahradě, aby pak byli opět při práci svěží a veselí.
5. S hosty, kteří v klášteře nikdy nechybějí, se má jednat s dobrotou a uctivostí, hlavně se to týká domácích osob a příbuzných spolubratří. Nikdo ať není kvůli hostům zproštěn poslušnosti a neporušuje kvůli nim klášterní observanci.“

Dále se zmiňují o opatovi: „Všichni mají svého opata milovat odpovídajícím způsobem jako otce a vyprošovat si od něho všechno, co potřebují. Pokud mají stížnosti, mohou se na něj také v plné důvěře obrátit. Opat nechť je otcovsky vyslechne a při jakémkoli nedostatku se postará o jeho odstranění.“⁴²

Opat Otmar přes všechny stížnosti z konventu obstál při obou vizitacích vykonaných v konventech břevnovsko-broumovského opatství. Starší členové konventu stáli za opatem a brali ho proti obviněním v ochranu. Byli si plně vědomi opatových velkých hospodářských úspěchů a dobrého jména opatství, které získal novými stavbami a založeními dalších míst spravovaných materiálně i duchovně.

Jeho poslední velkolepou slavností zakončenou fundací bylo Lehnické Pole. Rozhodl se, že na své narozeniny, 10. srpna 1738 vysvětlí nově dokončený klášter.

Po slavnostním svěcení kláštera následovala figurální mše, na niž byli pozváni zpěváci a hudebníci z Lehnice. Oslava to byla sub tribus infulis, neboť oba čestní asistenti, převorové z Břevnova a Broumova, měli podle starého privilegia opatství na hlavách mitry.

Pro opata Otmara tato slavnost znamenala triumf, protože klášter i kostel – nejzajímavější slezské barokní stavby, byly jeho dílem.

⁴² MENZEL Beda Franz: Abt Othmar Daniel Zinke (1700 – 1738). Kommissionsverlag Winfried-Werk GmbH, Augsburg, 1978, 61.

Po návratu do Broumova se jeho zdravotní stav prudce zhoršoval. Opat Otmar Zinke zemřel za přítomnosti celého broumovského konventu za modliteb a žalmů o svátku Narození Panny Marie 8. září roku 1738.⁴³

4. Umělci ve službách opata Otmara

Kryštof Dientzenhofer (1655 - 1722)

Rod Dientzenhoferů pocházel z hornobavorského podhůří Alp. Hospodářsky se mu příliš nedařilo a jeho členové museli odejít za prací. Jejich cesta vedla do biskupského města na soutoku Dunaje, Innu a řeky Ilz, do Pasova. S otcem sem přišel tehdy ještě nedospělý Kryštof a spolu se svými strýci tam setrval několik let. Bratři Dientzenhoferové získali práci na přestavbě pasovského dómu podle projektu Carla Luraga, který byl pro tento náročný úkol povolán z Prahy. Na konci 17. století byla Praha významným uměleckým centrem a výstavným městem. Pravděpodobně proto se bratři Dientzenhoferové rozhodli, po nějakém čase tráveném v Pasově, odejít do Prahy. Kryštof se zde usadil natrvalo a v roce 1685 se oženil s Annou, vdovou po zednickém mistru Jiřím Aichbauerovi, se kterou vyženil dva syny a menší měšťanský dům na Malé Straně. V té době pracoval jako polír na stavbě kostela a kláštera ve Waldsassen, kterou vedl jeho bratr Georg. Později byl přijat jako stavitel a projektant premonstrátů v Teplé. Podle jeho plánů byla postavena konventní budova a špitální kaple Nejsvětější Trojice. Dalším jeho dílem v západních Čechách je kostel Narození svatého Jana Křtitele v Úterý. Podle posledních bádání (archiváře H. Zimmermanna) je Kryštofovi Dientzenhoferovi připisováno autorství projektu kostela Nanebevzetí Panny Marie v Chlumu svaté Maří.

Stavěl kapli svaté Maří na Skalce u Mníšku pod Brdy. Při kapli byla postavena malá rezidence pro čtyři mnichy ze staroměstského benediktinského kláštera svatého Mikuláše. Nikdy ale benediktiny osazena nebyla.⁴⁴

⁴³ MENZEL Beda Franz: Abt Othmar Daniel Zinke (1700 – 1738). Kommissionsverlag Winfried-Werk GmbH, Augsburg, 1978, 65.

⁴⁴ HORYNA Mojmír/ KUČERA Jaroslav: Dientzenhoferové. Akropolis, Praha, 1998.

Mezi další stavby, jež jsou mu připisovány, patří kostel svatého Josefa v Obořišti (1702–1711), svatého Mikuláše na Malé Straně v Praze (1703–1711), svaté Kláry v Chebu (1708-1711) a kostel Nanebevzetí Panny Marie v Nové Pace (1709-1724). Pro Václava Vojtěcha hraběte ze Šternberka pracoval na zámeckém kostele ve Smiřicích. Velmi důkladné archivní bádání Milady Vilímkové doložilo autorství Kryštofa Dientzenhofera stavby kláštera a kostela svaté Markéty v Břevnově u Prahy, kde nastoupil v polovině roku 1709 na místo architekta Pavla Ignáce Bayera a jeho projekt změnil.

Kilián Ignác Dientzenhofer (1689 - 1751)

Velmi úspěšný a pracovně plodný architekt a stavitel, syn Kryštofa Dientzenhofera. Seznam jeho stavebních děl vyjmenovává na 200 staveb. Je to více, než součet všech staveb ostatních příslušníků rodiny Dientzenhoferů. Zednickému řemeslu se vyučil u svého otce. Studoval filosofii a teologii na jezuitské univerzitě v Klementinu, ovládal tedy latinu, ze svých tovaryšských cest uměl francouzsky a italsky, jeho rodným jazykem byla němčina a ve škole se naučil česky. Pobýval v Římě a tam se seznámil s barokní architekturou Gianlorenza Berniniho, Franceska Borrominiho, Carla Fontany, Giovanniho Antonia de Rossi a během putování poznal i díla Filippa Juvarry a Guarina Guariniho i francouzskou architekturu doby Ludvíka XIV. Navštívil svého strýce Johanna, stavitele v Bambergu a ve Vídni prožil nějaký čas v okruhu dvorského architekta Johanna Lucasse von Hildebrandt. Ze své tovaryšské cesty se vrátil do Prahy v roce 1715. Jeho otec ho uváděl k důležitým stavebníkům té doby a zasvěcoval jej do vedení staveb a přípravy zakázek.

Právě břevnovsko-broumovský opat byl jedním z nejaktivnějších stavebníků a zaměstnával svého stavitele 35 let. Nejprve to byl opat Otmar Zinke a pak jeho nástupce Benno Lóbl, pro které stavěl kostely, rezidence, zámečky i hospodářské dvorce i celé klášterní objekty.

Stavěl též pro další benediktinské kláštery: v Kladrubech, ve Svatém Janu pod Skalou a u svatého Mikuláše na Starém Městě. Pro jezuity dokončoval východní část Klementina, kostel svatého Bartoloměje, gymnázium na Malé Straně a venkovské rezidence v Opařanech, Liběšicích a Tuchoměřicích. V Karlových Varech vystavěl

kostel svaté Maří Magdaleny, pro křížovníky a na pražských Hradčanech navázal na svého otce u kapucínů na objektu Lorety, která byla stavěna per partes, a přesto působí jako jednolitý komplex.⁴⁵

Projektoval klášter voršilek na Hradčanech a později v Kutné Hoře. Pro řád alžbětinek (sestry svaté Alžběty Durynské) vystavěl v Praze klášter s kostelem, nemocnicí a hospodářskými budovami.

Roku 1730 byl jmenován dvorním stavitelem. V této funkci vyprojektoval Invalidovnu a Císařský špitál na Hradčanech. Kilián Ignác Dientzenhofer byl tedy velmi vytížen a pro „drobné“ stavebníky pracoval relativně málokdy.

Pro knížete Ottavia Piccolominiho postavil kostel svatého Jakuba Většího v Kostelci nad Metují a palác na Novém Městě Pražském nazývaný též Sylva-Taroucca. Pro svou rodinu postavil (1725) na předměstí Malé Strany letohrádek nazývaný Portheimka po pozdějším vlastníku objektu továrníku Porgesovi z Portheimu.⁴⁶

Kilián Ignác dokázal projektovat stejně suverénně velké až monumentální stavby jako drobnou, soukromou architekturu. Dokládá to jeho první stavba v Praze, letohrádek Jana Václava Michny z Vacínova na Novém Městě, dnes zvaný Amerika.

Břevnovsko-broumovský opat Otmar Zinke byl velkorysý stavebník, který chtěl nejen dosáhnout návratu slávy břevnovského archisteria, ale též jeho rozšíření, zvelebení a hospodářského zajištění. V Kiliánu Ignáci brzy poznal velmi kvalitního architekta a designéra a svěřoval mu nejen stavby, ale i jejich vybavení. V Břevnově navázal mladý architekt na svého otce dostavbou prelatury, navrhl úpravu klášterní zahrady rozčleněnou do teras včetně stavby zahradního pavilónu nad pramenem potoka Brusnice (nazývaný Vojtěška) a velkolepé oranžerie. Vedl přestavbu starého Sartoriova konventu (1735 – 1736), v němž bylo zřízeno infirmarium, a kaple.⁴⁷

Břevnovský klášter vlastnil na Litoměřicku obce Hrdly a Počaply. V Hrdlech vyprojektoval budovu zámku a velkostatku s kaplí a na návsi podstavec pod sousoší Svatého Benedikta od Karla Josefa Hiernleho.⁴⁸ V Počaplech vystavěl na břehu Labe farní kostel svatého Vojtěcha.⁴⁹

⁴⁵ HORYNA Mojmír/ KUČERA Jaroslav: Dientzenhoferové. Akropolis, Praha, 1998.

⁴⁶ VILÍMKOVÁ Milada: Stavitelé paláců a chrámů. Praha: Vyšehrad, 1986.

⁴⁷ Ibidem

⁴⁸ POCHÉ Emanuel a kol: Umělecké památky Čech. díl 1., Praha, Academia, 1977.

⁴⁹ POCHÉ Emanuel a kol: Umělecké památky Čech. díl 3., Praha, Academia, 1977.

V Broumově se jednalo o přestavbu a novostavbu prelatury i konventu. Na území broumovského panství budoval postupně nové venkovské kostely a fary: Bezděkov - kostel svatého Prokopa, Božanov – kostel svaté Maří Magdalény, Broumov – kostel svatého Václava, Heřmánkovice – kostel Všech svatých, kaple Panny Marie Sněžné na Hvězdě, Otovice – kostel svaté Barbory, Šonov – kostel svaté Markéty.

Velkým úkolem byla práce na projektu nového kláštera s kostelem svaté Hedviky a svatého Kříže v Lehnickém Polí (Wahlstattu). Jedná se o symetrickou dispozici s kostelem na střední ose rozsáhlého klášterního komplexu.

V břevnovsko-broumovském opatství byli Kryštof i Kilián Ignác Dientzenhoferové označováni velmi čestným titulem „ædilis noster“ – náš stavitel. I nástupce velmi přísného a aktivního Otmara Zinke opat Benno Löbl měl ke Kiliánovi Ignáci přátelský vztah. Stavitel pro něj dále pokračoval v rozpracovaných dílech. Vznikla nová vstupní brána břevnovského kláštera se sochařskou výzdobou Karla Josefa Hiernleho, a ve spolupráci s ním mariánský sloup na Kladně (1740). Již opat Zinke připravoval přestavbu staré tvrze v Kladně. Stavitel Kilián Ignác použil starší zdivo, ale z pětibokého nepravidelného půdorysu vytvořil působivý trojkřídlý patrový zámeček s čestným dvorem.

Čtyřicátá léta 18. století přinesla Kiliánu Ignáci Dientzenhoferovi mnoho starostí a práce na opravách břevnovského kláštera, který utrpěl obléháním bavorsko-francouzskými vojsky a dělostřeleckými střelbami. Též obě hospody v Břevnově, Tejniku i Závěrku bylo potřeba postavit téměř znovu.

V roce 1750 bylo v břevnovském klášteře protaženo vysunuté křídlo letního refektáře, nad nímž se nachází knihovna. Jednalo se o přístavbu sálů v přízemí i patře o přibližně čtvercovém půdoryse.⁵⁰ O této změně dodnes vypovídá dochovaná původní římsa v půdním prostoru knihovního křídla.

24. července 1751 položil opat Benno základní kámen pro kapli svatého Floriána v Kladně. Centrální kapli oktogonálního půdorysu se čtyřmi půlkruhovými apsidami a dvěma nakoso pootočenými věžemi v průčelí stavitel Kilián Ignác už nedokončil a opat Benno Löbel už nepožehnal. Oba zemřeli v prosinci roku 1751.

Kapli pak za opata Bedřicha Grundtmanna dokončil architekt Anselmo Lurago.

⁵⁰ VILÍMKOVÁ Milada: Stavitelé paláců a chrámů. Vyšehrad, Praha, 1986.

Jan Jakub Stevens ze Steinfelsu (1651 – 1730)

Pocházel z malířské rodiny, která působila v Čechách od doby Rudolfa II. Lze předpokládat, že Jan Jakub Stevens žil a studoval malbu v Itálii. Můžeme tak usuzovat pro jeho znalost italštiny.

Jeho první práce jsou spojeny s klášteřem benediktinů v Broumově. Tam ho pozval roku 1687 opat Tomáš Sartorius. Zde vytvořil tři oltářní obrazy pro postranní oltáře, drobné fresky ve štukových polích, sedmero bolestí Panny Marie a příběhy ze života svatého Benedikta a cyklus šesti výjevů z legendy svatého Vojtěcha – patrona broumovského kostela, na klenbě lodi a presbytáře.

Svatovojtěšský cyklus obrazů je též na severní stěně kněžiště se scénami Založení břevnovského kláštera, Vyvraždění Slavíkovců a Zavraždění pěti bratří. Dále je to christologický cyklus: Klanění pastýřů, poslední večeře a Nanebevstoupení Páně. Na protější jižní stěně jsou to fresky Klanění tří králů, Zmrtvýchvstání Páně a Soslání Ducha svatého.

Jan Jakub Stevens realizoval své vrcholné dílo na klenbě kostela cisterciáček ve Waldsassen. Další jeho díla jsou zachována, i když s přemalbami z 19. století, v křížovnickém kostele v Chlumu svaté Máří s ornamenty iluzivně znázorňujícími štuk, v Sedlci u Kutné Hory vymaloval kopuli s Nanebevzetím Panny Marie, v Praze na Novém Městě pražském v kostele svaté Voršily jsou to fresky na klenbách, v zámecké kapli Zjevení Páně ve Smiřicích vytvořil roku 1709 malbu dvaceti proroků a sibyl, v cisterciáckém kostele Nanebevzetí Panny Marie v Oseku vyzdobil svými freskami klenbu. Své životní dílo zakončil Jan Jakub Stevens ze Steinfelsu v nově vybudovaném břevnovském klášterním kostele.⁵¹

⁵¹ BLAŽÍČEK Oldřich a kol.: Dějiny českého výtvarného umění II, Academia, Praha, 1989, 545n.

Petr Brandl (1668 – 1735)

Syn krejčího Michala Brandla a Alžběty, rozené Hrbkové, narozený v Praze. Prameny o jeho mládí jsou skoupé. Stručné informace o něm máme od životopisců Františka Martina Pelcla a Jana Quirina Jahna. Studoval malostranské gymnázium, avšak poslední šestou třídu nedokončil. V patnácti letech vstoupil do učení k dvorskému malíři Kristiánu Schröderovi. Se svým nadáním brzy předčil svého mistra a dostával od něj zakázky, aby je provedl za něho. Tak došlo mezi nimi k roztržce. Brandl měl namalovat oltářní obraz a dostal lhůtu pro jeho dokončení. Namaloval ho za pouhý jeden den. Mistrovi se nelíbilo Brandlovo zahálení a ostře mu vytýkal jeho liknavost. Byl ale velmi překvapen, když poznal, že malba je již zcela hotova. Brandla se mistrovo jednání natolik dotklo, že od něj odešel a brzy opustil i Prahu. Jako nevyučený malíř se dostal do sporu s malostranským cechem malířů. Přes napomínání a doporučení zůstal i nadále štolířem a nesměl mít učedníky.

Sám poznával díla svých předchůdců i současníků: Karla Škréty, Jana Rudolfa Byse a Michala Václava Halbaxe – ten ho seznámil s benátskou temnosvitnou malbou. Na Petra Brandla působil Michael Leopold Willmann a Jan Kryštof Liška a to především v dynamickém výrazu malby.

V roce 1693 se 21. listopadu v kostele svatého Martina na Starém Městě pražském oženil s Helenou Františkou Klossovou, dcerou staroměstského malíře Jana Bartoloměje Klosse. Brandl však po několika letech rodinu opustil. Jeho manželka si několikrát stěžovala u arcibiskupské konzistoře, že neplatí výživné. Podařilo se jí dosáhnout Brandlova slibu, že jí bude po dobu svého působení u hraběte Černína platit výživné tři zlaté za týden. Je známá jeho liknavost k rodině a malířskému cechu i objednavatelům obrazů. Tak například převorka karmelitánského kláštera Anna Eleonora objednala v roce 1697 pro malostranský kostel svatého Josefa oltářní obraz Svaté rodiny a Brandl dostal zálohu 100 zlatých s tím, že obraz bude hotov do půl roku. Užíval si však na zámku ve Žluticích u hraběte z Kokořova a proto si na něj převorka stěžovala a plzeňští hejtmani dostali příkaz poslat Brandla do Prahy. Ten hejtmany ujistil, že na zmíněném oltářním obraze pracuje a že ho chce co nejdříve převorce předat. Obraz však dodal až po dalších urgencích v roce 1702.

Mezi jeho nejznámější díla patří obraz Narození Panny Marie a Nanebevzetí Panny Marie v kostele Narození Panny Marie v Doksanech, obraz Nejsvětější Trojice s Pannou Marií, svatým Augustinem, svatým Tomášem z Villanovy a svatou Zuzanou

pro hlavní oltář kostela Nejsvětější Trojice ve Lnářích, obraz Všichni svatí s Nejsvětější Trojicí na tabernáklu hlavního oltáře minoritského kostela svatého Jakuba v Praze. V cisterciáckém kostele svatého Jakuba na Zbraslavi jsou dva pandánové obrazy Klanění pastýřů a Klanění tří králů.

Od roku 1715 působil Petr Brandl opět v západních Čechách v Manětíně. Tam pracoval pro Marii Gabrielu Lažanskou, rozenou Černínovou a jeho tvorba dosahuje uměleckého vrcholu. Pro kostel svatého Jana Křtitele v Manětíně namaloval obraz Křest Kristův. K tomuto období patří též obraz Nanebevzetí Panny Marie v Sedlci u Kutné Hory.

Na konci roku 1716 se malíř přestěhoval opět do Prahy. Tady vytvořil pro jezuitský kostel svatého Klimenta obraz Svatý Linhart navštěvuje vězně se svatým Vavřincem v oblacích a v roce 1718 dostává velkou zakázku pro dokončovaný benediktinský klášterní kostel svaté Markéty v Břevnově. Opat Otmar Zinke věděl o minulosti a nespolehlivosti Petra Brandla. Přesto u něj objednal sedm oltářních obrazů: Sv. Vojtěch s Boleslavem II., Ukřižování s Bolestnou Pannou Marií, Založení břevnovského kláštera, Poslední přijímání poustevníka Vintíře, Svatý Prokop, Zesnutí svatého Benedikta, Svatý Otmar a Zavraždění svatého Václava.

Brandl nebyl jen malířem rozměrných oltářních obrazů. Věnoval se i žánrovým obrazům a portrétům. Do této kategorie například patří obrazy: Kuřák, Muž s dýmkou, Dívka s číší, U felčara, U mastičkářky, Tři ženy a lovec, Felčar a Nerovný pár u notáře.⁵²

Za svého pobytu v Praze namaloval dva velké a dva menší obrazy pro kostel bosých karmelitánů Panny Marie Vítězné: Smrt svatého Josefa s menším pro nástavec – Svatý Antonín z Padovy a Madonu udělující škapulíř svatému Šimonu Štokovi s menším obrazem svatého Jana Nepomuckého. Od hraběte Černína dostal několik zakázek – největším obrazem byla Historie Josefa Egypského (nyní na zámku v Jindřichově Hradci).

Další etapa Brandlova života se odehrávala ve východních Čechách. Zde maloval pro hraběte Františka Antonína Šporka obraz Povýšení svatého Kříže. V Nové Pace můžeme vidět jeho oltářní obrazy Svatý František z Pauly a Svatý Jan Nepomucký, které namaloval pro klášter paulánů. Obraz Klanění tří králů pro zámeckou kapli ve Smiřicích můžeme zařadit též do tohoto období.

⁵² ROUSOVÁ Andrea: Petr Brandl – Malíř neřestí pozemských. Katalog výstavy, Národní galerie v Praze, 2004.

Poté pobýval v Hradci Králové. I zde maloval oltářní obrazy: Svatého Antonína poustevníka, Svatého Jakuba Většího pro kostel v Úpici, Svatého Jana Nepomuckého pro jemu zasvěcený kostel v Hradci Králové.

Petr Brandl stále zápasil se svými dluhy za nájemné bydlení i za výživné, které dlužil své ženě. Pro dluhy se dostal i do vězení v Hradci Králové.

Jeho další život je spojen s klášteřem cisterciáků v Sedlci u Kutné Hory. Zde namaloval rozměrný obraz Nanebevzetí Panny Marie, který je nyní v kostele svatého Vavřince ve Vysokém Mýtě. Obraz Patronové země české s Nejsvětější Trojicí můžeme vidět v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Sedlci.

Bohémský malíř Brandl odešel začas opět do Hradce Králové. Nějaký čas pobýval v Křesoboru a Kuksu a na konci svého bouřlivého života se opět vrátil do Kutné Hory.⁵³

Jeho obrazy jsou plné života, napětí a dialogu. Zachycují děj, který se před divákem rozvíjí a k němu promlouvá. Postavy na obrazech jsou ozářeny mystickým světlem, dávající vyjádřené scéně hloubku obrazovou i duchovní.

Petr Brandl zemřel 24. září 1735 a pochován je v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Kutné Hoře.

Karel Josef Hiernle (kolem roku 1693-1748)

Syn ne příliš známého sochaře Jana Hiernleho, který pocházel z jihoněmecké sochařské rodiny. Karel Josef Hiernle se vyučil v Praze v dílně Matěje Václava Jäckla. Podle Mojžíra Horyny nesou jeho raná díla stopy znalosti tvorby Brokofů, především Ferdinanda Maxmiliána.⁵⁴

Vytvořil práce pro výzdobu Černínského paláce v Praze a pro kostel svatého Tomáše na Malé Straně. Brzy dostal zakázky pro břevnovsko-broumovské benediktinské opatství pro klášterní domy v Břevnově – Immaculata na schodiště do prelatury, Postavičky putti na bočních oltářích, výzdoba lavic v kapitulní síni (svatá Markéta a

⁵³ PROKOP Jaroslav: Petr Brandl – Životní a umělecký epilog. LN, Praha, 2006.

⁵⁴ HORYNA Mojžíra: Barokní sochaři ve službách břevnovsko-broumovského kláštera. In: Tisíc let benediktinského kláštera v Břevnově, katalog k miléniu kláštera, Benediktinské opatství, Praha, 1993, 142.

svatá Ludmila), figurální výzdoba vstupní brány kláštera (svatý Benedikt, andělé s mitrou a berlou, putti s kartuší se znakem kláštera), modelletto a sochy mariánského sloupu v Kladně, modelletto a socha svatého Prokopa (dnes na břevnovském hřbitově), socha svatého Jana Nepomuckého v Břevnově; sousoší před bránou velkostatku v Hrdlech na Litoměřicku; sochařská výzdoba v klášteře v Lehnickém Poli a v Broumově. Některá jeho modelletta je možné vidět v expozici Národní galerie v Praze.⁵⁵

⁵⁵ BLAŽÍČEK Oldřich a kol.: Dějiny českého výtvarného umění II. Academia, Praha, 1989, 713.

5. Benediktinská ikonografie v Břevnově

V barokní křesťanské zbožnosti měla významné místo úcta k Panně Marii, Matce Boží. Ne jinak tomu bylo a je u benediktinů. V Břevnově se mariánská úcta soustředila na milostný obraz „Benediktinských rozkoší“ (Delitiae Benedictinae). Obraz vychází z nástěnné malby v kostele San Benedetto in Piscinoia v Římě. Byla provedena podle obrazu Panny Marie s Ježíškem, k níž se modlil svatý Benedikt na poušti. Uctívání Panny Marie vyjádřené v této formě obvykle v oválném rámu se rozšířilo v českých zemích až v 18. století. Umístění obrazu Panny Marie benediktinských rozkoší bývalo zpravidla v chórech řádových kostelů. Tak je tomu i v Břevnově na rokokovém oltáři z roku 1757 v presbytáři.

Svatý Kříž, jako nástroj Kristova utrpení a znak jeho vykupitelského díla, stojí vysoko v benediktinské zbožnosti (pietas benediktina). V české benediktinské kongregaci platila od roku 1631 povinnost modlit se denně kromě hodinek soukromě také officium svatého Kříže. Každý pátek měla být také sloužena v konventech kongregace votivní mše k počtě svatého Kříže a to dokonce jako liturgický svátek. Oslavě svatého Kříže je věnována freska Jana Jakuba Stevense na středním poli klenby břevnovské kostelní lodi.

V české benediktinské provincii se kult svatého Kříže odrazil ve specifické formě takzvaného kříže svatého Benedikta. Jedná se o tvar kříže s delším svislým břevnem s rozšiřujícími se konci a zarámovaného do oválu. V kříži i v oválu jsou vepsané iniciály modlitby exorcismu (odříkání se Ďábla). [8]

CRUX SANCTI PATRIS BENEDIKTI: CRUX SANCTA SIT MIHI LUX · NON DRACO SIT MIHI DUX · VADE RETRO · SATANA · NUMQUAM SUADE MIHI · VANA SUNT MALA QUÆ LIBAS · IPSE VENENA BIBAS (KŘÍŽ SVATÉHO OTCE BENEDIKTA: SVATÝ KŘÍŽ MI BUĎ SVĚTLEM · DRAK AŽ MI NENÍ VŮDCEM · Odstup dále · SATANE · A NIKDY MI NERAĎ · MARNÉ JE ZLO · KTERÉ NABÍZÍŠ · TEN JED SI VYPIJ SÁM.)⁵⁶

Je to staré zažehnávání Ďábla spjaté s legendou hraběte Bruna z alsaského Egisheimu, který se později stal papežem Lvem IX. (1048 – 1054). Jemu se ve snu zjevil svatý Benedikt poté, co byl uštknut jedovatou ropuchou, položil mu takovýto kříž na ústa a uzdravil jej.

Uctívání Benediktova kříže bylo dlouho neoficiálním soukromým kultem. Kříže se užívalo jako amuletu proti uštknutí a uřknutí lidí i dobytka a na ochranu proti

⁵⁶ VILÍMKOVÁ Milada/ PREISS Pavel: Ve znamení břevna a růží. Vyšehrad, Praha, 1989, 163.

nejrůznějším zlům a nebezpečím. Nalezení zápisu z roku 1415 v klášteře Metten o jeho uctívání dalo impuls k obnovení a rozkvětu kultu a ražbě kovových medailek s křížem svatého Benedikta na jedné straně medailky a s vyobrazením postavy Benediktovy na straně druhé. Stále to však byl kult neoficiální, bez schválení církevní autoritou.

Souhlas s uctíváním Benediktova kříže a s udílením odpustků spojenými s touto úctou vyslovil teprve papež Benedikt XIV. a to na žádost břevnovského opata Benno Lóbla roku 1741. Papežská bula byla vydána v roce 1742. Žehnání benediktinských medailek bylo vyhrazeno nejprve jen profesům české benediktinské kongregace. V roce 1844 si toto právo vymohla kongregace montecassinská a později se právo žehnat medailky rozšířilo na další kláštery benediktinů.⁵⁷

S křížem svatého otce Benedikta se můžeme setkat v mnohých i dnes již zaniklých benediktinských kostelích a konventech (například u svatého Mikuláše na Starém Městě Pražském). V Břevnově je umístěn na hřebeni střechy kostela nad chórem a v interiéru je to nástavec bočního oltáře svatého Benedikta a ve středu moderní mříže na západním vchodu.

Kříží a obětování Ježíše Krista je zasvěcen i postranní oltář v lodi kostela na obraze Petra Brandla s bolestnou Pannou Marií. Kult uctívání Mater Doloris se rozvinul především ve farnostech na Broumovsku, kde za opatů Tomáše Sartoria a Otmara Zinkeho vznikala bratrstva úcty k Bolestné Matce Boží. Ikonograficky jde o Marii, jejíž srdce je protknuto jediným mečem bolesti podle proroctví Simeona: „On je ustanoven k pádu a k povstání mnohých v Izraeli a jako znamení, kterému se bude odporovat – i tvou vlastní duší pronikne meč – aby vyšlo najevo smýšlení mnoha srdcí“.⁵⁸ Nejedná se tedy o Pannu Marii Sedmiboolestnou.

Pokud jde o kult světců, působí prostředí benediktinských klášterů poněkud střízlivě až zdrženlivě. Věnuje se jen několika málo světcům. Především je to postava řádového patriarchy svatého Benedikta. Je zobrazován ve spojení s uctíváním Nejsvětější Trojice a jeho zesnutí za fyzické i duchovní podpory spolubratří.

V Břevnově je benediktinská ikonografie spojena se zakladatelem kláštera svatým biskupem Vojtěchem. Jemu je zde věnována pozornost na několika místech v kostele (freska na klenbě, boční oltář s obrazem Petra Brandla s výjevem setkání

⁵⁷ VILÍMKOVÁ Milada/ PREISS Pavel: Ve znamení břevna a růží. Vyšehrad, Praha, 1989, 162n.

⁵⁸ NOVÝ ZÁKON, překlad dr. Václav Bogner. Česká liturgická komise, Praha, 1989, Lk 2, 34 – 35.

Vojtěcha s Boleslavem, socha na opatské lavici, pískovcová socha na atice a freska s českými patrony nad varhanami. Největším připomenutím svatého Vojtěcha je cyklus událostí z jeho života na klenbách ambitu v přízemí konventu.

Dalším z patronů spojeného břevnovsko-bromovského opatství je svatý Václav. V Břevnově mu je zasvěcen boční oltář a nechybí na fresce mezi českými patrony. Více je mu věnována pozornost v broumovském klášteře, jehož je hlavním patronem. Původními patrony opatství břevnovského byli svatí Alexius a Bonifác. Ustoupili do pozadí a v barokním chrámu se jim nedostalo významnější pozice. Nejsou však zapomenuti. Kromě plastik u bočního oltáře jsou stále připomínáni při bohoslužbách. S novověkým Břevnovem je spojena především hlavní patronka kostela svatá Markéta. Tato světice je připomínána rovněž v celém břevnovsko-broumovském opatství a je jí zasvěcen jeden z kostelů stavitele Kiliána Ignáce Dientzenhofera v Šonově na Broumovsku.

Rovněž důležitou přímluvkyní opatství je svatá Hedvika. Jeho patronkou se stala po odkoupení panství a zřízení proboštství opatem Otmarem Zinkem v Lehnickém Poli. V Břevnově je součástí „Českého nebe“ na fresce českých zemských patronů nad varhanami. V ruce drží model kostela – kláštera cisterciáček v Trzebnici, který založila.

Zvláštní výsadu má v Břevnově poustevník Vintíř. Pocházel ze vznešeného rodu v Duryňsku, které bylo v té době z velké části osídleno Slovy. Byl bratrancem císaře Jindřicha II. a švagrem krále Štěpána Uherského. Byl vychováván k válečnictví a pravděpodobně neuměl číst a psát. Vedl světský život. Ve svých pětácti letech se zřekl svého majetkového podílu ve prospěch svých bratrů a požádal o přijetí do kláštera v bavorském Niederalteichu a podnikl kající pouť do Říma.⁵⁹ Pak vstoupil v roce 1005 jako konvrš (laický bratr) do kláštera v Hersfeldu spravovaný opatem Godehardem, stejně jako Niederalteich. Jako slavný profesor se stal představeným kláštera Göllingen v Duryňsku, který založil jeho otec. Jeho pochybnosti o mnišském povolání ho vedly k rozhodnutí stát se eremitou. Nedaleko svého mateřského kláštera Niederalteich si zřídil poustevnu. K němu se pak připojila malá skupina mnichů. Pro ni zřídil klášter v Richnachu v Bavorském lese a stal se

⁵⁹ SCHAUBER Vera/ SCHINDLER Hanns Michael: Rok se svatými. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 1994, 523.

jeho představeným. Odtud zřídil cestu do Niederalteichu a do Čech do Dobré Vody a vyrážel jako misionář i do Uher. Tam byl několikrát zván uherským králem Štěpánem. Měl přátelský vztah k českému knížeti Oldřichovi († 1034) a snad byl kmotrem jeho syna Břetislava.⁶⁰ Byl pověřen zprostředkovatelskou misí mezi německým králem Jindřichem III. a Břetislavem, který se odmítl poddat. Na konci svého života se Vintíř stáhl do samoty na Březníku nedaleko Richnachu.

Legenda vypráví o Vintířově zázraku s oživením pečeného páva: Když se poustevník Vintíř dostavil na příkaz svých představených k uherskému králi Štěpánovi, dostal u slavnostní tabule jako zvláštní pozornost pečeného páva. Poustevník jej odmítal jíst, neboť se postil od masa, ale král na něj naléhal. Vintíř nechtěl porušit své sliby, ale nechtěl ani urazit hostitele, a tak se vroucně modlil k Bohu a prosil ho, aby on sám rozhodl, jak se má zachovat. Když pozvedl oči, uviděl oživlého páva odlétat otevřeným oknem. Hostitele to naplnilo bázní a úctou k poustevníkovi.

Další příběh vypráví o Vintířově umírání: Po vítězném tažení do Polska podnikl kníže Břetislav s pražským biskupem Šebířem velký hon v prácheňských lesích. Pronásledovali velkého jelena a vzdálili se od své družiny, až došli k Vintířově poustevně, u níž se jelen, aniž by se bál svých pronásledovatelů, zastavil. Kníže uslyšel hlas z nebe: „Břetislave, na tomto místě je zakopán poklad“. Spatřil chýši a nahlédl dovnitř. V ní ležel stařec, jehož tvář zářila jako andělská. Poustevník ho laskavě vyzval, aby se nebál, ale aby chválil Boha, protože našel toho, kdo jej držel při křtu. Vintíř odmítl nabídnutou pomoc a vyzval knížete, aby ho k poslednímu odpočinku uložil v klášteře Břevnov, aby tam mohl očekávat den posledního soudu. Dále mu řekl: „Chceš-li znát hodinu mého umírání – zítra o třetí hodině denní mě Bůh odvolá ze života“. Břetislav hořekoval, ale Vintíř ho vyzval, aby odešel a vrátil se v uvedenou dobu. Když druhý den přišli kníže s biskupem, našli poustevníka v modlitbách. Biskup Šebíř mu podal eucharistii a udělil mu svátost pomazání nemocných. Jakmile Vintíř vydechl naposled, rozvonělo se jeho tělo, jež pak bylo dopraveno do Břevnova k pohřbu. Kníže Břetislav pak po devíti letech založil proboštví v Rajhradě.⁶¹

Snahy svatořečit Vintíře se několikrát zastavily. Začaly již v době Přemysla Otakara II., který se o ně zasazoval velmi horlivě. Papež Inocenc IV. († 1254) ustanovil tříčlennou radu sestávající z opata v Niederalteichu, probošta v Richnachu a

⁶⁰ VILÍMKOVÁ Milada/ PREISS Pavel: Ve znamení břevna a růží. Vyšehrad, Praha, 1989, 175.

⁶¹ Ibidem, 176.

strahovského opata. Vyšehradský probošt Diviš měl předat v Římě akta k zahájení procesu svatořečení. Na cestě však zemřel. Papeži Alexandru IV. odevzdal také niederalteichšský opat Heřman 9. března 1261 podání, ve kterém byl shrnut přehled dosavadních jednání a připojil se ke králově žádosti o Vintířovo svatořečení.⁶² Do Říma se měl dostavit i břevnovský opat Martin s novými doklady potvrzenými pražským biskupem Mikulášem († 1258), o zázračných uzdraveních přičítaných Vintířově přímluvě. Jeho cesta se však neuskutečnila a kanonizační snahy natrvalo ustaly.

Opětovnému zahájení kanonizačního procesu bránila též nejistota o Vintířových ostatcích. O osudu Vintířových relikvií panují nejasnosti dosud.

Dva rukopisy opata Tomáše Sartoria z října a listopadu roku 1684 popisují nález, ke kterému došlo v kostele v Polici nad Metují. Při opravách interiéru byl 5. října 1684 otevřen oltář svaté Maří Magdalény a v něm byla objevena ztrouchnivělá dřevěná schránka a v ní mužské kosti a lebka. Nebyla u nich žádná listina, která by vypovídala o jejich původu. Ostatky byly uloženy do nové schránky a uloženy do oltáře svatého Václava a překryty původním kamenem z oltáře Maří Magdaleny. Pro nepříznivé působení vlhka, dal je později opat Otmar Zinek dvakrát přenést do dalších oltářů. Přes nedostatek svědectví i chybějící autentika se od počátku tohoto nálezu věřilo, že jde o ostatky poustevníka Vintíře, o nichž se v Polici a okolí tradovalo, že byly převezeny z Břevnova a tak zachráněny před nájezdy husitů.

⁶² PITTER Bonaventura: *Thesaurus absconditus*. Emmanuelis Svoboda, Brno, 1762, 64.

6. Interiér klášterního kostela

Architektura břevnovského halového kostela [9 a 10] je příkladem pronikové architektury evropského baroka. Skladba jednotlivých částí půdorysu lodi kostela [11], kterou tvoří čtyři ovály postavené napříč podélné ose v rytmu A-B-B-A, tedy dva krajní menší a dva střední větší, a navzájem se pronikající, působí na diváka dynamicky⁶³. Klenba je zvlněná a nesou ji mohutné k podélné ose stavby natočené pilíře, jejichž římsy a patky jsou konkávně zakřivené, zakončené jsou kompozitními hlavicemi a nad nimi je mohutná široce vyložená římsa. Je to další výrazný prvek pronikové architektury. Římsa i části pilířů vystupují z ostatních částí stavby a tak dynamizují celý vnitřní prostor. Mezi nimi jsou v lodi v příčných osách půdorysných elips velká půlkruhově zaklenutá okna zasklená do olověných šestiúhelníkových sítí. V závěru kostela uzavřeného půloválem jsou okna menší, ale ve dvou řadách nad sebou, přičemž šest horních oken je ve tvaru na výšku postavených elips. Okna jsou situována na všechny světové strany s tím, že v místech napojení stavby na budovu konventu jsou ve stěně jen naznačená slepá okna.

Klenbu kostela pokrývají fresky Jana Jakuba Stevense ze Steifelsu, [12] který v klášteře pracoval pravděpodobně již v roce 1715. V tom roce byl zpracován inventář nového kláštera a v něm je pan Steinfels jmenován⁶⁴. Není však jasné, kde práce probíhaly. Smlouva s Janem Jakubem Stevenssem na freskovou výzdobu klášterního kostela byla uzavřena 11. dubna 1719.⁶⁵ Dokládají to též letopočty přímo na klenbě. Jednou je letopočet součástí klášterního znaku [13] a podruhé na listině na obraze papeže Jana XV. Papež stvrzuje založení kláštera, ale na listině stojí: „Joannes Jacobus Stevens de Steinfels pinxit 1719“ [15, 16 a 17].

Obraz v kněžišti představuje průhled do nebe se zemskou sférou se scénou oslavující svatého Benedikta a anděly držícími Řeholi s nápisem „Regula s. Benedicti“ [18 a 19]. Freska je ohraničena iluzivním rámem a částečně iluzivní balustrádou umocňující plastičnost obrazu. Okolo rámu jsou v malovaných rámech postavy papeže, kardinála, patriarchy, arcibiskupa, biskupa, kněze, krále a královny.

⁶³ HORYNA Mojmir: Stavebníci a stavitelé břevnovsko-broumovského kláštera v období baroka. In: Tisíc let benediktinského kláštera v Břevnově, katalog k miléniu kláštera, Benediktinské opatství, Praha, 1993, 77.

⁶⁴ Národní archiv, Benediktini – Břevnov, kart. č. 29

⁶⁵ VILÍMKOVÁ Milada/ PREISS Pavel: Ve znamení břevna a růží. Vyšehrad, Praha, 1989, 213, cit. v pozn. 1.

Pod každou postavou je záznam o počtu světců benediktinského řádu z každého jednotlivého stavu.

Výmalba klenby v lodi kostela má jiný výraz. Je podřízena složité klenbě nad půdorysně čochovitými čtyřmi poli.

Na prvním z nich směrem od presbytáře je znázorněn svatý Vojtěch s pěti benediktinskými bratřími v nebeské slávě. **[20]**

Druhé klenební pole lodi představuje oslavení Svatého Kříže se svatými Bonifácem a Alexiem, původními patrony opatství a svatou Markétou, současnou patronkou kostela. **[21]**

Třetí klenební pole představuje benediktinské světce, kteří mají vztah k břevnovskému klášteru: Svatý Anastáz, první břevnovský opat a později arcibiskup ostříhomský, svatý Radim (Gaudencius), bratr svatého Vojtěcha, Vintř, šumavský benediktinský poustevník pohřbený v roce 1045 v břevnovském klášterním kostele, svatý Prokop, opat sázavský a svatý Vojtěch, druhý pražský biskup a zakladatel břevnovského kláštera. **[22]**

V posledním poli klenby nad varhanami jsou zobrazeni čeští patroni: svatý Václav, svatá Ludmila, svatý Vít, svatá Hedvika, svatí Vojtěch, Prokop a Jan Nepomucký. **[23]**

Mezi jednotlivými klenebními pasy jsou na klenbě párové obrazy příznivců kláštera:

První pár od chóru představuje papeže Jana XV., ten potvrdil založení kláštera v roce 993, a papež Bonifác IX., který klášteru udělil různé výsady, například exsempci.

Další připomíná Boleslava II., spoluzakladatele kláštera a Břetislava I., donátora a udělovatele výsad.

Třetí pár obrazů představuje Přemysla Otakara I., ten daroval klášteru Polici nad Metují a Jana Lucemburského, který vrátil opatovi Bavorovi z Nečtin Broumovsko a další statky.

Nad kruchtou je obraz Rudolfa II., příznivce opata Wolfganga Selendera a Ferdinanda II., který pomohl po bitvě na Bílé Hoře opět opravit a zprovoznit klášterní kostel.

Z doby opata Benno Lőbla (1738 – 1751), nástupce velkého stavitele opata Zinke, pocházejí hodiny uprostřed klenby nad kostelní lodí a na jižním průčelí kostela. Jejich ručičky jsou však prohozeny, a tak velká neukazuje minuty, ale hodiny.⁶⁶ **[24]** Původně byly zapojeny z jednoho hodinového stroje ve věži, ale zřejmě pro velké

⁶⁶ BLAŽÍČEK Oldřich/ ČEŘOVSKÝ Jan/ POCHÉ Emanuel: Klášter v Břevnově, Václav Poláček, Praha:, 1944, 41 – 42.

zatížení stroje z mechanického odporu v převodech mají nyní samostatný stroj v půdě kostela se dvěma ciferníky: Jeden již zmíněný na klenbě lodi a druhý na jižním průčelí. **[25]**

Postranní oltáře v lodi nás zaujmou svou iluzivní architekturou portálového typu s nástavci. Autorem těchto nástěnných obrazů je Jan Ignác Pešina. Ten namaloval oltář svatého Václava, svatého Otmara, blahoslaveného Vintíře a svatého Vojtěcha. Oltářní architekturu Svatého Kříže a svatého Benedikta vytvořil autor stropních fresek Jan Jakub Stevens ze Steifelsu.

Oltářní obrazy na velkých plátnech byly objednány u Petra Brandla (1668 – 1735). Pro šest postranních oltářů namaloval sedm velkých pláten:

Pravděpodobně prvním jeho obrazem pro břevnovský klášterní kostel byl výjev setkání Boleslava se svatým Vojtěchem u legendární studánky. Postavy působí poněkud strnule a na založení kláštera odkazuje zobrazení Nejsvětější Trojice v levém horním rohu obrazu s klečícími postavami mnichů.

Na protějším oltáři je zachyceno poslední přijímání poustevníka Vintíře, které mnich dostává od biskupa Šebíře. Obraz vyniká světelnou barokní kompozicí. **[26]** V nástavci tohoto oltáře je ještě jeden Brandlův obraz: Svatý Prokop v boji s ďáblem. **[27]** Poustevník Vintíř nebyl totiž kanonizován, a tak bylo třeba zasvětit oltář oficiálnímu světcí.

Dalším oltářním obrazem (oltář vzadu na severní straně kostela) je Zavraždění svatého Václava. **[28 a 29]** Svatý Václav je patronem druhého klášterního domu, dnes samostatného opatství v Broumově. Oltářní nástavec představuje vavřínový věnec vítězství mučedníků.

Opat Zinke obdržel při oblačce řeholní jméno a patrona svatého Otmara. Jemu je věnován zadní postranní oltář a Brandlův obraz. V nástavci oltáře svítí průsvitné hořící srdce v trojúhelníku, symbol Nejsvětější Trojice. **[30]**

Prostřední boční oltář na jižní straně je zasvěcen zakladateli řádu svatému Benediktovi a na obraze je znázorněna scéna přechodu světce ze života pozemského do nebeského. Bratři Benedikta podpírají a před ním stojí schodiště ozářené pochodněmi. **[31]** Z ikonografického hlediska mohou jednotlivé stupně představovat dvanáct stupňů pokory podle řehole Benediktovy, po kterých má každý mnich stoupat z lásky ke Kristu a ze zalíbení v ctnostech, ne ze strachu z trestu. Jednotlivými stupni jsou: bázeň Boží, oddanost do Boží vůle, poslušnost, trpělivost, povinnost vyznat se ze všeho zlého, skromnost, zdrženlivost od smíchu, skromnost a

úspornost v řeči a pokorné jednání z vědomí vlastní hříšnosti. Schodiště pojal Petr Brandl světelně průzračné, po stranách lemované plameny⁶⁷. [31]

Nástavec oltáře tvoří Benediktův kříž s počátečními písmeny modlitby: CRUX SANCTI PATRIS BENEDIKTI: CRUX SANCTA SIT MIHI LUX · NON DRACO SIT MIHI DUX · VADE RETRO · SATANA · NUMQUAM SUADE MIHI · VANA SUNT MALA QUÆ LIBAS · IPSE VENENA BIBAS .⁶⁸

[8]

Na protějším postranním oltáři nás zaujme působivý obraz Petra Brandla: Ukřižování Ježíše Krista. Matka Boží jako Dolorosa s mečem v hrudi spíná ruce pod křížem svého syna.[32] V nástavci oltáře je umístěna trnová koruna, symbol Kristova utrpení.

V roce 1716 byla sepsána smlouva se sochařem Matějem Václavem Jäcklem na osm soch pro boční oltáře⁶⁹. Jedná se o sochy svatého Jana Evangelisty a svaté Maří Magdaleny k oltáři svatého Kříže, svatých Maura a Placida k oltáři svatého Benedikta, svatých Scholastiky a Gertrudy k oltáři svatého Václava a k oltáři svatého Otmara sochy svatých Bonifáce a Alexia.

Kromě těchto soch vyřezaných z lipového dřeva na povrchu z leštěné běloby vyzdobil Matěj Václav Jäckl čtyři relikviáře. Na římsě těchto relikviářů sedí andílci (putti) s atributy vztahujícími se k zasvěcení toho kterého oltáře. Například na oltáři Svatého Kříže drží andílci nástroje Kristova umučení (arma Christi).

Dalším uměleckým řemeslníkem, který pracoval na vybavení a výzdobě klášterního kostela byl Josef Ignác Dobner. Ten spolu s Matějem Václavem Jäcklem vytvořili hlavní řezbářské a truhlářské práce v kostele: Konzolové podnože pro Jäcklovy sochy, kostelní lavice, rámy obrazů i dubové dveře. Josef Ignác Dobner pracoval i na hlavním oltáři portálového typu s tordovanými sloupy. Hlavní oltář byl hotov roku 1720. Jeho štafírování a zlacení provedl Johann Georg Fritz. Sochařská výzdoba je opět dílem Matěje Václava Jäckla⁷⁰. V nice nad svatostánkem je umístěna socha svaté Markéty, kterou po stranách oltáře doprovázejí postavy andělů nesoucí rohy hojnosti s eucharistickými symboly. Panna Markéta se odmítla provdat za

⁶⁷ VILÍMKOVÁ Milada/ PREISS Pavel: Ve znamení břevna a růží, Vyšehrad, Praha, 1989, 215n.

⁶⁸ KŘÍŽ SVATÉHO OTCE BENEDIKTA: SVATÝ KŘÍŽ MI BUĎ SVĚTLEM · DRAK AŽ MI NENÍ VŮCEM · Odstup dále · SATANE · A NIKDY MI NERAĎ · MARNÉ JE ZLO · KTERÉ NABÍZÍŠ · TEN JED SI VYPIJ SÁM.

⁶⁹ VILÍMKOVÁ Milada/ PREISS Pavel: Ve znamení břevna a růží, Vyšehrad, Praha, 1989, viz: NA, Benediktini – Břevnov, kart. č.354 (stavební spisy)

⁷⁰ VILÍMKOVÁ Milada/ LÍBAL Dobroslav: Stavebně historický průzkum Prahy, Břevnov – klášter sv. Markéty, č.p. 1. Praha SÚRPMO, 1973, (NA, Stavební spisy, kart, 354)

antiošského prefekta a přihlásila se ke křesťanství. Byla za to krutě mučena a uvržena do žaláře. Tam ji ohrožoval velký drak. Ona se však zachránila a draka zahubila žehnáním křížem. Pak byla sřata.

V nástavci oltáře žehná světicí Bůh Otec a nad ním se vznáší holubice představující Ducha svatého. Na vrcholu byl dříve umístěn kříž bez korpusu Krista. Na tabernáklu pod sochou svaté Markéty leží Kniha života se zlatými pečetěmi a na ní Beránek Boží, představující Krista vzkříšeného. Sestavení oltáře na místě mohlo být provedeno až po dokončení nástrojní malby a demontáži lešení v presbytáři. Podle poznámky v klášterním diariu se se stavbou oltáře začalo 5. srpna roku 1720. [33]

Na jižní straně presbytáře mezi chórové lavice a hlavní oltář je do stěny kostela zasazena raně středověká náhrobní deska poustevníka Vintíře (kolem roku 1250), původně umístěné do fresky Josefa Hagera z roku 1761 s iluzivní architekturou na zazděném jižním slepém portálu na exteriéru kostela. V něm je nyní zasazena kopie desky s reliéfem Vintířovy postavy.⁷¹

Do 27. srpna roku 1720 byla osazena i kazatelna. Tu zhotovil truhlář Kristián Kovář a řezbář Adrián Laschk. Sochu vítězného Krista zmrtvýchvstalého vyřezal Matěj Václav Jäckl v roce 1720⁷².

Na protější jižní straně kostela stojí na podstavci cínová křtitelnice zhotovená v roce 1637 nákladem staroměstské měšťanky Zuzany Klobicové z Blučina. [34] Je to jeden z mála předmětů starších, než je stavba barokního kostela. Jedná se o nádobu stojící na třech nohách s hlavami vousáčů a tlapkami a víkem, které je přidržováno třemi hlavičkami andílků. Na těle nádoby jsou dva maskarony s volnými uchy a nápisem: LETA PANIE . 1637 TATO KRZITEDLNICZE . GEST UDIELANA NAKLADEM MNOHOWZACZNE MATRONY SLOWWUTNE PANI ZUZANNY KLOBICZOWE GINAK PERSSTEYNSKE SAUSEDY STARIHO MIESTA PRAŽSKEHO AGEST DAROWANA K ZADUSSY KLASSTERA SWATE PANNY MARKETY NA BRIEWNOW. PAN BUH RACZIZ ZA TEN CZASNY DAR ZDE CZIASNA A W NEBESKEM KRALOWSTWI WIECZNA ODPLATA BEITI. KTERZIKOLI W TÉTO KRZITEDLNICZY BUDETE Z WODY A Z DUCHA SWATEHO POKRŽTIENI MODLETE SE ZA GEGI MILAU DUSSY ABY GI PAN BUH RACZILPRZIGITI W POCZET WYWOLENYCH SWYCH WIERNYCH. AMEN.

⁷¹ ROYT Jan: Břevnovský klášter, Benediktinské arcidiecézní svatého Vojtěcha a svaté Markéty v Praze - Břevnově, Praha, 2002, 28.

⁷² Ibidem, 26.

ACTUM. V.T.S. TOHO CZASU/K.SS.G.P.B. (Actum votum testamenti susceptum. Toho času (za) kaplana slovutného Simona Goldmasta, probošta břevnovského.)⁷³

Nad křtitelnicí je na pilíři umístěna socha Immaculaty stojící na zemské sféře, nohou drtící hada a s námětem prvotního hříchu. Socha je dílem Karla Josefa Hiernleho a její původní místo bylo v nice proti hlavnímu schodišti v prvním patře prelatury. **[35]** Kilián Ignác Dientzenhofer měl naprostou důvěru opata Otmara Zinke. Ten mu svěřil bez výhrad vybavení kostela i kláštera. Dientzenhofer dokonce podepisoval i smlouvy s dalšími umělci.⁷⁴

V letech 1724 – 1725 byly na kůru postaveny varhany. I varhanní skříň zřejmě navrhoval Kilián Ignác Dientzenhofer. Pro varhanáře by bylo velmi nezvyklé postavení dvou věží pro umístění varhanního stroje. Věže pro vzdušnice a píšťaly jsou natočeny stejně jako hlavní pilíře kostelní stavby a jistě nebylo snadné jejich vystrojení. Kompozičně varhanní skříň připomíná portálovou architekturu postranních iluzivních oltářů a to především obloukem mezi oběma píšťalovými věžemi. Vlastní varhany stavěl Tobias Meysner z Grossdorfu (Velká Ves) u Broumova, štafírování křídou a zlatem provedl broumovský malíř Benedikt Dimbter a řezby a sochy andělského chóru na varhanní skříni vytvořil opět Matěj Václav Jäckl. Varhany měly též jednu zvláštnost a možná prvenství v českých zemích. Varhaník neseděl za hracím stolem zády k oltáři, ale čelem a tomu musela být uzpůsobena celá traktura (ovládání) varhanního stroje. **[36]**

Pod kůrem našly místo dvě zповědnice provedené též truhlářem Josefem Ignácem Dobnerem. Sochy na vrcholových římsách zповědnic představují na jedné anděla zhoubce s mečem a lebkou, a na druhé anděla s knihou. **[37]**

V roce 1738 břevnovsko-broumovský opat Otmar Zinke umírá, ale zanechává svému nástupci opatovi Bennu Lőblovi (1738 – 1751) velké stavební dílo velkolepé přestavby kláštera téměř hotové. K dokončení výbavy a výzdoby klášterního kostela v Břevnově chybělo málo. I opat Benno se nadále opíral o zkušeného architekta a stavitele Kiliána Ignáce Dientzenhofera, který pokračoval ve výzdobě interiéru. Na severní straně presbytáře nade dveřmi do sakristie navrhl oratoř. Její římsu zdobí klášterní znak s iniciálami opata Benno Lőbla a letopočtem 1741. **[38]** Vyrobil a osadil

⁷³ STEHLÍKOVÁ Dana: Umělecké řemeslo v břevnovsko-broumovském opatství, in: Tisíc let benediktinského kláštera v Břevnově, katalog k miléniu kláštera, Benediktinské opatství svatě Markéty, Praha, 1993, 193.

⁷⁴ VILÍMKOVÁ Milada/ LÍBAL Dobroslov: Stavebně historický průzkum Prahy, Břevnov – klášter sv. Markéty, č.p. 1., SÚRPMO, Praha, 1973, (NA, Stavební spisy, kart, 356)

ji truhlář Jan Sichtmüller. Ten vyrobil i další zařízení například chórové lavice s jemnou intarzií, skříně pro sakristii a další nábytek v klášteře. Sochařskou výzdobu prováděl pro opata Benno Lőbla Karel Josef Hiernle. Z jeho dílny pochází plastiky na oratoři, na oltáři v kapitulní síni, drobné sošky nad lavicemi v kapitulní síni, socha svatého Benedikta s anděly a kartuší se znakem kláštera na vstupní bráně,⁷⁵ mariánský sloup v Kladně a socha svatého Jana Nepomuckého s andílky, kterou požehnal opat Benno 28. října 1745⁷⁶. Ta byla původně umístěná před první vstupní bránou⁷⁷.**[39]**

Naproti vchodu do sakristie na jižní straně kněžiště stojí rokokový oltář Panny Marie Benediktinských rozkoší (*Delitiae benedictinae*) od řezbáře Richarda Prachnera z roku 1757. Po stranách je zdoben sochami svatého Bernarda z Clairvaux a poustevníka Vintíře (či svatého Heřmana?). Na oltáři dominuje milostný obraz Panny Marie Benediktinských rozkoší podle nástěnné malby v římském domě rodiny Aniciů (dnes kostel San Benedetto in Piscinula), ze které svatý Benedikt pocházel. Pod obrazem Panny Marie se nachází skříňový relikviář s údajnou pažní kostí svaté Markéty.⁷⁸ Tato relikvie se vkládá při slavnostních příležitostech do gotického plenáře z roku 1406 s perleťovými reliéfy s náměty z Kristova života.

Vedle vchodu do sakristie stojí opatská lavice, na jejímž vrcholu je umístěna socha svatého Vojtěcha s veslem rovněž od Richarda Prachnera.

⁷⁵ Na místě jsou dnes sekané kopie akad. sochaře Petra Váni

⁷⁶ VILÍMKOVÁ Milada/ PREISS Pavel: *Ve znamení břevna a růží*, Vyšehrad, Praha, 1989, 98.

⁷⁷ První vstupní brána do břevnovského kláštera byla zbourána při rozšiřování Bělohorské ulice v 50. letech 20. století a socha svatého Jana Nepomuckého dnes stojí před západním průčelím kostela. **Obr. 40.**

⁷⁸ ROYT Jan: *Břevnovský klášter*, Praha, Benediktinské arciepatství svatého Vojtěcha a svaté Markéty v Praze - Břevnově, Praha, 2002, 26.

7. Inventáře

Soupisy mobiliářů patřily a patří k důležitým zdrojům informací o majetku a vybavení jednotlivých objektů. Je tak možné sledovat vývoj nejen z hlediska hmotného zajištění a postavení vlastníků, ale i z hlediska studia historie, vývoje umění a jeho autorů, u sakrální stavby i vývoj liturgie a kultu.

V případě barokního klášterního kostela svaté Markéty v Břevnově počínají inventáře vybavení interiéru rokem 1722, další je z roku 1724, 1753 a dále. Inventáře představují jednotlivé předměty sepsané podle materiálu, podle užití, případně umístění v kostele. Jsou to předměty ze stříbra, antipendia, pozlacené předměty, burzy – schránky, zvonky, kříže, kasule podle liturgických barev, drobné liturgické textilie, podušky/ polštářky, misály a další liturgické knihy, větší liturgické textilie (plátna), předměty k obřadnímu umývání, sedes – sedadla, sochy, pontifikalia, vela na kalichy, vela pro kněze a přísluhující, relikviáře, jednotlivé oltáře a jejich vybavení (relikviáře). Tyto historické inventáře jsou součástí archivu Benediktinského arcidiecézního úřadu svatého Vojtěcha a svaté Markéty a jsou uloženy v Národním archivu v Praze.⁷⁹

Přepis a překlad zajímavých položek inventáře je uveden v příloze.

V inventárním soupisu z roku 1722 je uveden postranní oltář svaté Hedviky. V dalším inventáři z roku 1724 je již tento oltář nazýván svatého Václava.

Oba inventáře jsou reprodukovány v příloze na stranách 77 – 98 (z roku 1722) a 102 – 121 (z roku 1724).

Poslední inventární seznam včetně fotodokumentace a videozáznamu byl proveden za účasti zástupců Národního památkového ústavu v letech 2001 až 2003.

⁷⁹ Národní archiv, Benediktini Břevnov (ŘBB), karton 29, A VIII 8

8. Změny v interiéru baziliky

18. století

je dobou velkolepé barokní přestavby břevnovského kláštera. Celý areál dostává podobu, která je dochována, i když s jistými poškozeními, změnami a úpravami, do dnešních dnů.

Výzdoba a vybavení nového barokního klášterního kostela se vyvíjí už na svém začátku. Opat Otmar Zinke předkládá staviteli Kryštofu Dientzenhoferovi a dalším umělcům a řemeslníkům ikonografický program. Má odpovídat řeholi svatého Benedikta a řádovým světcům, úctě ke Kristovu kříži a jeho Matce Panně Marii, místu a jeho patronům, zakladatelům a příznivcům i významným světovým a českým světcům.

Pravděpodobně ve spojitosti s nově založeným proboštstvím v Lehnickém Poli (Walstadt ve Slezsku) měl být postranní oltář pod kůrem na severní straně kostela zasvěcen svaté Hedvice. Středověký klášter založený svatou Hedvikou na památku jejího syna Jindřicha, který padl v bitvě u Lehnice (Legnica) v roce 1241, byl proboštstvím opatovického kláštera. Po jeho zničení za husitských válek se stal klášter v Lehnickém Poli samostatným opatstvím. V 16. století byl majetek kláštera sekularizován a klášter zanikl. Na sklonku 17. století se snahou obnovit klášter zabýval probošt kláštera benediktinek v Lehnici Kryštof Johann Mayer. Ten jednal o této obnově s břevnovským opatem Tomášem Sartoriem a roku 1702 i s opatem Otmarem Zinkem. Ten již v roce 1702 získal ve Vídni císařské povolení ke koupi statků kdysi sekularizovaného probošství a v roce 1703 panství koupil. V následujících letech ho rozšířil koupí dalších statků v okolí, aby zajistil jeho ekonomickou samostatnost. Zřízení probošství však zdržovalo biskupství ve Vratislavi, které udělilo souhlas se stavbou teprve v roce 1723. Základní kámen stavby kostela a kláštera byl sice položen již v roce 1719, ale vlastní stavba byla zahájena až roku 1723 a kostela dokonce až 1727.⁸⁰ Projekt klášterního areálu v Lehnickém Poli vypracoval pro opata Otmara Zinke jeho osvědčený architekt Kilián Ignác Dientzenhofer. Interiér stavby skutečně nese jasný rukopis architekta a

⁸⁰ HORYNA Mojmír: Stavebníci a stavitelé břevnovsko-broumovského kláštera v období baroka, in: Tisíc let benediktinského kláštera v Břevnově, katalog k miléniu kláštera, Benediktinské opatství svaté Markéty, Praha, 1993, 97.

připomíná kostel svaté Markéty v Břevnově. I v Lehnickém Poli můžeme mluvit o barokním gessamtkunstwerku, v němž architekt koncipoval nejen samotnou stavbu, ale i výzdobu a vybavení kostela. Probošství zaniklo už v roce 1810. **[41 a 42]**

Propojení břevnovského archisteria s novým proboštvím měl připomínat právě postranní oltář. Vyplývá to ze záznamu v Inventariu⁸¹ z roku 1722, ve kterém je tento oltář zasvěcen svaté Hedvice [inventární soupis v příloze na str. 97]. Břevnovský klášterní kostel byl již téměř hotov, ale povolení vratislavského biskupství ke stavbě v Lehnickém Poli vydáno nebylo. Pravděpodobně nebyl namalován ani Brandlův oltářní obraz. Podle kvitance z 26. března 1723 byly namalovány obrazy svatých Vintíře, Prokopa, Vojtěcha, Benedikta, Otmara a svatého Kříže. Ve výdajích peněz od 23. června do 3. září 1723 je záznam: „Podle kvitance p. Brandlovi (...) 200 [zl.]”⁸²

Můžeme se tedy domnívat, že opat Otmar Zinke změnil zasvěcení oltáře a slezskou patronku svatou Hedviku vyměnil za svatého Václava (odkaz na patrona kláštera v Broumově) a Petr Brandl tento oltářní obraz namaloval později, pravděpodobně až v roce 1723.

Jak už bylo řečeno, válečná tažení a časté obsazování břevnovského kláštera vojáky, nedovolovalo zcela realizovat a dokončit výzdobu a vybavení kostela svaté Markéty.

Chórové lavice (stally) podle návrhu Kiliána Ignáce Dientzenhofera byly vyrobeny a osazeny po roce 1740. Truhlářskou práci provedl Johann Sichtmüler a dekorativní plastickou výzdobu vytvořil pravděpodobně Karel Josef Hiernle. V letech 1754 – 1756 stally upravoval Richard Jiří Prachner. Byly zvýšeny jejich zadní stěny, osazeny figury andílků (putti) s kartušemi a zlacený rokajový dekor. Richardu Prachnerovi bývaly dříve mylně připisovány i nekolorované sochy na horní římse chórových lavic. Ale jak se zmiňuje Mojmír Horyna v katalogu k miléniu kláštera, teprve Oldřich J. Blažiček si všiml, že tyto sochy byly na římsu osazeny druhotně. Jedná se o raně barokní díla z poslední třetiny 17. století. Na severní straně chórových lavic stojí postavy svatého Jáchyma, svatého Josefa, Krista Spasitele, Panny Marie a svaté Anny. Na jižní části stall jsou sochy: světice s deskami zákona a kalichem, Zachariáš, svatý Jan Křtitel, svatá Alžběta a Svatá Maří Magdalena. Plastiky působí velmi klidně

⁸¹ Inventarium ecclesiae s. Margaritae, anno 1722, NA, Benediktini Břevnov.

⁸² PROKOP Jaroslav: Petr Brandl, Životní a umělecký epilog, NLN, 2006, 43, viz NA, Benediktini Břevnov, Hospodářské účty provizorské 1721 – 1730, inv. 609, sign. A XIV 5, kart. 356.

a vyváženě. Poměrně nedávno bylo autorství těchto řezeb připsáno Jeronýmu Kohlovi.⁸³ [43]

Z doby kolem roku 1740 pochází poněkud rozevlátá socha Panny Marie Immaculaty. Jedná se o sochu s realistickou polychromií inkarnátu a vlasů, se zlacenou a stříbřenou drapérií, sokl tvoří zemská sféra s reliéfem Adama a Evy při prvotním hříchu. Autorem je Karel Josef Hiernle.⁸⁴

Oratoř byla zhotovena za opata Benno Lőbla, což připomínají jeho iniciály pod klášterním znakem a letopočtem 1741 na kartuši umístěné na vrcholové římsě.

Po vyčištění kostela poté, co fungoval jako lazaret pro pruské vojsko v roce 1757, byl kostel znovu vysvěcen a Richardem Prachnerem proveden a postaven na jižní straně presbytáře oltář Panny Marie Benediktinských rozkoší. Požehnán byl 31. prosince 1757. Z téže doby pochází i opatská lavice se sochou svatého Vojtěcha na protější straně.

Po stranách hlavního oltáře byly umístěny dva mohutné svícny z roku 1756, které pocházejí z dílny pražského sochaře Jana Antonína Quitainera.

Za opata Beřicha Grundtmanna (1752 – 1772) byly rozšířeny varhany o pozitiv vložený do středu balustrády kůru. Jeho rejstříky byly zřejmě mechanicky připojeny k druhému manuálu.⁸⁵ Na čelní stěně kůru pod pozitivem byl zavěšen znak opatství s iniciálami opata Grundtmanna (F A B – Fridericus abbas brzenoviensis).

V dalším období tereziánských a josefínských reforem byly práce v klášteře soustředěny na výzdobu a dokončení prelatury, která sloužila opatovi jako byt, k přijímání významných hostů a k prezentaci kláštera.

⁸³ HORYNA Mojmír: Barokní sochaři ve službách břevnovsko-broumovského kláštera, in: Tisíc let benediktinského kláštera v Břevnově, katalog k miléniu kláštera, Benediktinské opatství svaté Markéty, Praha, 1993, 132.

⁸⁴ Ibidem, 142.

⁸⁵ ČIHAŘ Marek: Nové varhany v bazilice svaté Markéty v Praze – Břevnově, Spolek břevnovských živnostníků, Praha, 2008, 6.

19. století

V roce 1844 byl zvolen po Placidu Benešovi (1818 – 1844) opatem Jan Nepomuk Rotter (1844 – 1886). Za jeho opatování byly prováděny v klášterních kostelích v Břevnově i Broumově rozsáhlé opravy, které však nebyly právě zlepšením interiéru. Západní okno na kůru za varhanami bylo zazděno. Důvodem mohlo být rozladování varhan slunečním zářením, ale hlavně trhлина ve zdivu západního průčelí způsobená změnami hladiny spodní vody, kterou odvádí štola vedoucí okolo jihozápadního rohu kostela směrem k Sartoriovu konventu. Narušení zdiva vedlo později ke zlomu kamenného nadpraží západního vchodu kostela. To bylo opraveno a zajištěno v roce 1992 při opravách před miléním kláštera. I okna na severní straně chóru byla zazděna – dvě nad stallami a další okno nad postranním oltářem svatého Vojtěcha vedoucí do konventní kaple.

V břevnovském klášterním kostele byly provedeny domalby do iluzivních postranních oltářů. Jsou to postavy dvanácti apoštolů, dva na každém bočním oltáři. Po stranách oltáře svatého Otmara přibyli svatí Šimon a Matouš, u oltáře svatého Benedikta svatí Jakub starší a Jakub mladší, u oltáře poustevníka Vintíře svatí Tadeáš a Filip, u oltáře svatého Vojtěcha svatí apoštolové Petr a Pavel, u oltáře svatého Kříže svatí Tomáš a Bartoloměj a u oltáře svatého Václava svatý Jan a svatý Ondřej. Na pilíře bylo přidáno iluzivní kanelování a na severní (evangelní) stěně nad chórovými lavicemi byly do slepých oken vymalovány postavy svatých Cyrila a Metoděje s dekorativními motivy pod nimi. Všechny tyto malby byly provedeny Augustinem Hübnerem ztv. grisailovou (grisaille) technikou. [44]

Pater Bonifác Jan Holub k tomu ve svých Pamětech farnosti u svaté Markéty v Břevnově a blízkého okolí píše: „Téhož roku 1844 poděkoval se opat Placid Beneš z hodností své a dne 7. listopadu v Broumově za opata zvolen byl Jan Nepomuk Rotter (1844 – 1886), doktor bohosloví a professor dogmatiky v Praze. Sotva čtyři léta berlu opatskou třímav, zakusil nepokojů památného roku 1848, kdy i dosavadní poddanství zrušeno bylo. Opat Nepomuk Rotter, vynikaje zbožností a učeností, měl po celou dobu dlouhého panování svého zvláštní péči o stánky boží jeho ochraně svěřené. Roku 1853 v létě důkladně opraviti dal chrám svaté Markéty v Břevnově, svěřiv opravu tuto osvědčenému malíři pražskému Augustinu Hübnerovi. Tehdáž

přimalování v presbytáři na straně evangelia apoštolové slovanští svatí Cyril a Metoděj, v lodi pak u bočních oltářů 12 apoštolů, u každého oltáře po dvou.“⁸⁶ [45]

Tyto popsané domalby a změny dnes připomíná letopočet uvedený u klášterního znaku na klenebním pasu před kůrem. [46]

Dále byly v kostele na pilíře zavěšeny obrazy křížové cesty a to téhož malíře, jako byly již výše popsané domalby. [47] Pater Bonifác Jan Holub píše: „Působením tehdejšího převora P. Fortunate Khunta a faráře P. Ondřeje Veselky zakoupiv pan opat Nepomuk Rotter od malíře pražského Hübnera křížovou cestu zdejšímu chrámu Páně daroval. I byla dne 31. května 1863, na svátek nejsvětější Trojice Boží, odpoledne po slavnostním kázání, jenž měl místní duchovní správce, posvěcena, a sice od P. Leandra Grotze, kvardiána františkánského z Prahy, jenž i s přítomnými věřícími hojně shromážděnými první pobožnost křížové cesty vykonal.“⁸⁷

Obrazy křížové cesty se dochovaly v interiéru kostela a jsou zavěšeny na stěnách pilířů dodnes. [48]

20. století

bylo pro klášter velmi těžkým obdobím. Opět tu byla válečná období a v druhé polovině století doba vlády komunistické strany, kdy vše, tedy i klášter patřil všem. Byla to doba též velkého technického rozvoje a i ten, ač se to dnes může zdát divné, ne právě pozitivně ovlivnil to, co budovaly a chránily generace benediktinů před námi.

Ještě než začala první světová válka, byla do kláštera přivedena elektřina. V části budov se svítilo elektrickým světlem už v roce 1913. Další etapa elektrifikace proběhla v letech 1917 – 1918. Elektroinstalace byla sice provedena podle směrnic rakousko-uherského památkového úřadu a schválena místně příslušným konzervátorem, ale řemeslnické práce nebyly provedeny citlivě a nevhodně zasáhly i do umělecké výzdoby zvláště v kostele. Větší opravy po skončení války se týkaly statického zajištění klenby nad kůrem a její stažení.

⁸⁶ HOLUB Jan Bonifác: Paměti farnosti u sv. Markéty v Břevnově, Praha, 1890, 156.

⁸⁷ Ibidem, 159.

Klášter byl ohrožen i z venku. Prudký rozvoj urbanismu a dopravy si vyžádal především jižní a jihovýchodní hospodářskou část kláštera. Socha svatého Jana Nepomuckého byla od Bělohorské silnice přemístěna k dnešní hlavní vstupní bráně v roce 1927. O povolení k přesunutí sochy však žádal podpřevor P. A. Kozler už v roce 1920. Památkový úřad odkládal své rozhodnutí sedm let a tak byl poškozen reliéf Panny Marie na štítku, který drží anděl a obě sochy postranních putti byly zničeny.⁸⁸ [49] Při dalším rozšiřování silnice před klášterem a zabránění pozemků před vstupní branou byla socha svatého Jana Nepomuckého přesunuta ke kostelu k bráně do zahrady a v roce 1992 na její současné místo před západním průčelím kostela. V roce 1932 byly započaty opravy interiérů kláštera i kostela. Práce byly prováděny řemeslníky neodborně a Památkový úřad vyzval tehdejšího opata Dominika Prokopa, aby podal vysvětlení. Podle něj však nešlo o opravy fresek, jak udávalo upozornění, ale jen o výmalbu chodeb.

Roku 1934 se opat obrátil na štukatérskou a restaurátorskou firmu J. Kozourek. Ta předložila rozpočet na opravu exteriéru i interiéru kostela. Se zadáním prací této německé firmě nesouhlasil provizorát v Břevnově. O radu byl tedy požádán Památkový úřad, který v následujícím roce vydal směrnice pro restaurování kostela a opatu Dominiku Prokopovi předložil seznam odborníků a restaurátorů – štukatérů a sochařů, kteří měli být vyzváni k předložení nabídek.

Byly provedeny i další nabídky na opravy omítek, říms a střech. Které opravy ale byly v té době skutečně provedeny, z dochovaných dokladů nevyplývá.

Klášter už skutečně potřeboval zásadních oprav. Proto byly větší opravy zahájeny v roce 1939. Podle kolaudačního protokolu z 5. října 1939 byla restaurována sochařem Wagnerem hlavní vstupní brána kláštera. Bylo opraveno sousoší ve Vojtěšce, provedeny byly opravy oken a dveří, instalována nová osvětlovací tělesa a zřízena koupelna. Rozpočty se týkají oprav převorovy pracovny, výměny shnilého stropu, ale nevíme kde, opravy gloriety, který měl dostat novou střechu a dveře. Jedná se pravděpodobně o kapli zvanou Josefka na východním konci habrové aleje v zahradě.

Na začátku roku 1940 se konvent rozhodl, že jsou nutné opravy kostela, budov prelatury, konventu i Vojtěšky. Převor Anastáz Opasek se obrátil s žádostí o podporu na Památkový úřad. Svou žádost zdůvodňoval rozdělením opatství na klášter

⁸⁸ VILÍMKOVÁ Milada/ LÍBAL Dobroslav: Stavebně historický průzkum Prahy, Břevnov – klášter sv. Markéty, SÚRPMO, Praha, 1973, 113.

v Broumově (ten byl na území Sudet zabraném Němci) a v Břevnově, protože hospodářství, které zůstalo Břevnovu, nestačí na nákladné opravy a kostel se nyní nachází ve velmi špatném stavebním stavu. Týkalo se to krovů, střech, fasád, kleneb i odvodnění historickými štolami. Podle předběžného rozpočtu měly náklady na celkovou opravu stát 360 tisíc korun. V říjnu 1940 dodali sourozenci Chalupníčkovi zaměření kostela v měřítku 1 : 50. Jednalo se o 3 půdorysy, dva řezy a čtyři pohledy (průčelí) kostela.⁸⁹

Počátkem roku 1940 byl ustanoven zvláštní interní stavební výbor, jehož členy byli mimo jiné architekti Jan Sokol, Břetislav Štorm a Ladislav Studený. Podle protokolů řešila komise opravy v prelatuře kláštera (malby i parkety), probíhaly opravy Vojtěšky a archeologický průzkum v zahradě. Prováděny byly i opravy v hospodářském dvoře kláštera a jeho úpravy.

V kostele v roce 1941 probíhala oprava varhan. Od roku 1942 byla naplánována generální oprava interiéru kostela. Práce se týkaly též sakristie, kapitulní síně, konventní kaple, chodeb a sálu v prelatuře. Nově byla provedena elektroinstalace.

Stavební práce nebyly omezeny jen na opravy a restaurování, ale byly navrženy a realizovány i nové úpravy. Architekt Jan Sokol (1904 – 1987) navrhl v ambitu v západním křídle budovy konventu farní kapli (v letech 1943 – 1944) a v roce 1948 úpravu křestní kaple.

Jan Sokol nenavrhoval jen stavební úpravy, ale i užité umění a liturgické předměty, například mešní kalich, procesní kříž, relikviář, schránku pro lebku svatého Vojtěcha (dnes v katedrále svatého Víta) apod. **[50 a 51]**

Restaurátorské práce v kostele probíhaly po celou dobu německé okupace. V kostele byly odstraněny barokní ornamentální výplně na klenbě i kolem iluzivních architektonických retáblů bočních oltářů a postavy svatých Cyrila a Metoděje i ornamenty nad stallami v presbytáři.

V 60. a 70. letech po nálezů románské krypty začal pod úrovní dlažby presbytáře rozsáhlý archeologický výzkum vedený dr. Vladimírem Píšou. Hlavní oltář byl posunut pod vítězný oblouk a postupně byla odkryta barokní krypta a hlavně prostor románské krypty. Interiér kostela touto činností velmi utrpěl, a tak bylo nutné prostor opět vyčistit a zrestaurovat. Náročná rekonstrukce celého interiéru skončila v roce

⁸⁹ Archiv NPÚ, Ústřední pracoviště – nalezen jen půdorys kostela (vizte přílohu)

1984. Klášter byl od roku 1950 obsazen archivem ministerstva vnitra, jen asi pět místností náleželo faře, kterou obýval pater František Jedlička, tehdejší administrátor farnosti u svaté Markéty, a ten dohlížel na celou rekonstrukci. Přesto bylo změněno některé vybavení. Například chórové lavice byly ochuzeny o deštění, které tvořilo pokračování vysoké zádové stěny stall směrem k oltáři.

Do jižní stěny závěru kostela mezi chórové lavice a hlavní oltář byla v roce 1982 přemístěna náhrobní deska poustevníka Vintíře a na její místo ve fresce z roku 1761 s iluzivní architekturou Josefa Hagera na jižní straně fasády kostela byla vložena její kopie.

Výmalba mimo freskové obrazy na klenbě byla provedena monochromatickým odstínem okru. Prostor kostela tak působí čistě a světle, ale ve výmalbě klenby je potlačen prostorový efekt, který vtahoval diváka do děje a zdůrazňoval nebeské motivy především na klenbě.

V roce 1986 byla do západního vchodu instalována nová mříž s křížem svatého otce Benedikta (iniciály v něm byly již vysvětleny při popisu postranních oltářů a v kapitole o benediktinské ikonografii). Autory mříže jsou manželé Helena a Jiří Soukupovi.

Po návratu benediktinů do kláštera v roce 1990 začaly přípravy k oslavě milénia kláštera.⁹⁰ Jednalo se o vyklízení a předání budov jednotlivými uživateli, prováděly se průzkumy, zaměření, projektová dokumentace a řízení s památkáři a úřady. Následovala vlastní realizace rekonstrukce. Ta se týkala vnějšího pláště budovy konventu a prelatury, vstupní brány s přilehlým objektem, kostela a celkové rekonstrukce pavilónu Vojtěšky nad pramenem Brusnice a vstupního nádvoří. K miléniu byla připravována rozsáhlá výstava v prelatuře kláštera prezentující dějiny opatství a umělecké řemeslo na územích opatských statků.

Přípravy se dotkly částečně i interiéru kostela. V něm byla vyzdvižena pískovcová dlažba a po přebroušení byla zase položena zpět.

Do presbytáře byl v roce 1992 pořízen nový oltář (obětní stůl) z italského mramoru botticino podle návrhu sochaře Karla Stádníka (1924 – 2011).**[52]** V něm je ve spodní části ve zlaté slavníkovské růži vložen úlomek z lebky svatého Vojtěcha.

⁹⁰ SIOSTRZONEK Prokop/ KOUPIL Ondřej: Besedy o obnově břevnovského kláštera, Benediktinské arcidiocesi sv. Vojtěcha a sv. Markéty, Praha, 2007.

Prostor pod oltářní deskou tak tvoří jakousi kapli či Vojtěchův „hrob“. Oltář je umístěn v ose bočního oltáře Panny Marie na nově vybudovaném oválném stupni.

Při těchto úpravách liturgického prostoru byla odstraněna mřížka oddělující presbytář od chrámové lodi a z presbytáře byly odneseny dva vysoké rokokové svícny, které stály po stranách hlavního oltáře (v současné době jsou umístěny v kapitulní síni kláštera).

Do lodi kostela byly před milénium kláštera v roce 1993 pořízeny nové dubové lavice podle návrhu architekta Josefa Hlavatého.

V západním průčelí kostela za varhanami bylo v témže roce obnoveno okno, které bylo zazděno za opata Jana Nepomuka Rottera v polovině 19. století. Všechna okna pak byla zdvojena – před stávající okna v olověných šestiúhelníkových sítích byly na vnější straně přidány rámy s tabulovým sklem.

21. století

V letech 2005 až 2007 byla restaurována dochovaná část barokní varhanní skříně navržená Kiliánem Ignácem Dientzenhoferem a její chybějící část byla doplněna. Protože se z původního varhanního stroje dochovalo jen několik použitelných píšťal, byl postaven nový nástroj ve stylu barokního slezského varhanářství. Původní varhany v bazilice postavil slezský varhanář Tobias Meissner z Velké Vsi u Broumova. Technickou a zvukovou koncepci a dispoziční řešení nového stroje navrhl Ing. Marek Čihař a podle návrhu Ing. Pavla Havlase, inspirovaného varhanami v Lehnickém Poli, byl postaven nový hrací stůl varhan. Nové varhany vestavěné do Dientzenhoferovy skříně jsou třímanuálové, ovládané mechanickou rejstříkovou i hrací trakturou a mají téměř 2200 píšťal. Rokoková střední dodatečně vložená část varhanní skříně byla vyjmuta a byl tak navrácen původní vzhled prospektu varhan. Oknem v západním průčelí tak může do chrámového prostoru proudit denní světlo, které se v průběhu dne a ročních období mění a rozehrává barokní divadlo členité architektury a výzdoby. Této úpravě či pokusu o navrácení prospektu varhan do jeho barokního tvaru muselo být uzpůsobeno i posazení některých plastik hrajících

andělů. Ty byly před touto rekonstrukcí umístěny na demontované druhotně vložené střední varhanní skříni.⁹¹ [53, 54, 55]

V roce 2006 a 2007 byla v souvislosti s restaurováním varhanní skříně restaurována i fresková výmalba v západním poli klenby kostela nad varhanami znázorňující skupinu českých zemských patronů. V rámci restaurátorských prací provedli restaurátoři Yvona Ďuranová a Peter Stirber průzkum monochromatických ploch v těsném sousedství restaurovaných maleb iluzivní architektury a okrových andělů. Již při průzkumu v 80. letech 20. století byly nalezeny fragmenty starší výmalby po stranách obrazových výjevů. Zjištěny byly i na epištolní straně zbytky vínově červené barvy. Restaurátoři chtěli zjistit, zda při opravách kostela v letech 1942 – 1943 byl zcela odstraněn dekor z roku 1853, případně zda neexistovala na klenbě ještě starší ornamentální výzdoba jako je tomu v případě výmalby kleneb klášterního kostela v Broumově, kde jsou plochy kolem Steifelsových maleb vyplněny iluzivní plastickou štukovou výzdobou.

Již postavené lešení pro restaurování a doplnění varhanní skříně a figurální výzdoby umožňovalo provést průzkum, který by byl jinak organizačně i stavebně velmi náročný. Na klenbě byly nalezeny malé střípky původní malby ve vápenném nátěru. Na jižní straně (epištolní) byl průzkumem odkryt větší celek (asi 2 m²) staršího, barokního dekoru. Základní plochu tvoří vínově červený tón shodný s barevným odstínem nalezeným restaurátory nad chórovými lavicemi v 80. letech minulého století. Rostlinný a architektonický dekor provedený s malířskou jistotou a přesností působí velmi plasticky. Podklad malby tvoří okrově tónovaný vápenný nátěr, který se ve stínech uplatňuje přímo a v polostínech prosvítá pod tenkou šedou vrstvou. „Zastíněné“ plochy iluzivní architektury jsou tvořeny černou šrafurou, světlé plochy bělobou nanesenou v tenké vrstvě. Vržené stíny dekoru jsou sytě červené.

Změny byly zřejmě provedeny při opravě v polovině 19. století Augustinem Hübnerem a zásah restaurátorů v roce 1942 dekor na plochách mezi obrazy a medailony odstranil zcela. Další silné přemalby postihly iluzivní architekturu v 80. letech 20. století při generální opravě interiéru po archeologickém výzkumu románské krypty.

V sondě nad kruchtou byly nalezeny horní modelační vrstvy včetně linek. Pozdější přemalby nerespektovaly původní profilace tvarů iluzivní architektury ani malbou

⁹¹ Demontovaná varhanní skříň byla použita pro varhany v refektáři Profesního domu na Malostranském náměstí v Praze.

interpretovaný směr světla. Na dochovaných mladších vrstvách je kompozice světla řešena se světlem přicházejícím z východní strany – tedy směrem od hlavního oltáře. Možná to mělo svou logiku, neboť v době vzniku nové malířské vrstvy bylo západní okno na kruchtě již zazděné a skutečné světlo nemohlo přicházet ze západu. **[56 a 57]**

U původní barokní kompozice malby tomu bylo obráceně. Světlo na malbě přicházelo od západu a takový byl i původní skutečný směr denního světla v oblasti krucht. Partie zastíněné iluzivní architektury byly v originální vrstvě malby provedeny nelomenou černí a jí vržené stíny v odstínu vínově červené.

Vegetabilní dekor odkrytý v sondě spadá do stejné časové vrstvy jako původní iluzivní architektura. Součástí této vrstvy byla i okrová postava anděla. Z něho se zachovala část prstů pravé nohy. Průzkum dále prokázal, že ostatní andělé pocházejí z opravy v letech 1942 až 1943. Tu prováděl malíř Jan Tomášek (pod dohledem Památkového úřadu v Praze). Při této opravě došlo k odstranění malovaného vegetabilního dekoru na klenbě, andělů, chiaroskurových postav svatých Cyrila a Metoděje i iluzivního kanelování na pilířích. **[58]**

Podle nálezu na fragmentu malby a zjištěným přemalbám se jeví velmi pravděpodobné, že malíř Augustin Hübner v roce 1853 akceptoval originál Jana Jakuba Steinfelse, neodstranil figurální a iluzivní architekturu a do ornamentálních maleb zasahoval pouze nebo převážně přemalbami.

Je tedy jasné, že postavy andělů i ornament na klenbě kostela svaté Markéty byly odstraněny při rozsáhlé opravě v době druhé světové války. Důvodem bylo zřejmě velké poškození maleb způsobené zatékáním. Tehdejší památkáři předpokládali, že tato část malířské výzdoby je až následná, nepůvodní, a její odstranění mělo vrátit výmalbě barokní podobu.

Z nalezeného fragmentu dekoru můžeme ale předpokládat, že ornamentální výzdoba základní plochy klenby vznikla současně s figurální malbou. V celkovém působení malby hrál zaniklý ornament velmi důležitou roli. Z odkrytých částí vyplývá a je velmi pravděpodobné, že Augustin Hübner při opravě v roce 1853 původní malbu neodstranil, ale restauroval, přemaloval a doplnil některými motivy v duchu druhorokokového výtvarného citění a vkusu. Pod vrstvou přemaleb však zůstaly malby původní a k jejich zničení došlo nedopatřením a z mylného posouzení až v roce 1942.

Ztráta původního originálního dekorativního rámce podstatně změnila celkovou podobu a působení figurálních a dalších zachovalých částí fresek na klenbě kostela. Základní plocha v odstínu terakoty a červeně jasně vymezovala a zdůrazňovala obrazy a zároveň plochu klenby scelovala. Na pozadí relativně tmavé plochy byly obrazové scény přesvědčivější a působivější byla konstrukce otevřeného prostoru a „průhled“ do freskových nebeských výšin. V původní barevné kompozici klenby břevnovského kostela byly figurální partie prosvětlenější a plochy kolem nich tmavší. Dnes po opravách ve čtyřicátých a osmdesátých letech 20. století jsou barevné kontrasty obrácené: figurální výjevy působí těžce, jsou relativně tmavé a jsou obklopeny světlými smetanovými a okrovými plochami. Malba vegetabilního dekoru byla, podle dochovaného a v sondě odkrytého fragmentu, velmi kvalitní a zručně provedená.⁹²

Barokní dekor klenby nalezený ve fragmentu na klenbě nad kruchtou byl zafixován, zrestaurován a ponechán odkrytý jako doklad původního řešení plochy mezi freskovými obrazy. **[59]** Je možné, že další fragmenty budou objeveny i na jiných místech klenby kostela při dalších průzkumech. Rehabilitace původního barokního dekoru dnes již možná není, ale případné další nálezy by jistě rozšířily naše znalosti o původním malířském řešení interiéru klášterního kostela svaté Markéty v Břevnově. **[60 a 61]**

⁹² srov. ĎURANOVÁ Yvona/ HORYNOVÁ Alena: Nová zjištění k malířské výzdobě klášterního benediktinského kostela sv. Markéty v Praze – Břevnově. In: Zprávy památkové péče, ročník 68, číslo 3, Praha, 2008.

9. Závěr

Klášterní kostel svaté Markéty v centru benediktinského kláštera v Břevnově působí velmi klidným a vyrovnaným dojmem. Stojí na místě původního kostela románského a pozdější gotické nedokončené stavby. Jeho založení je spojeno se svatým Vojtěchem, jeho zasvěcení se svatým Benediktem, zakladatelem řádu a řádovými světcí Alexiem a Bonifácem, jeho dějiny s blahoslaveným Vintřem a životem benediktinských mnichů a lidmi, kteří zde žili a pracovali. Jeho neměnná lokace je dána úctou k předkům a benediktinským řeholním slibem stálosti místa – stabilitas loci. Nezměnila se ani orientace jeho podélné osy západ — východ přesto, že hlavní vstupní brána do kláštera nás vede od jihu.

Zdá se, že do dnešní doby se kostel přes mnohé historické události zachoval ve své barokní kráse a tak, jak byl na začátku 18. století vyprojektován, vystavěn, vybaven a vyzdoben. Prošel však změnami už v samém začátku projektování a výstavby a později byl doplňován a upravován podle potřeb obyvatel kláštera, podle vývoje a pohledu na estetiku. Změny byly vyvolány i technickým pokrokem a úpravami liturgického prostoru po druhém vatikánském koncilu.

Architekt a stavitel Pavel Ignác Bayer má sice ve svých stavebních plánech kostel na původním místě, ale budovy konventu a prelatury jsou umístěny symetricky k jeho hloubkové ose. I po změně projektu podle rozhodnutí opata Otmara Zinke staví kostelní loď na starých základech.

Nový architekt Kryštof Dientzenhofer buduje nové základové zdivo, upravuje terén, staví systém štol pro odvod podzemní a srážkové vody, základy nové stavby chrání provzdušňovacími kanály a na nových základech staví chrám v duchu radikálního evropského baroka jako dynamickou pronikovou architekturu. Jedná se o halovou stavbu. Půdorys chrámové lodi a západní pole chóru tvoří řada čtyř oválů postavených napříč hloubkové ose, jež se navzájem pronikají, přičemž dva střední jsou větší a dva krajní jsou menší. Půdorysný tvar se propisuje i v klenbě, která působí odlehčeně a její nosné klenební pasy vystupují do jejího rubu v půdním prostoru pod sedlovou střechou.

Stěny kostela částečně kopírují půdorysné ovály a tvoří jakési srostlice pilířů, do kterých jsou přeneseny klenební tlaky a mezi nimi jsou vloženy okenní stěny s velkými okny bez vitráží. Jimi proniká denní světlo ze všech světových stran a sluneční paprsky rozehrávají barokní divadlo sálového prostoru baziliky. Její interiér

je jedinečně dochovaným gesamtkunstwerkem – je syntézou všech druhů umění včetně užitého a hudebního. Přes mnohé nájezdy vojenské i politické či názorové si bazilika svaté Markéty v benediktinském klášteře v Břevnově uchovala svůj výraz vtisknutý jejími barokními architekty a umělci.

Hned na počátku výstavby barokního klášterního komplexu byl několikrát změněn projekt. Částečně byl pozměněn i ikonografický program. Zasněžení bočního oltáře určené slezské světici a patronce probošství v Lehnickém Poli svaté Hedvice bylo v průběhu výstavby dáno svatému Václavovi. Stalo se tak pravděpodobně pro oddalování povolení k založení a výstavbě lehnického probošství vratislavským biskupem.

Významné změny se týkaly především výmalby kostela v polovině 19. století. Tehdy se jednalo o domalby postav apoštolů u bočních oltářů a svatých věrozvěstů Cyrila a Metoděje v nikách předtím zazděných oken v severní stěně presbytáře. Ve čtyřicátých letech 20. století byly odstraněny vegetabilní dekory a červeně tónovaný podklad na klenbě kostela v plochách mezi jednotlivými freskovými obrazy. Stalo se tak zřejmě chybným rozhodnutím v důsledku nedostatečně provedeného restaurátorského průzkumu, který předpokládal, že výplně mezi obrazy jsou pozdějšími domalbami a nepatří k baroknímu originálu. Fresky, které představují průhled do nebeských scén, tak ztratily mnoho ze své síly, jenž měla vtahovat diváka do vyjádřeného děje.

Další zásah do ještě dochovaných maleb byl proveden v osmdesátých letech minulého století. Ten jen dokončil odstranění či zakrytí zbytků dekoru. Chrámový prostor působí sice čistě, ale až příliš stroze a nevyjadřuje již tak docela barokní dynamiku tak typickou pro tehdejší zdůraznění prostoru nejen chrámového, ale i nebeského.

Necitlivé zásahy nevratně poškodily i varhanní skříň a nástroj, který skrývala. Díky dochovaným fotografiím a zkušenostem restaurátorů, kunsthistoriků a varhanářů mohly být obnoveny varhany a jejich skříň doplněna.

Pro další uchování vzácného souboru uměleckých děl jaký představuje právě bazilika svaté Markéty v Břevnově, je důležité dále poznávat její historii a vzájemné souvislosti. Klášter i kostel je přes mnohá nepříznivá období zachován jako celek ve své původní kráse a má velkou památkovou hodnotu, kterou je třeba uchovat budoucím generacím. Není však muzeem, ale domovem pro ty, kteří zde žijí, toto místo ožívují a pečují o něj.

10. Seznam použité literatury a pramenů

PRAMENY

Archiv NPÚ, ústřední pracoviště

Archiv NPÚ, pracoviště v hlavním městě Praze

Archiv vedut a map Benediktinského arcidiocésy svatého Vojtěcha a svaté Markéty v Praze – Břevnově, Národní archiv Praha

Archiv listin Benediktinského arcidiocésy svatého Vojtěcha a svaté Markéty v Praze – Břevnově, Národní archiv Praha

BENEDIKT z Nursie: Řehole Benediktova. Překlad Alžběta Franecová OSB, Benediktinské arcidiocésy svatého Vojtěcha a svaté Markéty, Praha, 1998.

KOSMAS: Kronika česká. 6. vyd., Nakladatelství Svoboda, Praha, 1975.

Nový zákon, překlad dr. Václav Bogner. Česká liturgická komise, Praha, 1989.

OZNÁMENÍ PAPEŽE INOCENCE IV., Národní archiv Praha; RBM I., č. 1287, s. 595; pergamen 30 x 23,5 - 4 cm.

POTVRZENÍ PŘEMYSLA OTAKARA I., zlatou bulou, privilegium papeže Jana XV. z 31. V. 993, Národní archiv Praha, CDB II. č. 259 s. 248-250, insert CDB, I., č. 38s. 43-46.

ZAKLÁDACÍ LISTINA knížete Boleslava II. pro břevnovský klášter, Národní archiv, CDB I. č. 375 s. 347 – 350.

INVENTÁŘE VYBAVENÍ KOSTELA svaté Markéty, panny a mučednice z roku 1722 a 1724, Národní archiv, Benediktini Břevnov.

LITERATURA

BLAŽÍČEK Oldřich/ ČEŘOVSKÝ Jan/ POCHE, Emanuel: Klášter v Břevnově. Václav Poláček, Praha, 1944.

BLAŽÍČEK Oldřich/ KROPÁČEK Jiří: Slovník pojmů z dějin umění. Odeon, Praha, 1991

BLAŽÍČEK Oldřich a kol.: Dějiny českého výtvarného umění II. Academia, Praha 1989.

ČIHAŘ Marek: Nové varhany v bazilice sv. Markéty. Spolek břevnovských živnostníků, Praha, 2008.

Český svět, obrazový týdeník, sešit 50., ročník VIII., 1912

ŘURANOVÁ Yvona/ HORYNOVÁ Alena: Nová zjištění k malířské výzdobě klášterního benediktinského kostela sv. Markéty v Praze – Břevnově. In: Zprávy památkové péče, ročník 68, číslo 3, Praha, 2008.

HAVRÁNEK Boh. a kol.: Slovník spisovného jazyka českého. Praha: Academia, 1989.

HEROUT Jaroslav: Slabikář návštěvníků památek. Středisko státní památkové péče a ochrany přírody Středočeského kraje, Praha, 1978.

HEROUT Jaroslav: Staletí kolem nás. Panorama, Praha, 1981.

HOLUB Jan Bonifác: Paměti farnosti u sv. Markéty v Břevnově, vlastním nákladem, Praha, 1890.

HORYNA Mojmír/ KUČERA Jaroslav: Dientzenhoferové. Nakladatelství Akropolis, Praha, 1998.

KÁBRT Jan a kol.: Latinsko-český slovník. SPN, Praha, 1970.

KLIMEŠ Lumír a kol.: Slovník cizích slov. SPN, Praha, 1981.

KNIHA O BŘEVNOVĚ, k 100. výročí povýšení Břevnova na město. ÚMČ Praha 6, Praha, 2007.

MENZEL Beda Franz: Abt Othmar Daniel Zinke (1700 – 1738), Kommissionsverlag Winfried-Werk GmbH, Augsburg, 1978.

MILÉNIUM BŘEVNOVSKÉHO KLÁŠTERA. Sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách, Praha: Karolinum, 1993.

PÍŠA Vladimír: Předrománský Břevnov, in časopis Umění, ročník 16, 1968.

PITTER Bonaventura: Thesaurus absconditus. Emmanuelis Svoboda, Brno, 1762.

- POCHE Emanuel: Prahou krok za krokem. Panorama, Praha, 1985.
- POCHE Emanuel a kol: Umělecké památky Čech 1 – 4. Academia, Praha, 1977.
- PROKOP Jaroslav: Petr Brandl - Životní a umělecký epilog. NLN, Praha, 2006.
- PRAŽÁK Josef M./ NOVOTNÝ František/ SEDLÁČEK Josef: Latinsko-český slovník. Koniasch Latin Press, Praha, 1999 (reprint šestnáctého vydání z roku 1948).
- REKTORYS, A[...]: Kniha o Praze: Pražský almanach, II. díl. Praha: Melantrich 1931.
- ROUSOVÁ Andrea: Petr Brandl – Malíř neřestí pozemských (katalog výstavy). Národní galerie v Praze, Praha, 2004.
- ROYT Jan: Břevnovský klášter. Benediktinské arcidiákonství svatého Vojtěcha a svaté Markéty, Praha, 2002.
- RUTH František: Kronika Královské Prahy – I. díl. Reprint z r. 1905, Lidové noviny, Praha, 1995.
- RŮŽIČKA Jeroným: Dějepis kláštera Břevnovského a Braumovského
Vyšlo v Časopise pro katolické duchovenstvo, 19. ročník, 1846; 20. ročník, 1847.
- RYBA Bohumil: Slovník středověké latiny I. (A-C). Academia, Praha, 1987
- SIOSTRZONEK Prokop/ KOUPIL Ondřej: Besedy o obnově břevnovského kláštera. Benediktinské arcidiákonství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, Praha, 2007.
- SCHAUBER Vera/ SCHINDLER Hanns Michael: Rok se svatými. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 1994.
- SLEUMER Albert: Kirchenlateinisches Wörterbuch. Georg Olms Verlag, Hildesheim, 1996.
- STEHLÍKOVÁ Dana: Břevnovský klášter a okolí. Benediktinské arcidiákonství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, Praha, 1994.
- STEHLÍKOVÁ Dana: Výstava, kostel, krypta, břevnovský klášter (Průvodce výstavou, kostelem a kryptou). Unicornis, Praha, 1993.
- Tisíc let benediktinského kláštera v Břevnově, katalog výstavy k miléniu kláštera. Benediktinské opatství svaté Markéty, Praha, 1993.
- VILÍMKOVÁ Milada/ PREISS Pavel: Ve znamení břevna a růží. Vyšehrad, Praha, 1989.
- VILÍMKOVÁ Milada: Stavitelé paláců a chrámů. Vyšehrad, Praha, 1986.
- VLČEK Pavel/ SOMMER Petr/ FOLTÝN Dušan: Encyklopedie českých klášterů. Libri, Praha, 1997.

ZAVŘEL Jan: Před branami Velké Prahy (Obrazový průvodce územím Prahy 6 před rokem 1920). ÚMČ Praha 6, Praha, 2005.

ZESCHICK Johannes: Benediktini a benediktinky v Čechách a na Moravě Benediktinské arcidiocesi svatého Vojtěcha a svaté Markéty, Praha, 2007.

Zprávy památkové péče 5/1993, monotematické číslo „K dějinám a obnově břevnovského kláštera“. Časopis státní památkové péče, Praha, 1993.

ZPRÁVY Z PRŮZKUMŮ A TECHNICKÁ DOKUMENTACE

Studie a projektová dokumentace Rehabilitace klášterní zahrady. Ateliér M1 architekti, s.r.o., Praha, 2007 a 2008.

VILÍMKOVÁ Milada/ LÍBAL Dobroslav: Stavebně historický průzkum Prahy, Břevnov – klášter sv. Markéty, č. p. 1. Praha SÚRPMO, 1973.

VILÍMKOVÁ Milada/ VLČEK Pavel/ MUK Jan: Stavebně historický průzkum: Zahrada kláštera v Břevnově. Praha: SÚRPMO, 1992.

VILÍMKOVÁ Milada/ VLČEK Pavel/ MUK Jan: Stavebně historický průzkum: Břevnovský klášter – Vojtěška. Praha: SÚRPMO, 1990.

VILÍMKOVÁ Milada/ MUK Jan: Stavebně historický průzkum: Areál břevnovského kláštera – kostel svaté Markéty. Praha: SÚRPMO, 1990.

Zaměření půdorysu kostela sv. Markéty v Břevnově, sourozenci Chalupníčkovi, 1945, archiv NPÚ, Ústřední pracoviště.

INTERNET

<http://www.monasterium.net/>

http://www.mom-ca.uni-koeln.de/MOM-CA/show_desktop_Action.do?

<http://brevnov.cz/>

<http://www.ktf.cuni.cz/>

<http://nacr.cz/>

FOTOGRAFIE

Archiv Benediktinského arcidiocesi (Miroslav a Věra Chalupníčkovi, J. Čeřovský).
Foto Bildarchiv, Marburg (SRN)
Petr Linart (PL)

11. Přílohy

Inventář z roku 1722

Inventarium
Suppllectilis Ecclesiae
S. Margarithæ V. et M.
Anno 1722

Inventář
vybavení kostela
svaté Markéty, panny a mučednice
rok 1722

vizte stranu 77

Národní archiv, ŘBB, kart. 29, A VIII 8; sešit, papír, rozměr strany: 318 x 195 mm

Argentaria

Monstrantia ex argento inaurata
Ciborium cum opeculo
Calix magnus totus inauratus cum
Urceolis
pro pontificatione Reverendissimi
Domini Domini

Statua S. Margaretha
Calix inauratus cum lapidibus
Reverendissimi
D[omini]D[omi]ni
Item calices inaurati novi cum argenteis
Cyradis
Item calices comunes, inter quos est
unus ex cupro inauratus
Lampas argentea
Thuribula argentea minura
Thuribulum magnum pro Pontificatione
Navicula pro thure cum cochlearibus
Crucifixus ex argento
Pacificalia majus et minus cum Reliquiis
Candelabrum parvum pro canone
Selvis inaurata cum Infusorio

Item urceoli cum pelvi antiqui, unus
Pedum pro Pontificatione
Graphium
Parvum poculum pro Comunicantibus
ex argento
Pixis argentea pro lacris liquoribus

Crux pectoralis cum argentea catenula

Lampas parvula et operculum pro calice
ex argento

Stříbrné předměty

Monstrance z pozlaceného stříbra
Ciborium s víkem
Kalich velký celý zlacený
se schránou
pro pontifikální mši nejdůstojnějšího
Pána Pana (opata)

Socha svaté Markéty
Kalich zlacený s kameny
nejdůstojnějšího
Pána Pana (opata)
Kalichy zlacené nové se stříbrnými
2. ozdobami 2.
Společné kalichy, mezi nimi je
7. jeden ze zlacené mědi 7.
1. Lampa stříbrná 1.
2. Kadidelnice stříbrná menší 2.
1. Kadidelnice velká pro pontifika 1.
2. Loďka na kadidlo se lžičkou 2.
1. Kříž ze stříbra 1.
2. Pacificalia větší a menší s relikviemi 2.
Svícen malý pro kánon (mešní řád)
Karafa zlacená s nálevkou
Těž džbán se starou mísou,
1. rozbitý 1.
Střevíce pro pontifika
Rydlo/písátko
Malá paténa ze stříbra pro přijímající

Nádoba stříbrná na slzy/kapky tekutiny
Náprsní kříž/pektorál se stříbrným
řetězem
Lampa malá a kryt na kalich ze
stříbra

vizte stranu 78

Antipendia

Antipendium rubrum pictum cum floribus
ad Majus Altare
Item album pictum

Item unum violacii et viridis coloris
Item nigrum pro Requiem
Novum pictum cum diversis floribus
Item pro minoribus Altaribus

Antipendia

Antipendium červené barvy s květinami
1. pro větší oltář 1.
1. Totéž bílé barvy 1.
Totéž jednou ve fialové a zelené
1. barvě 1.
1. Také černé pro zádušní mši 1.
1. Nově malované s různými květinami 1.
6. Také pro menší oltáře 6.

Ex Aurichalco

~~Cantelabra pro altari majora~~
Item unum parvum
Mortarium
Manubrium parvum
Lampas in Presbyterio Ecclesia
pendens
Thuribula antiqua cum Navicula una
Item vasculum ex cupro pro aqua Benedicta
Sua Corona ex cupro inaurata

Lampas in Presbyterio Ecclesia pedens
in festiis et clasic inaurata
Ex aurichalco

Z mosazi

3. Svícny pro větší oltáře 3.
Též malé (svícny)
Hmoždíř/nádoba na kadidlo
Malá rukojeť

Lampa visící v presbytáři kostela
Kadidelnice stará s loďkou
Též nádobka z mědi na svěcenou vodu
Koruna z mědi pozlacená
Lampa stavěná do presbytáře
kostela
o svátcích a klasicky pozlacená
z mosazi

vizte stranu 79

Bursæ

Pro Reverendissimo Domino Domino

sunt

Rubri coloris pro comunitate omni tempore

Albi coloris eiusdem sortis

Virides

Violacea

Burzy

Pro nejdůstojnějšího Pána Pana (opata)

5.	jsou	5.
	Červené barvy pro přijímání	
7.	kdykoliv (použitelné)	7.
7.	Bílé barvy právě takový	7.
4.	Zelené	4.
4.	Fialové	4.

Candelabra

Pro Majori Altari ex stanno nova

Item pro quotidiano usu ad idem Altare ex stanno

Item ex ligno inargentata

Ad omnia 6. Altaria pro quovis 4.

ex stanno nova

Pro Acolythis ex stanno

Item minora

Item antiqua ex stanno

Candelabra nigra ex ligno

Candelabra ex lamina in sacristia pendula

Svícný

6.	Pro hlavní oltář z nového cínu	6.
	Též pro denní užití pro týž oltář	
6.	z cínu	6.
6.	Též ze dřeva postříbřené	6.
	Pro všech šest oltářů po čtyřech	
24.	z nového cínu	24.
2.	Pro akolyty z cínu	2.
2.	Také menší	2.
6.	Také starší z cínu	6.
12.	Svícný černé ze dřeva	12.
	Svícný z desky	
2.	visící v sakristii	2.

Ex stanno preterea sunt

Lavatorium cum stannea circumferentia

Z cínu jsou dále

Lavatorium s cínem po obvodu

vizte stranu 80

Amphorella pro floribus
 Urceoli pro Reverendissimo Domino
 Domino
 Pro Communi usu quotidiano
 Vasculum pro aqua benedicta
 ante sacristiam
 Item in choro parvo
 Pro hostiis in in sacristia pyxides
 Item una antiqua
 Arcula ex stanno pro lacris Reliquiis
 Baptisterium ex stanno
 Vasculum ex stanno pro abluendis
 digitis

6. Váza na květiny 6.
 Nádoba pro nejdůstojnějšího Pána
 1p. Pana 1p.
 8p. Pro každodenní všeobecné použití 8p.
 Nádoba na svčcenou vodu
 1. před sakristií 1.
 1. Také malá v chóru 1.
 2. Schána na hostie v sakristii 2.
 Také jedna stará
 Nádoba z cínu na uchovávané slzy
 Křtitelnice z cínu
 Nádoba z cínu pro mytí prstů

Campanulae

Pro sacrificio parva
 una est fracta exillis
 Major una pro summo sacro
 Item una penes sacristiam pendens
 ad exitum

Zvonky

K bohoslužbě malý
 8. jeden z nich rozbitý 8.
 1. Jeden velký pro vše posvátné 1.
 Také jeden ruční visící v sakristii
 1. na konec 1.

Crucifixi

Pro credentia major cum corde
 et titulo ex argento
 In ecclesia in Altaribus
 Item unus in sacristia ligneus
 cum cruce inaurata
 Item unus parvus cum lapidibus in cruce

Kříže

Na kredenci velký se srdcem
 a tabulkou ze stříbra
 6. V kostele na oltářích
 Také jeden v sakristii dřevěný
 a pozlacený
 Také jeden malý s kameny v kříži

vizte stranu 81

Inventární soupis pokračuje a v další části popisuje relikviáře na jednotlivých postranních oltářích:

In Altari S. Adalberti Ep. M.

**V (na) oltáři sv. Vojtěcha, biskupa,
mučedníka**

In Altari S. Guntheri c.

V (na) oltáři sv. Vintíře

In Altari S. Crucis

V (na) oltáři svatého Kříže

vizte stranu 96

In Altari S. Benedicti

V (na) oltáři svatého Benedikta

In Altari S. Hedwigis Vid.

V (na) oltáři svaté Hedviky

In Altari S. Othmari

V (na) oltáři svatého Otmara

vizte stranu 97

~~N. 47~~ a/3

INVENTARIUM

Suppellectilis Ecclesiæ.

S. Margarethæ V. & M.

Anno 1722.
et 1723.

Anno. 1724

Revisum.

Argentaria A

✓	Monstrantia ex argento inaurata antiqua	-
✓	Giborium cum operculo.	-
✓	Calix magnus totus inauratus cum Urceolis pro Pon- tificatione Reverendissimi Domini Domini. ab O. A. B.	-
✓	Statua S. Margarethæ	-
✓	Calix inauratus cum lapidibus Reverendissimi Vni.	-
✓	Item Calices inaurati novi cum argenteis cyradis.	2.
	Item Calices communes, inter quos est unus ex cupro inau- ratus.	2.
	Campana argentea.	1.
✓	Thuribula argentea minora.	2.
✓	Thuribulum magnum pro Pontificatione.	1.
✓	Navicula pro thure cum cochlearibus.	2.
✓	Crucifixus ex argento.	1.
✓	Pacificalia majus et minus cum Reliquijs.	2.
✓	Candelabrum parvum pro Canone.	-
✓	Pelvis inaurata cum Infusorio.	-
✓	Item urceoli cum pelvi antiqui, unus fractus.	1. par.
✓	Pedum pro Pontificatione.	-
✓	Graphium.	-
✓	Parvum poculum pro Communicantibus ex argento. inaurati.	-
✓	Pixis argentea pro Sacris liquoribus.	1. par.
✓	Crux pectoralis cum argentea catenula.	-
✓	Campana parvula et operculum pro Calice ex argento.	1.

Antipendia.

Antipendium rubrum pictum cum floribus ad Majus Altare. - - - - -	1.
Item album pictum. - - - - -	1.
Item unum violacei et viridis coloris. - - - - -	1.
Item nigrum pro Requiem. - - - - -	1.
Novum pictum cum diversis floribus. - - - - -	1.
Item pro minoribus Altaribus. - - - - -	6.

ex Aurichalco.

Gandelabra pro Altari majora. - - - - -	3.
Item unum parvum.	
Mortarium.	
Manubrium parvum.	
Lampas in Presbyterio Ecclesia pendens.	
Thuribula antiqua cum Navicula una. - - - - -	2.
Item vasculum ex cupro pro Aqua Benedicta.	
Pud Coronam ex cupro inaurata.	
Lampas in Presbyterio Ecclesia pendens in festo jma et 2da Classis manula Ex Aurichalco.	

Bursæ

Pro Reverendissimo Domino Domino ~~præter eas, quæ~~
~~specificabuntur sunt.~~ 6. 5

Rubri coloris pro Comunitate omni tempore. 2.

Albi coloris ejusdem Sortis. 2.

Virides. 4.

Violacea. 4.

Nigra. 5.

Candelabra.

Pro Majori Altari ex Stanno nova. 6.

Item pro quotidiano usu ad idem Altare ex Stanno. 6.

Item ex ligno inargentata. 6.

Ad omnia 6. Altaria, pro quovis 4. ex Stanno nova. 24.

Pro Acolythis ex Stanno. 2.

Item minora. 2.

Item antiqua ex Stanno. 6.

Candelabra nigra ex ligno. 12.

Candelabra ex lamina in Sacristia pendula. 2.

Ex Stanno præterea sunt:
 Lavatorium cum Stannea circumferentia.

Amphorellæ pro floribus.	6.
Uricoli pro Reverendissimo Domino Domino.	1. p.
Pro Communi usu quotidiano.	8. p.
Vasculum pro aqua benedicta ante Sacristiam.	1.
Item in Choro parvo.	1.
Pro Hostijs in Sacristia Pyxides.	2.
Item una antiqua.	
✓ Arcula ex stanno pro Sacris Reliquijs.	
Baphisterium ex stanno.	
Vasculum ex stanno pro abluendis digitis.	

Campanulæ.

Pro Sacrificio parva, una est fracta ex illis.	8.
Major una pro Summo Sacro.	1.
Item una penes Sacristiam pendens ad exitum.	1.

Crucifixi.

Pro Credentia major, cum corde et titulo ex argento.	
On Ecclesia in Altaribus.	6
✓ Item unus in Sacristia ligneus, cum Cruce inaurata.	
✓ Item unus parvus cum lapidibus in Cruce.	

- ✓ Item parvulus post vitra in Oratorio. - - - - - 1.
 ✓ Item parvulus inauratus pro Processione per modum
 Pacificatis ex Supro.
 ✓ Item alius ligneus cum Cruce per modum Vitis.

Cusini.

- Novi variegati coloris. - - - - - 8.
 Item rubro holoserico obducti. - - - - - 2.
 Pro Requiem nigri. - - - - - 2.
 Valde jam attriti. - - - - - 2.
 Cusini rubro holoserico cum argenteis floribus, Duch. do.
 "nah. a Dno de Keitenberg - - - - - 2.

Casulae rubri coloris.

- Rubra nova Casula ex Damascena materia pro Reve-
 rendissimo Vno cum Bursa et Palla.
 Item ex Damasch nova Casula pro Comunitate in Festis
 I. Classis. - - - - - 3.
 ✓ Item antiqua ex eadem materia. - - - - - 2.
 Casula rubra pro Festis 2da Classis. - - - - - 4.
 Casula simplices pro quotidiano usu. - - - - - 4.
 ✓ Item Casula 2. rubra reparata et benedicta. - - - - - 2.
 Casula nova ex Prokatt cum Velo Bursa et Palla pro Reve-
 rendissimo Domino Domino.

Casulae albi coloris.

V Casulae duae novissimae albae ex Damascena materia,
cum uno Velo pro Calice.

Casula una ex Prokatt cum Abbatiâ insigni p. m.
Reverendissimi Vni Thomâ.

H Casula anß ^{aus} demselben Silber ^{mit} einem ^{gleich}
gelben ^{Ernz} Reverendissimi Vni pro quotidiano usu.

Item Casula alba cum floribus diversi coloris Reveren-
dissimi Domini Domini.

Casula nova ex Damascena maa pro Comunitate in
Festis I. Classis cum Bursa et Pallis. ----- 4.

Item duae aliae cum rubra Puce ex Prokatt. ----- 2.

Casula alba pro Festis I. da Classis. ----- 4.

Item pro quotidiano usu simplices. ----- 6.

Item pro primo sacro cum floribus. ----- 1.

Casula nova ex Prokatt cum Velo, Bursa et Palla pro Re-
verendissimo Domino Domino.

Casulæ viridis coloris.

Casula una ex Damascena maa pro Reverendissimo	
Domino Domino.	1.
Casula cum floribus.	2.
Casula ex holoferio antiqua.	2.
Item ^{ex} viridi Taffeta.	1.
Item Simplicis.	2.
Casula nota ex Prokatt cum Velo Bursa et Palla pro Revere-	
ndissimo Domino Domino.	

Casulæ violacei coloris.

Casula ex Damascena maa pro R ^{mo} D ^{no} D ^{no} .	1.
Casula ex taffeta cum floribus.	1.
Aliud valde Simplicis.	5.
Item Pluviale ex Damascen ^e sine suffultura.	1.

Item sunt in Repositorio Casula Sircica. 3.

~~Et penes istas Casulas sunt antiqua Casularum~~
~~suffultura, et multa quisquilia nullius valoris, attri-~~
~~ta et vetusta.~~

~~At 1723 6 Augusti data sunt ista antiqua dua suffultura~~
~~Sarsoni pro suffulciendis et reparandis Casulis nigris. Item 2 Ma-~~
~~nipuli Item lasecum unum Velum nigrum pro alijs reparandis~~

Lotio.

Rocheta pro Reverendissimo Domino Domino.	3.
Alba pro Reverendissimo Domino Domino.	3.
Humeralia	3.
Corporalia	3.
Purificatoria	12.
Strophia	6.
Mantilia	2.

Hæc pro Reverendissimo Domino Domino.

Alba pro Comunitate 1 ^{ma} Classis et pro Hospitibus.	9.
Alba pro Festis 2 ^{da} Classis.	7.
Alba pro quotidiano usu.	13.
Superpellicea universim.	14.
Purificatoria	60.
Corporalia	25.
Calla.	42.
Strophia	7.
Humeralia	20.
Substratoria	19.
Manutergia	30.
Mantilia pro Sacristia.	6.
Mappa novissima pro Altaribus.	11.
Mappa antiqua.	14.
Mappa novissima.	8.

Togula pro pueris ex tela. - - - - -	13. 9
Pro Sacristano. - - - - -	3.
Cingula universim cum laceis - - - - -	13.
Cingula pro Reverendissimo Domino Domino. - - -	3.
Mappa inferiores ex crassa tela. - - - - -	7.
Togula pro ministris ex rubro panno antiquo. - - -	6.
Similes togula meliores. - - - - -	6.
Ex panno nigro. - - - - -	4.
Ex panno curulco lacerrima. - - - - -	2.
Pro Sacristano. - - - - -	2.
Item Humeralia nova. - - - - -	9.
Item Cingula. nova. - - - - -	23.
Item Alba nova. - - - - -	9.

Ornatus rubri coloris.

Ornatus cum Palmaticis, sine tamen manipulis
et stolis competentibus, cum Pluviali et Infula pre-
tiosus ex hereditate Gloriosissimi Principis Matthæi
Archi-Episcopi.

Ornatus Ruber cum albis floribus cum Palmaticis et
Pluviali, sine stola ex Prokatt. Velum pro Galice.

Item ruber ornatus cum aureis floribus ex Prokatt, cujus
Casula est cum alba Croce, similiter Palmatica ex
parte, sine Pluviali.

Item integer ruber Ornatus cum Palmaticis et Pluviali ex
materia Damascena, cum Velo pro Galice Bursa et Palla.

~~Item ornatus antiquus flavus cum rubris floribus, scilicet
Casula, Palmatica, et Pluviale.~~

Ornatus albi coloris.

Ornatus albo-ruber ex Prokatt cum floribus aureis, nimirum Casula, Valmatica, Pluviale alterius materia cum viridi suffultura.

Item Ornatus antiquus ex Damascha cum Valmaticis et Pluviali, in medio habens rubram Crucem.

Item alius cum rubra Cruce et aureis floribus, sine Pluviali.

Missalia.

Comunia et valde lacera. .6.

Meliora in rubro corio. 7.

Pro Requiem 4. lacerrima.

Pro Requiem Tria Novissima

Novissima Campodunensia 6

Ornatus nigri coloris.

Novissimus ornatus cum omnibus requisitis ex holo,
serico.

Casula cum alba Cruce ex Moor pro Reverendissi-
mo Domino Domino.

Item Casula ex Tripp cum Valmaticis et Pluviali.

Alia Simplicis Omnes. - - - - - 4.

Valmatica Simplicis sine Casula. - - - - - 4.

Item Pluviale aliquod simplex. - - - - - 1.

Novus pannus supra Tumbam. - - - - - 1.

Item unus antiquus ex Tripp lacernimus. - - - - - 1.

Item Casula nova cum alba Cruce. - - - - - 1.

Faint handwritten notes or bleed-through from the reverse side of the page.

Panni.

C
 Ruber pannus pro Suppedaneo ~~Altari pendet~~
~~defecti in Altari.~~

~~Item antiquus pannus pro eodem Altari, ~~in 2 ply.~~ 4.~~

Pro Suppedaneo Pontificalis Sedis. - - - - - 1.

Pro minoribus Altaribus. - - - - - 7.

Pars viridis panni in Oratorio.

~~Tapetes. - - - - - 10.~~

Panni qui pendebant ante Orthinas circa Altare, modo
 sunt applicati in Altari. iterum depositi eo modo ~~in 2~~ 2.

Pannus niger pro Suppedaneo Altaris. - - - - - 1.

Baldachinum ex Taffeta. - - - - - 1.

Item anum antiquum.

~~Verilla valde exigua. - - - - - 4.~~

Bircta universim. - - - - - 12.

Tapes pro Sede Reverendissimi Domini in Choro eo Holoserico
 violaceo cum fimbrijs argenteis intermixtis.

Sedes.

Sedes pro Pontificatione.	2.
Item una pro Refectorio.	
Sedilia sine acclinatorio.	6.
Item antiqua similia.	2.
Item Scamna pro ministris.	2.
Item antiqua Sedes.	1.

Statuæ.

Statua lignea nova inargentata.	6.
Item antiqua.	4.
Item Reliquiana nova inaurata.	2.
Item antiqua.	2.
Item Altariolum cum S. Sindone.	
Statua integra S. Margarethæ inargentata.	
Florum cum ligneis vasculis paria.	2.

Pontificalia

Reverendissimi Domini Domini

Tunicella pro rubro colore. - - - - -	2.
Pro albo colore. - - - - -	3.
Pro nigro colore. - - - - -	2.
Alba. - - - - -	2.
Pro ministris. - - - - -	4.
Sandaliorum paria. - - - - -	2.
Gremialia. - - - - -	2.4
Infula universim. - - - - -	5.
Alba Infula pro ministris. - - - - -	2.
Bireta. - - - - -	2.
Velum cum floribus albi coloris pro Calice. - - - - -	1.
Chirothecarum paria. - - - - -	15.
Annulorum cum lapidibus paria. - - - - -	2.
Cruce argentea pectoralis sine catenula. - - - - -	1.
Agnus DEI in auratum.	
Auro fragmenta argentea.	
Gremiale auro exornatum novissimum	. <small>Dramna accepit A. P. Hennig.</small>
Tuo paria Tibialium nullius valoris.	.
Substratoria nova. - - - - -	2.
Missale novissimum in Violaceo holoserico cum argen- teis Clausuris.	
Cereemoniale et Pontificale, et Liber Congregationis S. Benedicti.	

Timbræ carulea auro intermixta, aliquot ulnæ.

Item nigra sericea.

Item Missale in rubro Holoferico cum argenteis clausuris.

Item alba ex lana multarum ulnarum.

Timbræ ex filis duplicis sortis paucarum ulnarum.

Scatula cum Benedicta cera, et una cum tribus Reliquarijs ex dirutis Altaribus.

Corollæ tres et parvulus Crucifixus.

Scatula una cum remanentijs diversarum rerum.

Item pars Cammeroy, valeret pro Corporalibus.

Item una pars residua alba mad valeret pro Cruce adunam nigram Casulam.

Vela aurora Gloris pro Sede Pontificia 5.

Item pro ministris 2.

Venum quisquilia antiqua pro nullo usu in copia.

Pars una nigri panni.

Item unum pro usu quotidiano viride, et unum pro Levam.

Vela pro Calicibus.

Pro Reverendissimo Domino Domino præter ea jam
specificata sunt: ----- 2.

Rubra pro Comunitate omni tempore adhibenda. -----	11.
Item albi coloris. -----	17.
Viridia. -----	4.
Violacea. -----	6.
Nigra. -----	4.

Vela pro Venerabili,

Altaribus ornandis, pro Sede et Ministris Reveren-
dissimi Domini Domini.

Viride cum floribus longum, et antiquum. -----	1.
Item partes ejusdem materia. -----	2.
Nigrum pro Requiem ad Crucifixum. -----	1.
Item ex violacea taffeta. -----	1.
Ex Damascena ma ^a rubri coloris pro exornando Altari partes. -----	2.

SS. Reliquiæ ex Argenteria

In majori Pacificali Vigitus S. Martini Episcopi.
Particula S. Margarethæ V. M. Item S. Procopij C.
S. Wolfgangi C. S. Gustachij M.

In minori Pacificali particula una incognita. Item
S. Crispini M. Item S. Victoris M. Item Sancti
Wolfgangi C.

In Crucifixo argenteo: In medio particula S. Kasper.
Item particula S. Paschalis M. S. Theodori Mart.
S. Felicis M. S. Vincentij M. S. Anonymi M.
S. Secundini M. S. Maximi M. S. Palmatij Mart.
S. Ulri M. S. Evaristi.

In Reliquiaris Majoribus duobus apud Sumam Aram
Pars S. Benigni M. S. Cándidi M.
S. Illuminati M. S. Viti M.

In parvo Altariolo: In medio S. Sindon. et S. Bene-
dicti. Ex parte S. Wenceslai M. S. Viti M. S. Adal-
berti M. S. Cudmillæ Viduæ M. Ex Societate S. Ursulæ
V. S. Procopij Abb. S. Bonifacij M. S. Christophori.
S. Margarethæ V. M. S. Wolfgangi C.

In cistulis pro antiquis quatuor Statuis. S. Victoris M.
et Reliquiæ incognita. In Cella S. Benigni Mart.

+

Et incognita. In 3ta. In medio S. Benigni M. Ex par-
te incognita. In 4ta. In medio S. Celestini M. ex par-
te incognita.

In Reliquiarijs duobus novissimis pars una S. Cera
in quovis, Similiter in quavis Cistula pro statuis novis
pars una Cera Sacra.

In Altari S. Adalberti Ep. M.

In Reliquiario primo S. Eustachij M. S. Geopha M.
S. Apollonia V. M. S. Thomae Apostoli.

In altero S. Celestini M. S. Honesti M. S. Procopij Abb.
S. Mariae Magdalena.

In Altari S. Guntheri C.

In Reliquiario primo: In medio pars Cera Sacra,
ex parte S. Victoria V. S. Protheda V. M.

In Secundo: In medio S. Cera, ex parte S. Basily M.
Reliquia incognita.

In Altari S. Crucis.

Quatuor partes S. Cera. S. Facundi. S. Vincentij
M. S. Flavij. S. Gasta V. M.

Ex parte, in 1°. S. Honorati M. In altero Reliquia incogn.

In Altari S. Benedicti.

Quatuor partes S. Cera. In primo Reliquiario
S. Faguntini M. In altero S. Ursula V. M.

In Altari S. Hedwigis Vid.

6. partes S. Cera. Majores 2. minores 4.

In Altari S. Othmari.

6. partes S. Cera. Majores 2. minores 4.

Specificatio Ornatum qui in Repositorio ha-
bentur.

In Cista Sub N. 1.

Ornatus ruber cum alba Cruce ex Prokatt, Tunicella 2.
Alba, 2. Vela alba, 2. Bursa et Pallia alba. Pyrothe-
carum 1 par.

Item ornatus ex Prokatt cum rubra Cruce, Pluviale sine
stola, Tunicella 2 rubra, Vela 2. rubra, Pallia 1. Pyrothe-
carum 1 par. N. Bursa pro rubro colore accipiat ex
precedenti Ornate.

Infula 5. Vela 5. Aurora coloris, Gremialia 2. Alba 4.
pro ministris. Rocheta 2. Pluviale nig viridi tafeta
suffultum.

IV. 2.

Ornatus Ruber cum albis floribus, cum Pluviali, Veto,
Bursa et Palla.

Item alius ruber ex Damascena maa, cum Pluviali sine stola,
Velum cum Bursa et Palla.

Item niger ornatus novissimus ex holoserico cum omnibus
requisitis.

Item alba s. Tunicella alba antiqua. Infula rubra ad
Tumbam hucusq; adhibita.

V. 3.

1. Casula Alba cum rubra Cruce et aureis floribus.
2. Casula alba cum floribus acupictis, Velum, Bursa Palla.
3. Casula alba tota ex Damascena maa novissima. — — — — 2.
4. Casula alba ex Prokatt cum rubra Cruce et insigni Abbati.
5. Casula viridis ex Damascen cum Veto Bursa et Palla.
6. Casula violacea ex Damascen cum Veto Bursa et Palla.
7. Casula 2. nigra cum duobus velis Bursis et Pallis.
8. Casula rubra ex Damascen cum Veto Bursa et Palla.
9. Casula alba ex Hoohr cum flava Cruce ejusdem materia,
Velum, Bursa, Palla 2.

Item 1 Bursa violacea, Item Alba 1. Reverendissimi Mri pro quo
fidiano usu. Item 3. Cingula Serica, Scilicet rubrum,
album, et violaceo-viride, Item Humeralia 4.

Inventář z roku 1724

Invevtarium
Suppellectilis Ecclesiae Sanctae
Marrgarethae V. & M. Anno 1724
Die 18. Augusti

Inventář
vybavení kostela svatě
Markéty, panny a mučednice rok 1724
dne 18. srpna

vizte stranu 102

Národní archiv, ŘBB, kart. 29, A VIII 8; sešit, papír, rozměr strany: 314 x 213 mm

Jde opět o soupis předmětů ve vybavení kostela podle kapitol:

Argentaria
Antipendia
Ex aurichalco
Bursae
Candelabra
Ex stanno preterea sunt
Campanulæ
Crucifixi
Cussini
Casulæ Rubri coloris
Casulæ Albi coloris
Casulæ Viridis coloris
Casulæ Violacei coloris

Stříbrné předměty
Antipendia
Z mosazi
Burzy (kapsy)
Svícný
Z cínu provedeny
Zvonky
Kříže
Podušky/polštářky
Kasule (ornáty) červené
Kasule bílé
Kasule zelené
Kasule fialové

Lotio
Missalia
Ornatus Rubri coloris
Ornatus Albi coloris
Ornatus Nigri coloris
Panni
Sedes
Statuæ
Pontificalia
Vela pro Calicibus
Vela pro Venerabili
SS. Reliquiæ ex Argentaria

Potřeby k (obřadnímu) umývání
Misály
Ornáty červené
Ornáty bílé
Ornáty černé
Látky
Sedes (sedadla)
Sochy
Předměty k pontifikální mši
Véla na kalichy
Véla na posvátné předměty
Relikviáře ze stříbra

Dále jsou vyjmenovány postranní oltáře:

In Altari S. Adalberti Ep. M.	V (na) oltáři sv. Vojtěcha, biskupa, mučedníka
In Altari S. Guntheri c.	V (na) oltáři sv. Vintíře, poustevníka
In Altari S. Crucis	V (na) oltáři svatého Kříže
In Altari S. P. N. Benedicti	V (na) oltáři našeho sv. Otce Benedikta
In Altari S. Wenceslai M.	V (na) oltáři svatého Václava, mučedníka

vizte stranu 118

In Altari S. Othmari	V (na) oltáři svatého Otmara
-----------------------------	-------------------------------------

vizte stranu 119

Z inventáře z roku 1724 je patrná změna zasvěcení postranního oltáře: Původně – podle inventáře z roku 1722 - svaté Hedviky, patronky nově zřizovaného probošství v Lehnickém Poli, bylo změněno a zasvěceno svatému Václavu.

1724

21
4

Inventarium
Suppellectilis Ecclesiæ Sanctæ
Margarethæ V. & M. Anno 1724.
Die 18. Augusti.

Antependia

Antependium rubrum pictum cum floribus ad Majus Altare.	1.
Item album pictum	1.
Item unum violacei et viridis coloris.	1.
Item nigrum pro Requiem.	1.
Novum pictum cum diversis floribus.	1.
Item pro minoribus Altaribus.	6.
<i>Nota</i> Item novissimum aureis simbrijs exornatum cum sua lista marginibus.	6.

EX Aurichalco.

Candelabra	3.
Item unum parvum.	
Mortarium.	
Manubrium parvum.	
Lampas in Presbyterio Ecclesie pendens. servatur in repositoryo	
Thuribula antiqua cum Vaniula una. unum Thuribula fractum.	2.
Item vasculum ex cupro pro Aqua benedicta.	
Tua Corona ex cupro inaurata.	
Lampas in Presbyterio Ecclesie pendens in Festis 1 ^{ma} et 2 ^{da} . Cassis inaurata ex Aurichalco.	

Bursæ

Pro Reverendissimo Domino sunt	5.
Rubri Floris pro Unitate omni tempore.	7.

Albi floris ejusdem sortis.	---	---	---	---	---	7.
Virides.	---	---	---	---	---	4.
Violacea.	---	---	---	---	---	4.
Nigra.	---	---	---	---	---	5.

Candelabra

Pro Majori Altari ex stanno nova.	---	---	---	---	---	6.
Item pro quotidiano usu ad idem Altare ex stanno.	---	---	---	---	---	6.
Item ex ligno inargentata.	---	---	---	---	---	6.
Domina b. Altaria, pro quavis t. ex stanno nova.	---	---	---	---	---	24.
Pro Scolythis ex stanno.	---	---	---	---	---	3.
Item minora in sacello ^{Domini} Domini ^{Domini} Domini .	---	---	---	---	---	3.
Item antiqua ex stanno, de quibus duo rotata ^{in sacello Domini} in sacello Domini ^{et duo in cancellaria ad eoz. tantum} .	---	---	---	---	---	84.
Candelabra nigra ex ligno.	---	---	---	---	---	12.
Candelabra ex lamina in sacrificia jundula.	---	---	---	---	---	3.

Ex stanno praetera sunt:

Lavatorium cum stannea circumferentia.	---	---	---	---	---	8. par.
Amphorella pro floribus	---	---	---	---	---	1. par.
Urceoli pro Reverendissimo Domino Tomino.	---	---	---	---	---	8. par.
Pro Annunji usu quotidiano.	---	---	---	---	---	17.
Vasculum pro aqua benedicta ante sacrificiam.	---	---	---	---	---	1.

Item in Choro parvo. --- 1.
 Pro hostijs in Sacrificia Lyxides. --- 3.
 Item una antiqua, ^{in qua servatus}
 Arcula ex stanno, pro sacris Reliquijs reliquia S. Ganthoni.
 Baptisterium ex stanno, ^{repositorio} cuius crux in ostiolo fracta reperitur in ^{fracta}
 Vasculum ex stanno pro ablucendis digitis.

Campanulæ

Pro Sacrificio parva, una et fracta ex illis. --- 8.
 Major una pro summo sacro. --- 1.
 Item una penes Sacrificiam tendens ad exitum. --- 1.

Crucifixi.

Pro Precentia major, cum corde et titulo ex argentea.
 In Ecclesia in Altaribus. --- 6.
 Item unus in Sacrificia ligneus, cum cruce inaurata.
 Item unus parvus cum lapidibus in pace in sacello Domini foris.
 Item parvulus ⁱⁿ in Oratorio. --- 1.
 Item parvulus inauratus pro Processione sermorum Pacificalis ex cupro.
 Item alius ligneus cum cruce sermorum Vitis.

Cusini.

Novi variegati coloris. --- 8.

Item rubro holoserico obducti. ----- 2.
 Pro Requiem nigri. ----- 2.
 + Valde jam attriti. ----- 2.

Ad hoc imponenda veniunt param: pro Opus Dei
 et post color alleg.

Casulae Rubri coloris.

~~Rubra nova casula ex Damascena maâ pro Requiem,
 dignissimo No No cum Bursa et Culla. in festis semidupl.
 Item ex Damasci nova Casula pro Communitate in Festis~~

~~I. Cassis. ----- 26
 Item antiqua ex eadem maâ. supra jam asignata pro Hoffit. ----- 2.
 Casula rubra pro Festis Die. Cassis festalibz diebz ----- 4.
 Casula Anglicas pro quotidiano usu. ----- * 8
 Item Casula 2 rubra reparata et benedicta. ----- 2.
 Casula Rubra nova ex Pragat cum Velo Bursa et Culla pro
 Reverendissimo Domino Domino. ----- 1.
 Casula nova in Pragatam pro Communitate in festis I. festis ----- 5.~~

Casulae Albi coloris.

~~Casulae duae nova alba ex Damascena maâ cum uno Velo
 pro Alice. asignata pro Hoffit. jam supra festiva
 Casula una ex Pragat cum tabulati insigni p. m. Reveren,
 Dignissimi Vni Vni Thomae~~

~~8 Casula anst. w. Nam filber. Noche mutamam der glinchen gelben
 Ernt. Reverendissimi Vni Vni pro quotidiano usu.
 4 alba rubra servientes pro usibus coloris sicut dicitur. quoniam dea
 habent cruceis usque subit. ha ultime duae indigent reparacione. #~~

~~Item Casula alba cum floribus diversi coloris Reverendissimi Dni
Casula nova ex Damascena mada pro Communitate in Festis I. Pasche
cum Bursa et Callis. --- 6~~

~~Item dua alia cum rubra puce ex Crocatt. --- 8~~

~~Casula alba pro Festis Da Pasche specialibz diebz --- 7~~

~~Item pro quotidiano usu simplices. --- 8~~

~~Item pro primo sacro cum floribus. --- 1.~~

~~Casula nova ex Crocatt cum Velo Bursa et Calla pro Reverendissi~~

~~mo Domino Romo
Casula nova in agolem valum pro Communitate in festis I. Pasche~~

Casulae Viridis coloris.

~~Casula una ex Damascena mada pro Reverendissimo Dno Dno. x~~

~~Casula cum floribus. --- 2.~~

~~Casula ex holoserico antique. --- 3.~~

~~Item ex viridi Tafeta. --- 1.~~

~~Item Amalicas. --- 2.~~

~~Casula nova ex Crocatt cum Velo Bursa et Calla pro Reverendissimo~~

~~mo Domino Romo
Casula nova ex Tafeta cum Velo Bursa et Calla --- 2~~

Casulae Violaeci coloris.

~~Casula ex Damascena mada pro Reverendissimo Dno Dno. --- 1.~~

~~Casula ex Tafeta cum floribus. --- 1.~~

~~Alia vado Amalicas --- 3.~~

~~Item Clavida ex Damasc. sine supstura. --- 4.~~

~~Casula novissima cum oibz appulmentis --- 6~~

~~Item in Depositorio sunt Casula Sacra. 3.
 et pens istas multas quisquilia nullius valoris, attrite et
 vetustas.~~

Q Lotio.

Rochea pro Reverendissimo No No. 3
 Alba pro Reverendissimo No No. 3
 Humeralia 3
 Corporalia. 3.
 Purificatoria. 13.
 Trochis. 5.
 Martilia. 2.
 Hac pro Reverendissimo Domino Domino.

~~Alba pro Comunitate 1ma Capis et pro Hospitibus. 2.
 Item varisima. 2.
 Alba pro Festis Dei Capis. 7.
 Alba pro quotidiano usu. 10.
 Supersellicia universim. 14. 13.
 Purificatoria. 60.
 Corporalia. 25.
 Cella. 43.~~

Prophia.	7.
Humeralia.	26.
Item nova.	11.
Substratoria.	11.22
Manutergia.	26.50.21
Mantilia pro Sacristia.	6.10
Mappa pro Altaribus.	11.
Item nova.	8.
Mappa antiqua.	12.
Togula pro pueris ex tela.	9.
Pro Sacristano.	3.
Cingula univrsim cum laceris.	13.
Item nova.	22.
Cingula pro Reverendissimo No No.	3.
Mappa inferiores ex crassa tela.	7.
Togula pro ministris ex panno rubro antiqua.	35.
Similes togula meliores.	6.
Ex panno nigro.	4.
Ex panno ciruleo lacerima.	2.
Pro Sacristano.	3.
Anno 1728 Die 23 Augusti in gratiosa presentia Regni Domini accipit P. Anselmus à R. P. Brunone Purificatoria	
Corporalia	12.
Manutergia	6.
Substratoria	7.
Com. Anno à R. P. Frederico accipit P. Anselmus novas mappas.	7.
Humeralia nova.	13.
Purificatoria	27.
Com. Anno à R. P. Humberto accipit P. Anselmus novas mappas.	7.
Albacinas	7.
Suppedanea	4.
Substratoria	9.
Manutergia	7.

apponenda reg. Janey

1701 Junij 18° B. Raphaeli Priori humeralis
Mantuae

e.
6.

Missalia

Communio et alio alio	---	116
Meliora in Rubro corio.	---	2.
Pro Requiem laetitia	---	117.
Item pro Requiem nova	---	118.
Novissima Cambrunensia.	---	119.
Tria venerunt Braunam.	---	120.

Ornatus Rubri coloris.

Ornatus cum Palmaticis, sine tamen Manipulis et Solis com-
punctibus, cum Pluviali et Ingula pretiosus ex hereditate Celsissi-
mi Principis Matthei Archi. Tri.

Ornatus ruber cum albis floribus cum Palmaticis et Pluviali,
sine ^{solis} Proxatt. Velum pro Calice.

Item ruber ornatus cum aureis floribus ex Proxatt, cujus Paula
est cum alba cruce, similiter Palmatica ex it sine Pluviali.

Item integer ruber Ornatus cum Palmaticis et Pluviali ex mda
Vanascena, cum velo pro Calice Bursa et Cella.

Et ornatus similis cum rubris floribus ~~et~~ Ingula
Palmatica et Pluviali.

Ornatus Albi coloris.

Ornatus Albo: Luber ex Prokath cum floribus aureis, ni-
 mirum: Casula, Dalmatica, Pluviale alterius m^o
 cum viridi supultura.
 Item Ornatus antiquus ex Damascis cum Dalmaticis et Pluviali,
 in medio habens rubram Crucem.
 Item alius cum rubra cruce et aureis floribus, sine Pluviali.

Ornatus Nigri coloris.

Novissimus Ornatus cum omnibus requisitis ex holoserico.
 Casula cum alba cruce ex Moor pro Reverendissimo D^{no} D^{no}.
 Item Casula ex Trijs cum Dalmaticis et Pluviali.
 Alia simplices communes. — — — — — 13
 Dalmatica simplices sine Casula cum Casula — — — — — 8.
 Item Pluviale aliquod simplex. — — — — — 1.
 Novus pannus Albus Tumban. — — — — — 1.
 Item unus antiquus ex Trijs lacertimus. — — — — — 1.
 Item Casula nova cum alba cruce. — — — — — 2.
 Item Casula nova unarum sursum, Pallis, et velis. — — — — — 6.

Panni.

Luber pannus pro Sepedano Altaris. — — — — — 1.

Pro Supradano Pontificalis Tedi.	1.
Pro minoribus Altaribus.	6.
Pro Presentia.	1.
Pro Coro.	4.
Pro Arcellis.	2.
Pro duobus primis Lannis secularium.	2.
Caro viridis ranni in Oratorio.	
Tafetas. aliquot exigui valoris.	10
Tapis pro De Levere ad jecini Romani Romani in Coro ex holoserico violacco cum fimbrijs argenteis intermixtis. De sericis pro umbella.	
Lanni qui stabant ante Porticus circa Altare.	2.
Lannus niger pro Supradano Altaris.	1.
Paldachium ex Tafeta. rubra.	1.
Item unum antiquum.	
Vexilla valde exigua. Vexilla 2. nova ^{rubra} ex melena Samasuna.	
Umbella carulea novo. pro festis 1 ^a et 2 ^a Capis.	14.
Directa unum.	7.
pro quotidiano usu.	7.

Sedes.

Sedes pro Pontificatione.	2.
Sedilia lini acclinatorio. carulea.	6.
Item antiqua similia.	3.
Item Lanna pro ministris.	2.
Item antiqua Sedes.	1.
Sedilia pro ministris. 2. Rubri 2. rubri holoserico odubla.	3.
et alia Sedes nigro corio odubla.	1.
et alia pro Superioriore cum aulinatorio.	1.

Statuæ.

Statuæ lignæ nova inargentata.	6.
Item antiqua.	4.
Item Reliquiana nova inaurata.	2.
Item antiqua.	2.
Item Altariolum cum Pindone.	
Statuæ integra S. Margaretha inargentata.	
Florum cum ligneis vasculis paria.	7.

Pontificalia

Reverendissimi Romani Romani.

Tunicella pro Lubro colore.	83
Pro albo colore.	47
Pro nigro colore.	2.
Alba Carulea	
Vela pro ministris 6 ex quibz 2 pro cidentia.	1
Tandaliorum sapia.	83
Libriabâ vindia ex serico	
Gremialia.	2.
Infula universim.	2.
Alba Infula pro ministris.	2.
Bireta. pro Apno Pno	2.
Velum cum floribus albi coloris pro Calice.	4
Pirothecarum paria.	153.
Vela aurea coloris pro Luce Pontificali.	5. ^{florib.}

Annulorum cum lapidibus paria. --- --- --- 2.

~~Cruce argentea pectoralis sui tabaculo. --- --- --- 4~~

~~Agnus Dei inauratum.~~

~~Aliquot fragmenta argentea.~~

~~Pro parva Tibialium nullius valoris.~~

~~Substratio nova. --- --- --- 7.~~

1 Missale novissimum in violaceo holoserico cum argenteis clausuris.
Cereemoniale et Pontificale, et Liber Congregationis S. Benedicti.

~~Simbra cirulea aut intermixta aliquotulaa.~~

~~Item nigra seneca.~~

2 Item Missale in rubro holoserico cum argenteis clausuris.

3 Item unum pro quotidiano usu. unde et unum pro Requiem.

4 Item Missale antiquum in rubro holoserico.

5 Canon antiquus in nigro corio. Cito Pontificale Romanum ad agenda.

~~Capula cum benedicta cera. Et una cum tribus reliquijs
in divinis Altaribus.~~

Corolla tres et parvulus Crucifixus.

Scatula una cum remanentis diversarum rerum.

~~Item Cassa Sannoney valeret pro Corporalibus~~

Item una pars residua alba nra valeret pro Cruce ad unam
nigram Casulam.

~~Vela aurora coloris pro sede Pontificia. --- --- --- 5.~~

~~Item pro missis.~~

~~Item unum quinquies antiqua pro nullo usu in coria.~~

~~Cassa una nigri parvi.~~

7 Cortina novissima pro summo Altari.

Vela pro Calicibus.

~~Pro Reverendissimo Domino No. novissimo auro lecto auctorem~~
~~hinc allatum quibus cum bursa et palla~~
~~facata sua.~~

Subito pro communitate omni tempore adhibenda.	---	4
Item albi coloris.	---	4
Viridis.	---	4
Violacea.	---	6
Nigra.	---	4

Vela pro Venerabili.

Unum albo rubrum et reliqua iam sacrificata sunt inter
 Altaribus ornandis pro deo et honoribus Reverendissimi
 vela ministrorum Domini
 " Domini Domini.

Viride cum floribus longum, et antiquum.	---	4
Item partes ejusdem mae.	---	5
Nigrum pro Requiem ad Crucifixum.	---	1
Item ex violacea Taffeta.	---	1
Ex Damascena mae rubri coloris pro coronando Altari partes.	---	2

NB vela hic specificata ponenda veniunt ad *Quatuor* feriales
 vela bursa et palla pro usu quotidiano 8.

4 rubri coloris 6
 4 violacei coloris 6. 4 viridia 4. 4 nigra.

SS. Reliquiæ ex Argenteria

In Majori Sacrificali Vigintus S. Martini G. Particula
S. Margaretha V. et M. Item S. Procopij G. S. Wolfgangi G.
S. Gvstachij. M.

In minori Sacrificali particula una incognita. Item S. Grisjini
M. Item S. Victoris M. Item S. Wolfgangi G.

In Sacrifacio argenteo: in medio particula S. Kassa. Item particula
S. Paschalis M. S. Theodori M. S. Felicii M. S. Vincentij M.
S. Anonymi M. S. Secundini M. S. Maximi M. S. Palmatij
M. S. Ursi M. S. Gvaristij.

In Reliquiarijs Majoribus apud Annam Stam Pars S. Benigni
M. S. Gaudij M. S. Illuminati M. S. Viti M.

In parvo Staniolo: In medio S. Andon. et S. Benedicti. Ex parte
S. Wenceslaj M. S. Viti M. S. Kalkerti M. S. Rudmilla Vid. M.
Ex Societ. S. Ursula V. S. Procopij Abb. S. Donifacij M. S.
Christophori. S. Margaretha V. M. S. Wolfgangi G.

In fistulis pro antiquis 4. Statuis. S. Victoris M. et reliqua in-
cognita. In 2da S. Benigni M. et incognita. In 3ta
In medio S. Benigni M. ex parte incognita. In 4ta. In
medio S. Celestinij M. ex parte incognita.

In Reliquiarijs duobus novissimis pars una S. Cera in
quobis, Similiter in quavis fistula pro Statuis novis
pars una Cera Sacra.

In Altari S. Adalberti Ep. M.
In Reliquiario Primo [S. Eustachij M. S. Agathe M.]
S. Katherina V. M. S. Thoma Hoff.
In altero S. Celsij M. S. Anasti M. S. Gregij G. S. Mariae
Magdalene.

In Altari S. Guntheri C.
In Reliquiario Primo: In medio pars Cera sacra. ex
parte S. Victoria V. S. Porothea V. M.
In Secundo: In medio S. Cera, ex parte S. Basilij M. Reliquia
incognita.

In Altari S. Crucis.
Quatuor partes S. Cera. S. Facundi. S. Vincentij M.
S. Marj. S. Casta V. M.
Ex parte in primo S. Honorati M. In altero Reliquia incognita.

In Altari S. P. N. Benedictij.
Quatuor partes S. Cera. In primo Reliquiario S. Faguntij M.
in altero S. Ursula. V. M.

In Altari S. Wenceslaj M.
6. Partes S. Cera. Majores 3. minores. 4.

In Altari S. Othmari. C.
6. Partes S. cera. Majors 3. minores 4.

~~Specificatio Ornatum qui in Deposito
rio habentur:~~

~~In Cista sub N. 1.~~

~~Ornatus Ruber cum alba Bucc. ex Crokatt, Tunicella 2.
3. Vela alba. 3. Bursa et Culla alba. Pyrothecarum
paria. 3.~~

~~Item Ornatus ex Crokatt cum rubra Bucc. Pluviale lini stola,
Tunicella dua rubra, Vela 3. rubra. Culla 1. Bt
Bursa pro rubro colore agitur ex precedenti Ornatu.~~

~~Infula 5. Vela 3. aurora colonis. Gremialia 2. Alba. 4.
pro ministris. Rocheta 2. Pluviale viridi Taffeta
Rufultem. Item Vela pro Deo Reverendissimi Pnj.~~

~~N. 2.~~

~~Ornatus Ruber cum albis floribus, cum Pluviali, Velo,
Bursa et Culla.~~

~~Item alius ruber ex Damascena maâ cum Pluviali lini stola,
Velum cum Bursa et Culla.~~

~~Item niger Ornatus novissimus ex holoserico cum omnibus requisitis.~~

Item alba 5. Tunnicella alba antiqua. Infula rubra ad
Tumbam hucusq; adhibita.

- ~~N. 3.~~
1. Casula Alba cum rubra Græc. et auris floribus
 2. Casula alba cum floribus acupictis, Velum, Lalla.
 3. Casula alba tota ex Damascena maa novissima.
 4. Casula alba ex Prokath cum rubra Græc. et in insigni Abbatiæ.
 5. Casula viridis ex Damascena cum Velo Bursa et Lalla.
 6. Casula violacea ex Damascena cum Velo Bursa et Lalla.
 7. Casula 2. nigra cum duobus Velis Bursa et Lalla.
 8. Casula rubra ex Damascena cum Velo Bursa et Lalla.
 9. Casula alba ex Nothæ cum flava Græc. ejusdem maa, Velum,
Bursa. Lalla. 2.

Item 1. Bursa violacea. Item Alba 1. Reverendissimo. Ni.
Ni. pro quotidiano usu. Item 3. Cirgula. Sericea. Scit;
album, rubrum, et violaceo-viride, Item Humeralia 4.

De materijs adhuc existentibus sequentia adhuc curanda sunt.

~~1° Cera suffita viri in sub curanda dicitur pro Defensa. Duo cum similibus
aureis existentibus~~

~~2° Cera suffita flava item dicitur pro Defensa. Duo cum similibus argentis.~~

~~3° Cera suffita dicitur similiter dicitur pro Defensa. Duo cum similibus aureis,
qua si non sufficiunt, cum pro exornando brachio. Margaritina
exinde acceptam sit, comparari debent.~~

~~4° Cera suffita nigra dicitur pro Defensa. Duo cum similibus argentis,
qua existit apud sacrorum barba in labris sine similibus~~

~~5° Viridis materia dicitur & ulna pro Velis, et dicitur pro
Communitate.~~

6° Rubra materia Damascena. 4³/₄ ulnae pro duabus busis, et Velis,
reliqua materia pro reparationibus reservanda.

7° Similiter adsunt duae ulnae albae materiae damascenae, et duae ulnae,
utrumque gradans. Similiter pro reparationibus reservanda.

8° Thuribulum parvum.
Parvum manubrium ex Antichalco.

Obrazová příloha

